

SEJMIK WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

**STRATEGIA ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA
ZACHODNIOPOMORSKIEGO
do roku 2020**

Szczecin, grudzień 2005

Komitet Programowy:

1. Henryk Rupnik - Wicemarszałek Województwa Zachodniopomorskiego Przewodniczący Zespołu Programowego
2. Dyrektor Departamentu Polityki Regionalnej - Zastępca Przewodniczącego
3. Naczelnik Wydziału Strategii Regionu i Programów Wojewódzkich, Departament Polityki Regionalnej - Sekretarz Zespołu
4. Dyrektor Departamentu Infrastruktury
5. Dyrektor Departamentu Transportu
6. Dyrektor Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej
7. Dyrektor Departamentu Kultury, Edukacji i Sportu
8. Dyrektor Departamentu Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska
9. Dyrektor Departamentu Skarbu i Finansów
10. Dyrektor Biura Współpracy Międzynarodowej
11. Dyrektor Departamentu Integracji Europejskiej
12. Geodeta Wojewódzki
13. Dyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy
14. Dyrektor Regionalnego Biura Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie

Zespół ekspertów i konsultantów:

1. mgr inż. Baraniecki Jacek, Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego w Szczecinie
2. mgr inż. Borguński Adam, Wojewódzki Ośrodek Informatyki -Terenowy Bank Danych w Szczecinie
3. dr Batóg Jacek, Uniwersytet Szczeciński, Katedra Ekonometrii i Statystyki
4. prof. zw. dr hab. inż. Chwesiuk Krzysztof, Akademia Morska w Szczecinie, Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny Transportu
5. dr inż. Hołowiński Grzegorz, Akademia Morska w Szczecinie, Wydział Inżynieryjno - Ekonomiczny
6. dr Iwan Stanisław, Akademia Morska w Szczecinie, Wydział Inżynieryjno- Techniczny
7. inż. Jaszczuk Mirosław - Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
8. mgr inż. Michalski Krzysztof
9. dr Osiński Krzysztof, Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie, Ośrodek Przetwarzania Danych
10. mgr Pozorski Ryszard
11. dr Romanowska Mirela, Uniwersytet Szczeciński, Instytut Ekonomii i Organizacji Przedsiębiorstw
12. mgr Rozpędek Bogusław, Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie, Wydział Obsługi Informatycznej
13. mgr Rozpędek Piotr, Instytut Organizacji Przedsiębiorstw i Technik Informacyjnych „INBIT ”w Szczecinie, Wyższa Szkoła Integracji Europejskiej w Szczecinie
14. mgr Stanek Janusz Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna
15. mgr inż. Scheibe Jacek, Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego w Szczecinie
16. mgr inż. Urban Jerzy - Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
17. dr hab. Zelek Aneta - Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie
18. mgr Zwierzewicz Ignacy

Zespół Redakcyjny:

1. mgr inż. Baraniecki Jacek Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego w Szczecinie
2. mgr inż. arch. Kowalski Piotr - Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
3. mgr inż. Michalski Krzysztof
4. mgr Rożyńska Bogusława - Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
5. mgr Urbański Michał
6. Ziętek Daniel
7. mgr Zwierzewicz Ignacy

SPIS TEŚCI

WPROWADZENIE	5
1. MIEJSCE STRATEGII W SYSTEMIE PLANOWANIA REGIONALNEGO	6
2. STAN REALIZACJI OBOWIĄZUJĄCEJ STRATEGII W LATACH 2000-2004	6
ROZDZIAŁ I.	8
DOTYCHCZASOWY ROZWÓJ WOJEWÓDZTWA ORAZ DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO ...	8
I.1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA	8
I.2. TRENDY I PROGNOZY DEMOGRAFICZNE, SFERA SPOŁECZNA	9
I.2.1. Trendy i prognozy demograficzne	9
I.2.2. Rynek pracy i bezrobocie	11
I.2.3. Warunki życia	14
I.2.4. Infrastruktura społeczna i polityka społeczna	16
I.3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	24
I.3.1. Infrastruktura transportowa	24
I.3.2. Zaopatrzenie w wodę	27
I.3.3. Odprowadzanie ścieków	27
I.3.4. Ochrona przed powodzią	28
I.3.5. Gospodarka odpadami	29
I.3.6. Telekomunikacja	29
I.3.7. Elektroenergetyka	30
I.3.8. Odnawialne źródła energii	30
I.3.9. Gazownictwo	30
I.4. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I JEGO OCHRONA, ŚRODOWISKO KULTUROWE	31
I.4.1. Jakość wód	31
I.4.2. Ocena jakości powietrza	32
I.4.3. Lasy	33
I.4.4. Obszary chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody	33
I.4.5. Zabytki i dziedzictwo kulturowe	34
I.5. GOSPODARKA	36
I.5.1. Gospodarczy wizerunek regionu	36
I.5.2. Przemysł i budownictwo	42
I.5.3. Gospodarka morska, rybactwo i rybołówstwo	44
I.5.4. Rolnictwo	45
I.5.5. Leśnictwo	47
I.5.6. Turystyka	49
I.6. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA WOJEWÓDZTWA	51
I.7. OCENA REGIONALNYCH DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH POD KĄTEM ICH ZGODNOŚCI Z ZAŁOŻENIAMI NPR NA LATA 2007-2013	52
ROZDZIAŁ II.	55
UWARUNKOWANIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA	55
II.1. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ZAGRANICZNE I KRAJOWE	55
II.1.1. Region na tle Europy	55
II.1.2. Region na tle Polski	57
II.1.3. Uwarunkowania przestrzenne	58
II.1.4. Uwarunkowania prawno-polityczne	60
II.1.5. Krajowe uwarunkowania gospodarcze	63
II.1.6. Uwarunkowania społeczne	64
II.2. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE	65
II.2.1. Uwarunkowania przestrzenne	65

II.2.2. Uwarunkowania prawno-polityczne	68
II.2.3. Uwarunkowania gospodarcze	68
II.2.4. Uwarunkowania społeczne	69
II.3. ANALIZA SWOT	71
ROZDZIAŁ III	79
STRATEGIA ROZWOJU DO 2020 ROKU – OCZEKIWANE KIERUNKI ZMIAN ZEWNĘTRZNYCH	79
III.1. Trendy globalne i wyzwania przyszłości.....	79
III.2. Scenariusze rozwoju otoczenia	80
ROZDZIAŁ IV	82
WIZJA I MISJA ROZWOJU REGIONU	82
IV.1. WIZJA REGIONU W 2020 ROKU.....	82
IV.2. MISJA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA	83
ROZDZIAŁ V	85
CELE STRATEGICZNE I KIERUNKOWE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA.....	85
ROZDZIAŁ VI.	89
PRIORYTETY STRATEGII ROZWOJU I UZASADNIENIE ICH WYBORU.....	89
ROZDZIAŁ VII.....	94
REALIZACJA STRATEGII	94
VII.1. ZASADY WDRAŻANIA STRATEGII	94
VII.1.1. Program wdrażania	94
VII.1.2. Strategia a plan zagospodarowania przestrzennego województwa.....	96
VII.1.3. Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa	97
VII.2. ZASADY FINANSOWANIA I OPERACYJNE INSTRUMENTY REALIZACJI STRATEGII	97
VII.3. ZASADY MONITOROWANIA STRATEGII I OCENY REALIZACJI CELÓW	101
VII.4. ZASADY KOORDYNACJI I WSPÓŁPRACY NA RÓŻNYCH SZCZEBŁACH REALIZACJI STRATEGII ...	102
VII.5. KOMPETENCJE I ODPOWIEDZIALNOŚĆ.....	103
VII.6. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ	104
VII.7. ZASADY AKTUALIZACJI STRATEGII I DOBORU PRIORYTETÓW	104
VII.8. PROMOCJA REGIONU I PRACA Z INWESTORAMI.....	105

STRATEGIA ROZWÓJ WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO DO ROKU 2020

Wprowadzenie

Mając poczucie przynależności do wspólnoty, świadomość potrzeb regionu, jego wspaniałych tradycji, unikatowych wartości przyrodniczych i krajobrazowych oraz potencjału rozwojowego tkwiącego w ludziach i zasobach materialnych regionu, przedkładam ten dokument w przekonaniu, że spełni on swoją rolę w konsolidacji naszych wysiłków w zapewnieniu wyższej jakości życia i warunków startu następnym pokoleniom.

Istotą rozwoju i miarą naszej sprawności organizowania życia społecznego jest przestrzeganie zasad i tradycji oraz ciągłość prowadzonych działań, gdyż tylko wtedy mogą być one konsekwentne i skuteczne. Dziękuję zatem twórcom i wdrażającym poprzednią strategię, która pomimo sporów i dyskusji w trakcie jej wprowadzania okazała się kluczowym i bardzo pomocnym dokumentem w programowaniu rozwoju regionalnego.

Zapraszam do podjęcia wspólnych wysiłków w realizacji niniejszej strategii, chociaż zdaję sobie sprawę, że dokument ten nie spełni wszystkich oczekiwań. Żyjemy jednak w warunkach dynamicznie zmieniającego się otoczenia i równie gwałtownie zachodzących przemian gospodarczych, społecznych i kulturowych w naszym kraju.

Przystępując do Unii Europejskiej, kształtować będziemy jej rozwój. Wykorzystajmy naszą szansę wejścia na ścieżkę stabilnego wzrostu, a wtedy doświadczenia wynikające z bycia w rodzinie regionów i narodów europejskich oraz realizacji budżetu Unii Europejskiej w latach 2007–2013 pozwolą naszym następcom opracować dokument lepiej trafiający w aspiracje generacji wzrastających w odradzającej się Polsce.

Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego

1. Miejsce strategii w systemie planowania regionalnego

Jednym z najważniejszych obszarów działań województw samorządowych, utworzonych z dniem 1 stycznia 1999 roku, jest programowanie rozwoju. Realizacja tych działań odbywa się na mocy ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa, przez opracowanie strategii rozwoju województwa i programów wojewódzkich. Strategia jest zatem dokumentem, na którego podstawie jest prowadzona polityka rozwoju województwa. Określa kierunki tej polityki i wytycza cele, które mają być osiągnięte w założonym horyzoncie czasowym.

Strategie rozwoju województw pełnią rolę pomostową pomiędzy polityką regionalną Państwa wyrażoną w *Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego* i *Narodowym Planie Rozwoju* (traktowanych jako narzędzia realizacji polityki Państwa w regionach), a społeczno – gospodarczą polityką regionów odzwierciedlającą ich aspiracje.

Strategia rozwoju województwa jest punktem odniesienia do wszelkich działań rozwojowych na terenie województwa wspierających procesy rozwojowe regionu, jest podstawą do przygotowania regionalnego programu operacyjnego, strategii sektorowych, długofalowych planów określających kierunki działań i pozostałych dokumentów politycznych i programowych na poziomie województwa. Wśród wielu funkcji pełnionych przez strategię za najważniejsze uznaje się: przyciąganie inwestorów, wyrównywanie dysproporcji rozwojowych w sensie społecznym, gospodarczym i przestrzennym oraz uzyskiwanie pomocy strukturalnej.

W wymiarze międzynarodowym oraz w świetle członkostwa Polski w Unii Europejskiej opartej na regionalizacji, nieodzownym jest programowanie rozwoju nie tylko województwa zachodniopomorskiego, lecz także jego spójności strategicznej z regionami granicznymi Polski, Niemiec, Danii i Szwecji oraz wokół Bałtyku. Za podstawę przyjmuje się współpracę społeczności regionów w sferze oświaty, kultury i sportu oraz inicjatyw integracyjnych, a w sferze gospodarki wspieranie kontaktów MŚP, wymiany towarów i usług, wspólnych przedsięwzięć i kontaktów samorządu gospodarczego. Podstawą tak pojętej regionalizacji działań jest dążenie do zrównania standardów życiowych ludności zamieszkującej w tych regionach. *Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015* była swego rodzaju wprowadzeniem do budowania samorządności i rozwoju regionalnego, a także tożsamości i integralności regionalnej oraz kreowania polityki regionalnej. *Strategię rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2020* należy traktować jako kontynuację poprzedniej strategii, dokument służący do budowania ekonomicznych podstaw rozwoju regionu i jego konkurencyjności, a także do budowania spójności wewnętrznej, krajowej i euroregionalnej.

2. Stan realizacji obowiązującej strategii w latach 2000-2004

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015, została przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą nr XVI/147/2000 w dniu 23 października 2000 roku. Określała cele rozwoju województwa do 2015 roku. Ocena jej realizacji po pięciu latach została oparta na wewnętrznych źródłach informacji pochodzących z Urzędu Marszałkowskiego oraz wybranych jednostek organizacyjnych i instytucji w formie tak zwanych kart realizacji celów operacyjnych¹.

Nakłady poniesione na realizację strategii w latach 2000–2004 wyniosły prawie 4,6 mld zł. Nie obejmują one wszystkich wydatkowanych środków, lecz tylko zidentyfikowane w ramach przeprowadzonej oceny. Najwięcej, bo ponad 60% środków, przeznaczono na realizację celu

¹ Raport z realizacji *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015 w latach 2000-2004*. Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego – Szczecin, 2005.

strategicznego „Powszechna dostępność dóbr usług i informacji”, a największy udział w wydatkach na ten cel miał rozwój infrastruktury transportowej. Oznacza to, że dotychczasowa realizacja strategii była raczej ukierunkowana na wyrównywanie różnic w poziomie rozwoju infrastruktury technicznej niż na podnoszenie konkurencyjności gospodarki, na którą alokowano nieco ponad 13% ogółu środków. Najmniej środków (nieco ponad 4%) przeznaczono na realizację celu „Stworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich”. Znaczną część środków (20%) wydatkowano na realizację celu „Poprawa jakości życia w regionie”, przy czym poza nakładami na poprawę jakości środowiska naturalnego, przeważały wydatki o charakterze osłonowym – na opiekę społeczną. Wspólnym problemem polskich regionów jest konieczność odrobienia wieloletnich zapóźnień w zakresie podstawowej infrastruktury społecznej i technicznej, lecz na podstawie analizy podejmowanych działań nie można jednoznacznie ocenić skuteczności realizacji strategii.

W sytuacji niezaspokojonych potrzeb inna struktura wydatkowania środków kłóciłaby się z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Z uwagi na zapóźnienia infrastrukturalne społeczne, niemożność alokowania środków wsparcia na działania generujące rozwój
- Zbyt słaba koncentracja na priorytetach wynikająca ze skali rejestrowanych potrzeb;
- Brak wystarczającego doświadczenia i narzędzi pozwalających monitorować efektywność wydawanych środków publicznych.

Rozdział I.

DOTYCHCZASOWY ROZWÓJ WOJEWÓDZTWA ORAZ DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO

I.1. Ogólna charakterystyka województwa

Województwo zachodniopomorskie jest częścią regionu otaczającego Morze Bałtyckie, które od 1 maja 2004 roku stało się wewnętrznym morzem Unii Europejskiej. Położenie regionu w jego południowo–zachodniej części, przy ujściu Odry, jest ważną determinantą rozwoju. Tradycje morskie związane z rozwojem zespołu portowego Szczecin–Świnoujście oraz bliskość ważnych dla rozwoju Europy ośrodków wzrostu, jak Berlin, Kopenhaga, sprawiły, że wzrosła rola szlaków transportowych o znaczeniu międzynarodowym, przebiegających w układzie północ–południe i wschód–zachód: ze Skandynawii do Europy Południowej i Południowo–Wschodniej; z Europy Zachodniej do państw Europy Wschodniej i Azji.

- § Od północy naturalną granicą regionu jest Morze Bałtyckie (185 km), od zachodu graniczy z Niemcami (186,6 km), od południa z województwami wielkopolskim i lubuskim, a od wschodu z województwem pomorskim.
- § Dostępność regionu zapewniają 24 przejścia graniczne – województwo ma ich najwięcej w kraju i wszystkie rodzaje: 8 morskich, 10 drogowych (w tym 3 dla małego ruchu granicznego), 3 rzeczne, 2 kolejowe i jedno lotnicze. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej straciły one na znaczeniu, jednak ich liczba świadczy o dobrych możliwościach nawiązywania kontaktów transgranicznych. Morskie przejścia graniczne pozostaną zewnętrznymi przejściami granicznym Unii Europejskiej.
- § Charakterystyczną cechą województwa zachodniopomorskiego jest obfitość wód śródlądowych (5,2% powierzchni województwa, a więc blisko 2,5–krotnie więcej niż średnia krajowa). Największe jeziora o powierzchni ponad 1000 ha, to Dąbie, Miedwie, Jamno, Drawsko, Wielimie, Bukowo i Lubie.
- § Wielkim bogactwem naturalnym województwa są lasy, zajmujące 35,2% jego powierzchni (średnio w kraju 28,9%). Szczególną wartością gospodarczą i przyrodniczą są zwarte kompleksy leśne puszczy: Wkrzańskiej, Goleniowskiej, Bukowej, Piaskowej, Barlineckiej i Drawskiej.
- § Przyrodnicze zasoby regionu są unikatowe w skali światowej. Udział obszarów chronionych w powierzchni województwa wynosi aż 20,5%. System obszarów chronionych obejmuje 2 parki narodowe: Woliński i Drawieński (zajmujące 16,3 ha obszaru województwa), 7 parków krajobrazowych, 83 rezerwatów przyrody i 20 obszarów chronionego krajobrazu.
- § Bliskość morza, zasoby wodne oraz duża powierzchnia lasów kształtują umiarkowany klimat, charakteryzujący się znaczną wilgotnością powietrza oraz przewagą wiatrów zachodnich i północno–zachodnich.
- § Do szczególnie cennych kopalin naturalnych można zaliczyć ropę naftową, gaz ziemny, wody mineralne, torfy borowinowe, torf, wody geotermalne i solanki. Występują tu także w ilościach przemysłowych: wapnienie, margle, kreda jeziorna, kamień drogowy i budowlany, kruszywa naturalne. Przeważają gleby bielcowe i brunatne. Na dość dużym obszarze występują gleby torfowe z grupy bagiennych, a w okolicach Pyrzyc i Stargardu Szczecińskiego bardzo urodzajne czarne ziemie.
- § Zabytki kultury materialnej województwa zachodniopomorskiego są świadectwem bogatej historii, wynikiem ścierania się wpływów niemieckich, polskich i skandynawskich. Hanzeatyckie tradycje w połączeniu z walorami przyrodniczymi i krajobrazem tworzą niepowtarzalną wartość, decydującą o atrakcyjności turystycznej województwa.

- § Sieć osadnicza jest słabo wykształcona; tworzą ją 62 miasta oraz 3173 wsie i inne jednostki osadnicze. Szczecin, stolica województwa i ośrodek europejski, liczy 414,0 tys. mieszkańców, to jest 24,4% populacji regionu. Jest jednocześnie największym miastem pogranicza polsko-niemieckiego. W części północno-wschodniej regionu dominuje Koszalin, który odgrywa rolę komplementarnego ośrodka równoważenia rozwoju rangi krajowej, liczący 107,8 tys. mieszkańców. Największymi ośrodkami regionalnymi są ponadto: Stargard Szczeciński–71,3 tys., Kołobrzeg–44,8 tys., Świnoujście–41,2 tys., Szczecinek – 39 tys. i Police–34,5 tys. mieszkańców.
- § Uwarunkowania historycznie i dysproporcje przestrzenne w sieci osadniczej są przyczyną utrudnionego dostępu do usług i miejsc pracy dla mieszkańców wschodniej i południowej części województwa.
- § Potencjał gospodarczy regionu nadal wyznacza przemysł i usługi związane z gospodarką morską. Coraz dynamiczniej rozwijają się handel, turystyka i pozostałe usługi rynkowe, w tym: baza rekreacyjna, sanatoryjna i wypoczynkowa. Poprawia się kondycja rolnictwa i stale wzrasta średnia wielkość gospodarstw (ponad dwa razy większa od średniej krajowej).

I.2. Trendy i prognozy demograficzne, sfera społeczna²

I.2.1. Trendy i prognozy demograficzne

Dotychczasowe trendy

W roku 2003 ludność województwa zachodniopomorskiego liczyła 1,696 tys. osób, co dało mu 11 lokatę wśród 16 województw. Zaludnienie regionu jest niskie i wynosi 74 osoby/km², a w kraju 122 osoby/km². Pasuje to województwo na 13 miejscu w Polsce. Utrzymują się duże dysproporcje pomiędzy obszarami miejskimi, gdzie gęstość zaludnienia osiąga do 1386 osób/1 km², a obszarami wiejskimi z mniej niż 30 osobami/km². Poziom urbanizacji województwa jest bardzo wysoki i sięga 69,3% (w Polsce–61,8%). Największym udziałem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności charakteryzuje się powiat koszaliński–77,4%, myśliborski–59,8% i pyrzycki–57,5%, najmniej osób zamieszkuje obszary wiejskie w powiatach: stargardzkim–32,8%, polickim–37,0% i szczecineckim–36,5%. Można zatem stwierdzić, że w województwie zachodniopomorskim nie występuje zjawisko przeludnienia na wsi i konieczność odpływu do miast, jak to jest w Polsce południowej i wschodniej.

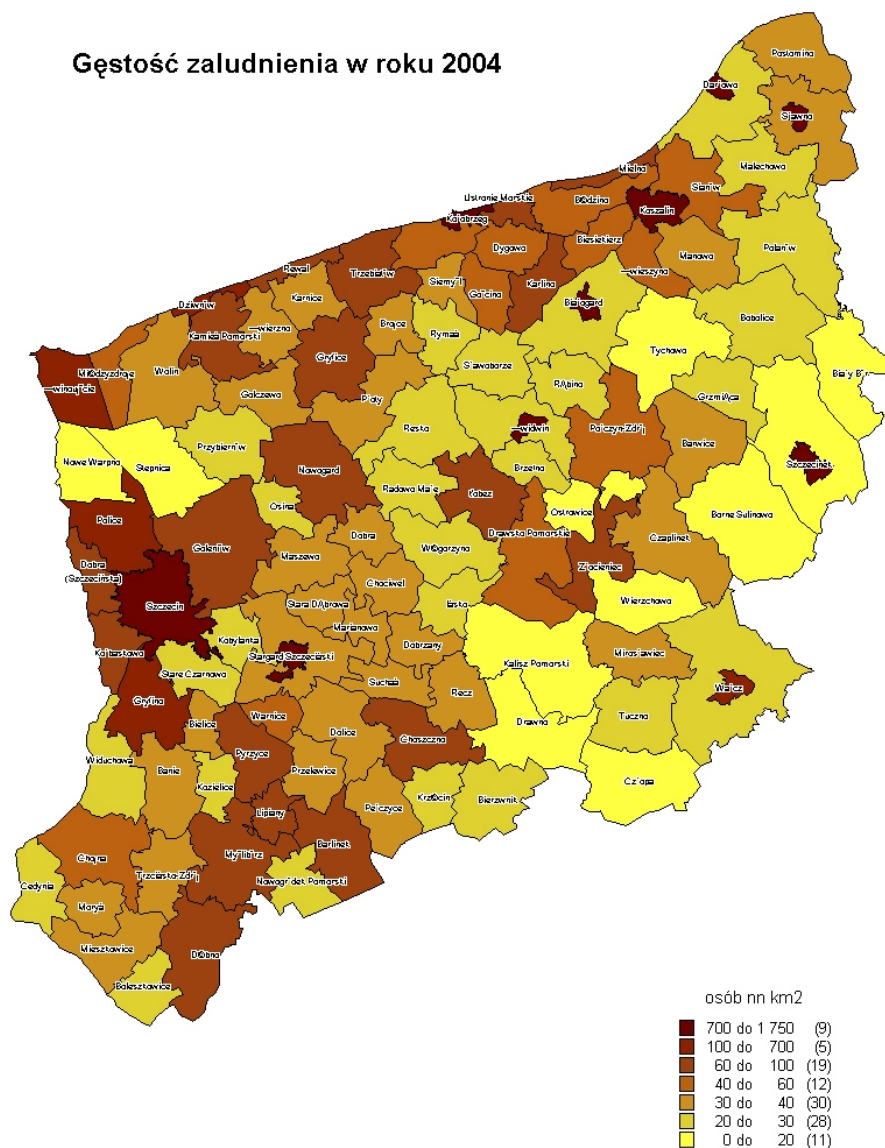
Najważniejsze zmiany w strukturze wieku zaszły w grupie przedprodukcyjnej, której liczebność zmniejszyła się we wszystkich podgrupach funkcjonalnych, a zwłaszcza w podgrupie szkół podstawowych. Grupy produkcyjna i poprodukcyjna zwiększyły się liczebnie i pod względem udziałowym. Przemiany struktury wieku świadczą o trwającym procesie starzenia się społeczeństwa. W ciągu ostatnich pięciu lat w wiek produkcyjny wkroczył „szczyt” fali wyżu z lat 1978-1983.

Wejście w wiek prokreacyjny roczników wymienionego wyżu nie przełożyło się na wzrost liczby urodzeń. Wynika to z ubożenia społeczeństwa oraz wydłużenia okresu kształcenia, chociaż województwo zachodniopomorskie, jako jedno z nielicznych, zanotowało dodatni przyrost naturalny, wynoszący w 2003 roku 0,5 osoby na 1000 ludności w porównaniu z krajowym wynoszącym minus 0,4 osób. W strukturze płci obserwuje się stały, choć bardzo powolny wzrost feminizacji społeczeństwa, wynikający z malejącej liczby urodzeń gdzie przeważa płeć męska, i wzrastającej grupy poprodukcyjnej, w której przeważają kobiety. Wskaźnik feminizacji jest zróżnicowany terytorialnie i wynosi 108 kobiet w miastach i 99 na wsi. Liczba gospodarstw domowych w 2003 roku wynosiła 617,3 tys., z czego w miastach było

² Dane statystyczne zaczerpnięto z rocznika statystycznego województwa zachodniopomorskiego, GUS, Warszawa, lata 1999–2004.

454,2 tys. a na wsi 163,1 tys. Przeciętnie na jedno gospodarstwo przypadło 2,75 osoby, w miastach 2,58 a na wsi 3,19 osoby. Wskaźnik ten od wielu lat ma tendencję spadkową. Obserwuje się powolną poprawę sytuacji gospodarstw domowych w województwie.

Gęstość zaludnienia w roku 2004

opracowanie: Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

Prognozy demograficzne

Analiza procesów demograficznych obejmuje lata 2004–2020. W okresie tym ludność województwa zachodniopomorskiego zmniejszy się o około 40 tys. osób (do 1 656 tys.), na skutek migracji i spodziewanego w najbliższych latach ujemnego przyrostu naturalnego. Spadek ludności ogółem z tytułu ujemnego salda migracji będzie wynikać z braku możliwości zaspokojenia przez region popytu na pracę dla znacznej liczby bezrobotnych i wchodzącej w wiek zdolności do pracy młodzieży.

Ubytek ludności dotknie wyłącznie miasta i wyniesie 71 tys. osób, głównie z powodu ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji, a częściowo także przemieszczania się ludności do stref podmiejskich. Ludność wiejska województwa wzrośnie o około 31 tys. osób, na co złoży się dodatni przyrost naturalny i dodatnie saldo migracji. Wzrost ludności wystąpi w strefach podmiejskich największych miast, w pasie nadmorskim i strefie przygranicznej.

Przyszłe przemiany struktury wiekowej głównych grup funkcjonalnych będą się przedstawiać następująco: najważniejsza na rynku pracy grupa produkcyjna ludności będzie wzrastała do 2008 roku (o około 28 tys. osób), a następnie systematycznie zacznie się zmniejszać (o około 117 tys. osób w 2020 roku). Aktualną liczbę bezrobotnych powiększą roczniki wyżu demograficznego z lat 1978–1985, a liczebność tej grupy jeszcze przez najbliższe cztery lata będzie przekraczać liczbę opuszczających grupę produkcyjną. Jest to największy problem społeczny w województwie. W grupie przedprodukcyjnej wszystkie podgrupy, a zwłaszcza związane z edukacją społeczeństwa, czyli szkołą podstawową, średnią i wyższą, będą zmniejszały swoją liczebność w całym badanym okresie. Grupa poprodukcyjna ludności wzrośnie do 2020 roku o 155 tys. osób. Kształtowanie się liczby gospodarstw domowych w przyszłości nie będzie adekwatne do trendu ludności ogółem. Spadek wskaźnika dzietności rodzin spowoduje wzrost liczby gospodarstw pomimo spadku zaludnienia.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Malejący przyrost naturalny.
- Wzrost feminizacji społeczeństwa.
- Spadek o prawie 45% liczby ludności w grupie szkoły wyższej.
- Nasilająca się migracja za pracę poza granice regionu.
- Silny wzrost grupy poprodukcyjnej pod koniec okresu objętego strategią.

I.2.2. Rynek pracy i bezrobocie

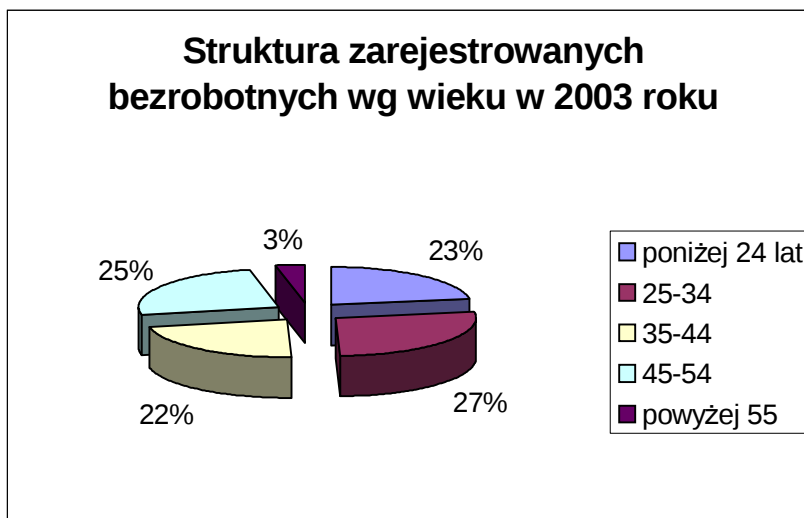
Sytuacja na rynku pracy

Sytuację na rynku pracy województwa zachodniopomorskiego w latach 1999–2003 kształtowały trzy główne czynniki:

- a) nadmierna, wynikająca ze zmian struktury wiekowej ludności, podaż siły roboczej do zatrudnienia;
- b) ruch zatrudnionych (nadwyżka zwolnień nad przyjęciami do pracy) związany z kryzysową sytuacją w wielu dziedzinach gospodarki;
- c) niska aktywność zawodowa ludności i niekorzystna struktura aktywnych zawodowo.

Wynikająca z wyżej wymienionych czynników liczba bezrobotnych wzrastała z 98 tys. osób w 1997 roku do 191 tys. osób w 2003 roku, osiągając jeden z najwyższych poziomów w kraju. Przeciwwagą spadku zatrudnienia w sektorze publicznym był wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON. Spadkowi zatrudnienia w sektorze publicznym w latach 1999–2003 towarzyszył wzrost zatrudnienia w sektorze prywatnym o 62 tys. osób (45%), co nie kompensowało w całości wzrostu bezrobocia. Województwo ma korzystną, zbliżoną do struktury nowoczesnych gospodarek i państw UE, strukturę zatrudnienia. Liczba bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim wyniosła w 2003 roku 191 tys.

osób, co dało stopę bezrobocia na poziomie 28,4% (kraj 20 %) i plasowało województwo na drugim miejscu (po województwie warmińsko-mazurskim) w kraju, a w 2004 roku 182,7 tys. osób, co dało stopę bezrobocia na poziomie 27,5 (kraj 19%).

Liczba bezrobotnych zamieszkujących obszary miejskie w 2003 roku wynosiła 76,1 tys. osób, czyli 39,8% ogółu bezrobotnych, podczas gdy mieszkańcy wsi stanowią zaledwie 30,7%, ludności województwa. W 2004 roku liczba bezrobotnych na obszarach wiejskich wynosiła 73,2 tys. osób, co stanowi 40,1% ogółu bezrobotnych w województwie. W strukturze bezrobotnych według wieku przeważają osoby młode. Rozwiązanie problemów bezrobocia w województwie zachodniopomorskim utrudnia niski poziom wykształcenia i kwalifikacji bezrobotnych. Zwraca uwagę wysoki udział (23%) bezrobotnych bez stażu pracy lub z rocznym stażem pracy (18%). Charakterystyczną cechą zachodniopomorskiego rynku pracy jest sezonowość zatrudnienia. W regionie zachodniopomorskim jest wiele małych i średnich miast, które nie potrafią stworzyć wystarczająco silnych i stabilnych rynków pracy. Duże centra miejskie, jak Szczecin i Koszalin, znajdują się na obrzeżach województwa, co znacznie komplikuje dojazd do pracy w tych miastach. Województwo ma korzystną, zbliżoną do struktury nowoczesnych gospodarek i państw UE, strukturę zatrudnienia (niski odsetek sektora I przy znaczącym odsetku sektora III).

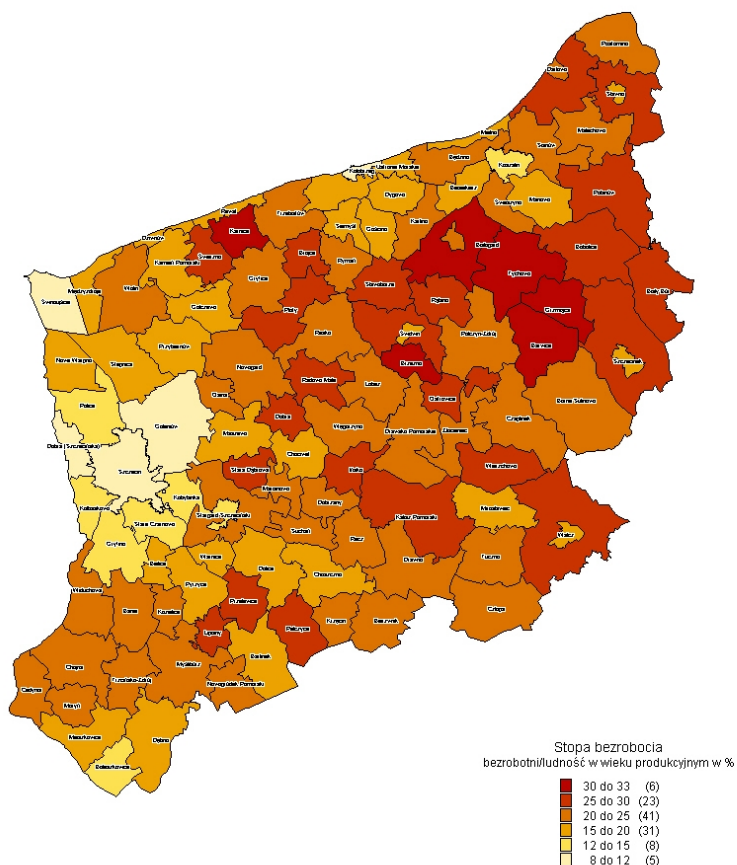
Prognozy rozwoju rynku pracy

W latach 2004–2020 zmniejszy się liczba ludności w wieku produkcyjnym. Zasoby pracy (przy stałym współczynniku aktywności zawodowej) zmniejszą się o 56 tys. osób (choć do 2008 roku wzrosną jeszcze o 18 tys. osób). Dla przyszłego rozwoju rynku pracy w województwie zachodniopomorskim przełomowy może się okazać 2004 rok. Liczba bezrobotnych na koniec roku zmalała w stosunku do 2003 roku o 8,2 tys. osób. Można to uznać za sygnał pewnego ożywienia gospodarczego i mieć nadzieję, że będzie to trwała tendencja w dalszych latach.

Do korzystnych symptomów na rynku pracy należy zaliczyć wzrost liczby osób korzystających z aktywnych form pomocy bezrobotnym między innymi w ramach takich programów, jak: Pierwsza praca, PHARE, Spójność społeczno-gospodarcza, Rozwój zasobów ludzkich, Program wspierania przedsiębiorczości, wzrostu innowacyjności gospodarki i kierunki przeciwdziałania bezrobociu w Województwie Zachodniopomorskim przyjęty przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w maju 2001 roku, Program przeciwdziałania marginalizacji społecznej, Program aktywizacji obszarów wiejskich, oraz realizację przyjętego

przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w lutym 2005 roku, Regionalnego planu działań na rzecz zatrudnienia 2005–2006, Regionalna strategia innowacyjności w województwie zachodniopomorskim przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w lutym 2005 roku, Strategia w zakresie polityki społecznej do 2015 roku przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w marcu 2005 roku.

Bezrobocie w roku 2004

opracowanie :Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Rynek pracy w województwie znalazł się w szczytowej fazie kryzysu, co spowodowało złą sytuację ekonomiczną społeczeństwa.
- Niski współczynnik aktywności zawodowej.
- Stopa bezrobocia, wynosząca na koniec 2004 roku 27,5%, znacznie przewyższyła średnią dla Polski (19%).
- Niski poziom wykształcenia i kwalifikacji bezrobotnych.

- Duża liczebność grupy bezrobotnych o długim, przekraczającym 12 miesięcy, okresie pozostawania bez pracy.
- Niekorzystna struktura istniejącego przemysłu.
- Niewielka skala inwestycji w sferze produkcji.

I.2.3. Warunki życia

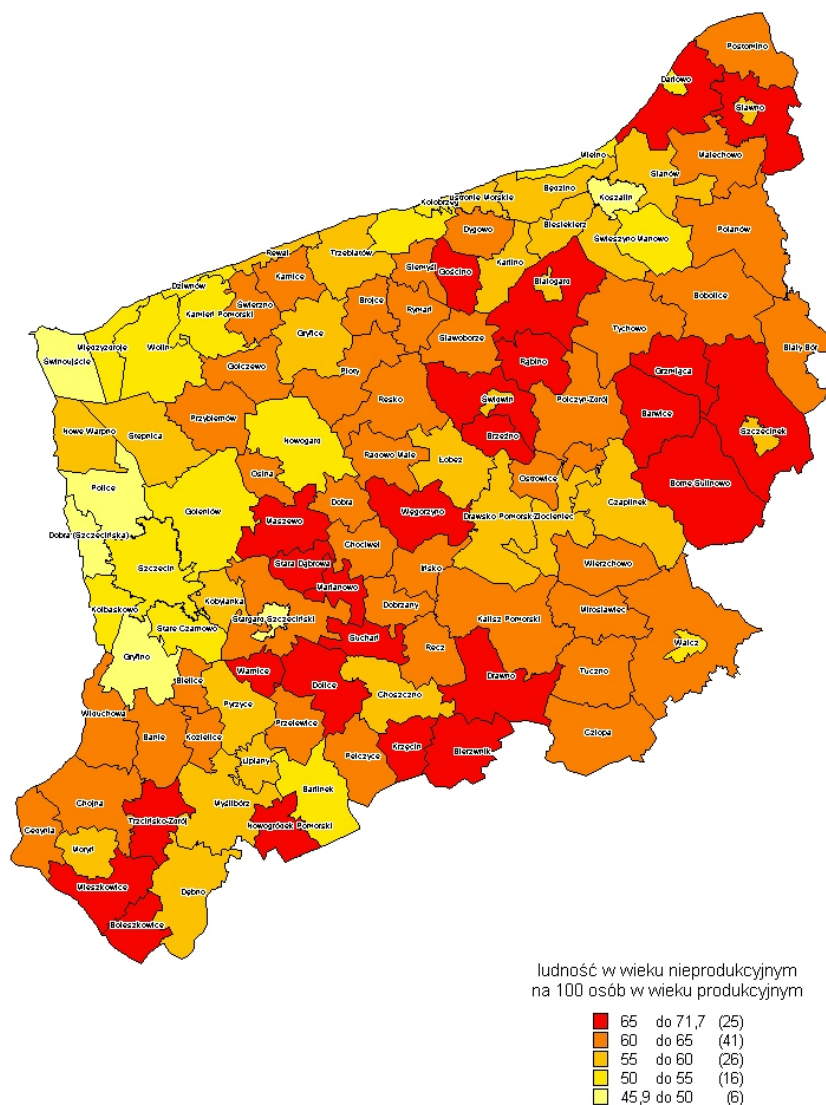
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie wynosi 2 134,70 zł, co stanowi 92% przeciętnego wynagrodzenia w kraju. Zróżnicowanie wewnątrz regionu jest duże i wynosi od 71,7% przeciętnego wynagrodzenia krajowego w powiecie szczecineckim do 111% w powiecie myśliborskim (miasto Szczecin–102,2 %). Nadal postępuje zróżnicowanie dochodów w najzamożniejszych i najbiedniejszych gospodarstwach domowych. W najtrudniejszej sytuacji są rodziny, których podstawą utrzymania są świadczenia społeczne. Największe ubóstwo odnotowano w rodzinach mieszkających w małych miasteczkach i na wsi. W porównaniu z 1999 rokiem poprawiły się wskaźniki obrazujące sytuację mieszkaniową województwa zachodniopomorskiego. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zwiększyła się o 9% i wynosi 65,2 m². Jednocześnie zmniejszyła się liczba zamieszkujących w nim osób (o 8,3%) – do trzech osób. Nadal jednak deficyt mieszkaniowy jest bardzo ważnym problemem, zwłaszcza w dużych miastach. W szczególnie trudnej sytuacji są gospodarstwa domowe średnio i gorzej sytuowane, których nie stać na budowę domów, zakup mieszkań własnościowych, czy wynajmowanie lokali po wolnorynkowych stawkach czynszu.

Problemem jest niezadowalająca jakość i stan techniczny budynków mieszkalnych w wielu miastach regionu. W wyniku przemian gospodarczych związanych z upadkiem przedsiębiorstw przemysłowych oraz ograniczaniem produkcji wielu branż, powstały dzielnice i osiedla poprzemysłowe, w których problemy społeczne wpływają na marginalizację mieszkającej tam ludności. Z punktu widzenia lokalizacji i zaplecza infrastrukturalnego obszary te po ich restrukturyzacji, mogą być atrakcyjne dla lokalizacji nowych inwestycji gospodarczych, co w rezultacie wpłynie na poprawę warunków zamieszkiwania.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Znaczne zróżnicowanie poziomu życia ludności w zależności od miejsca zamieszkania.
- Deficyt mieszkaniowy, zwłaszcza w dużych miastach.
- Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie to zaledwie 92% przeciętnego wynagrodzenia w kraju.

Współczynnik obciążenia ekonomicznego w roku 2004

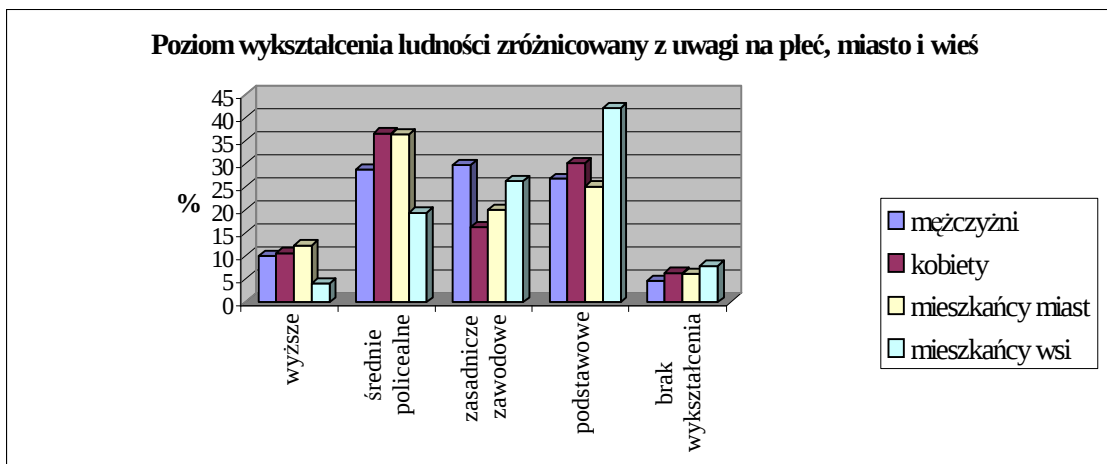
opracowanie: Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

I.2.4. Infrastruktura społeczna i polityka społeczna

Oświata

Poziom wykształcenia ludności województwa zachodniopomorskiego jest porównywalny ze średnim poziomem wykształcenia ludności w Polsce.

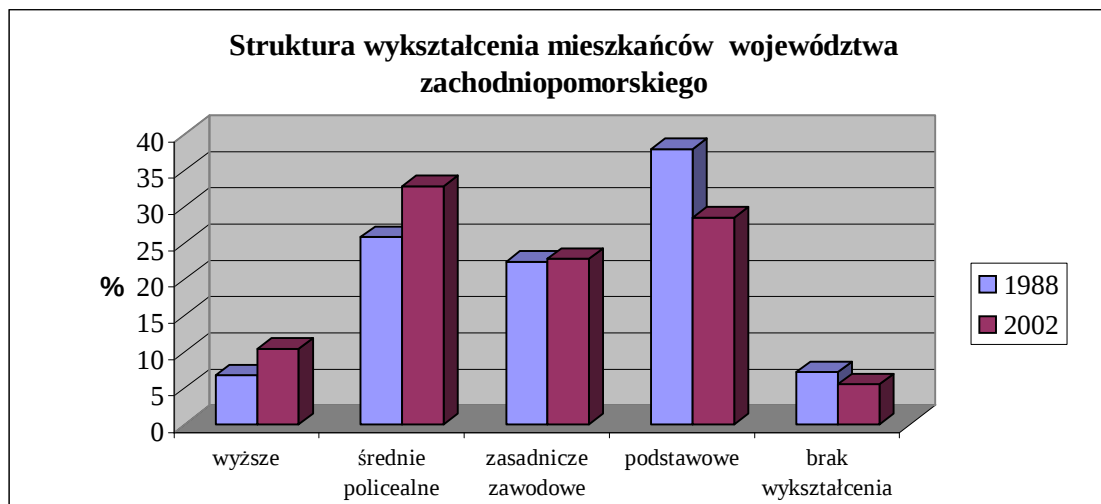
Poziom wykształcenia ludności województwa zachodniopomorskiego w podziale na płeć, miasto i wieś w roku 2002

Źródło: opracowanie własne.

Spośród osób aktywnych na rynku pracy wykształcenie wyższe ma 14,0% z nich, średnie – 42,1%, zasadnicze zawodowe – 30,7%, a podstawowe lub brak jakiegokolwiek wykształcenia – 13,2%. Poziom wykształcenia będzie się zwiększał wraz z wchodzeniem w wiek produkcyjny osób z grup wiekowych obecnie się uczących.

Poziom wykształcenia ludności w latach 1988 - 2002

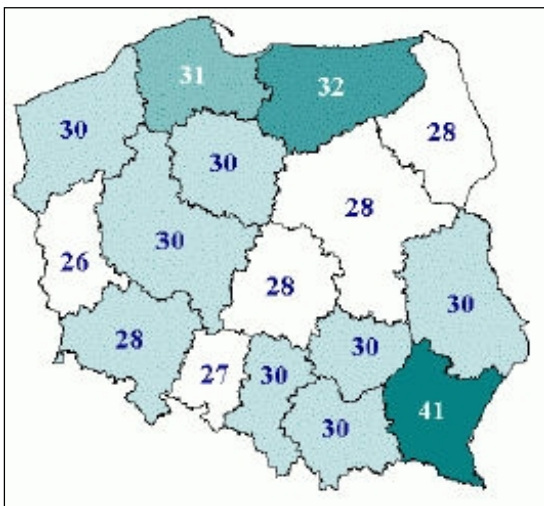

Źródło: opracowanie własne.

Do roku 2004 liczebność roczników grup: przedszkolnej, szkoły podstawowej i szkół średnich, zmniejszała się, powodując spadek liczby placówek oświatowych. Grupa w wieku 19–23 lata wzrastała, są to roczniki wyżu demograficznego z lat 1978–1984, które aktualnie studiuja. Zmniejszyła się liczba uczniów w szkołach zawodowych, co było spowodowane spadkiem zainteresowania młodzieży tą formą kształcenia. Bardzo ważnym parametrem,

charakteryzującym jakość nauczania w szkołach, jest liczba uczniów uczących się języków obcych. Przeważa nauczanie języka angielskiego obejmujące 46% uczniów szkół podstawowych, a następną języka niemieckiego (28,7%) i rosyjskiego (1,2%).

Oprócz nauki języków obcych za wskaźnik przystosowania szkół do wymogów współczesnych rynków pracy jest uznawane wyposażenie szkół w komputery z dostępem do Internetu. Obecnie szkoły dysponują liczbą 2,8 tysiąca komputerów.

Rys. 1.5. Liczba uczniów przypadająca na jeden komputer w szkołach wszystkich typów w 2002 roku:

Źródło: opracowanie własne.

Szkolnictwo wyższe

W roku akademickim 2003–2004 w województwie zachodniopomorskim kształcenie na poziomie wyższym zapewniało 18 szkół wyższych (w tym 6 państwowych). Ośrodkami szkolnictwa wyższego są Szczecin i Koszalin. W Szczecinie znajduje się większość uczelni wyższych województwa. Mają tu siedzibę następujące państwowe wyższe szkoły: Uniwersytet Szczeciński, Akademia Rolnicza, Akademia Morska, Pomorska Akademia Medyczna, Politechnika Szczecińska, oraz 11 szkół

wyższych niepaństwowych. W Koszalinie siedzibę ma Politechnika Koszalińska i Bałtycka Wyższa Szkoła Humanistyczna. W roku 2004 powstała Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałczu. W kilku miastach województwa działają ośrodki zamiejscowe szkół wyższych, jak na przykład Akademia Muzyczna im. Ignacego Paderewskiego w Poznaniu filia w Szczecinie, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie filia w Szczecinie. Dostęp do szkolnictwa wyższego poprawiło utworzenie przez rodzime uczelnie zamiejscowych ośrodków dydaktycznych. Uniwersytet Szczeciński, Politechnika Szczecińska, Akademia Rolnicza, Akademia Morska mają tego typu placówki w Stargardzie Szczecińskim, Świnoujściu, Gryficach, Kołobrzegu, Wałczu a Politechnika Koszalińska ma filię w Szczecinku. W województwie zachodniopomorskim liczba studentów na 10 000 mieszkańców jest wyższa niż w kraju i wynosi – 519 studentów (w Polsce 483 studentów). W stosunku do roku akademickiego 2000/2001 liczba studentów zmniejszyła się o 3,2%. Było to wynikiem mniejszego zainteresowania studiami w systemie zaocznym i wieczorowym, a zarazem większego zainteresowania studiami w systemie dziennym. Największą popularnością cieszyły się kierunki: informatyczne, na których studiowało 2313 osób, ekonomiczno–administracyjne – 1 906 osób, pedagogiczne – 1 637 osób, medyczne – 1 541 osób. W porównaniu z rokiem akademickim 2002/2003 spadło zainteresowanie kierunkami społecznymi i inżynieryjno–technicznymi. Taka struktura nie odpowiada aktualnym potrzebom gospodarki. Zapotrzebowanie na absolwentów kierunków humanistyczno–społecznych i ekonomiczno–administracyjnych jest mniejsze niż ich podaż. Rośnie natomiast zapotrzebowanie na absolwentów kierunków informatycznych, technicznych, zwłaszcza technologii produkcji i przetwórstwa, nastawionych na badania innowacyjne. Niezbędna jest współpraca uczelni z zakładami produkcyjnymi, które wskażą, jakie badania są niezbędne w praktyce. Przewiduje się, że wzrośnie zapotrzebowanie na kadry medyczne (także z powodu możliwości ich zatrudnienia w krajach Unii Europejskiej), absolwentów prawa ze specjalnością prawa międzynarodowego, a zwłaszcza unijnego.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Niska jakość kształcenia.
- Niekorzystna struktura wykształcenia na obszarach wiejskich w stosunku do występującej w miastach.

- Zbyt duży udział szkolnictwa zawodowego o profilu niedostosowanym do potrzeb rynku pracy.
- Niskie wskaźniki kontynuacji kształcenia na wsi.
- Duży spadek liczby studentów wynikający z prognoz demograficznych.
- Niekorzystna struktura kształcenia.
- Zbyt słabe związki z uznanymi uczelniami europejskimi i światowymi (renoma).
- Zbyt niska pozycja w rankingach krajowych.
- Słabe związki z gospodarką oraz zbyt mała liczba wdrożeń i działań w sferze B+R³

Ochrona zdrowia

Wieloletnie analizy wskaźników zapadalności i chorobowości wśród mieszkańców województwa zachodniopomorskiego określają następujące obszary zagrożenia zdrowotnego: choroby układu krążenia, nowotwory złośliwe, choroby wieku podeszłego, umieralność niemowląt i wysoki odsetek urodzeń noworodków z niską masą urodzeniową, zakażenia HIV i zachorowania na AIDS oraz zaburzenia psychiczne. Najbardziej zagrożoną populacją są osoby po 55 roku życia bez względu na płeć. Kobiety częściej chorują na nowotwory złośliwe sutka i narządów płciowych, a mężczyźni na nowotwory układu oddechowego i układu pokarmowego. Na terenie województwa obserwuje się zjawisko nadumieralności mężczyzn wśród osób w wieku pomiędzy 10 a 24 rokiem życia z powodu urazów i zatruc.

Odnotowuje się stałą tendencję spadkową zachorowań na choroby zakaźne. Zachodniopomorskie jest terenem endemicznym dla występowania kleszczy, głównie w okresie wiosenno – jesiennym, dlatego częściej obserwuje się zachorowania z powodu boreliozy odkleszczowej i wirusowego zapalenia opon mózgowych.

Od kilku lat istnieje stała tendencja wzrostowa liczby nowych zachorowań z powodu zaburzeń nerwicowych i psychicznych, spowodowanych nadużywaniem środków psychostymulujących. Osoby uzależnione od alkoholu stanowią 2,5% społeczności województwa. Rozwojowi narkomanii sprzyja przygraniczne położenie i tranzytowy charakter regionu. Najczęstsze dolegliwości dzieci i młodzieży wiążą się z zaburzeniami statyki ciała, wadami narządu wzroku, zaburzeniami mowy, zaburzeniami w rozwoju somatycznym i psychicznym oraz chorobami przewlekłymi.

Ochrona zdrowia województwa zachodniopomorskiego składa się z podstawowej opieki zdrowotnej, specjalistycznej ambulatoryjnej opieki zdrowotnej i opieki stacjonarnej. We wszystkich tych strukturach funkcjonują zarówno podmioty publiczne jak i niepubliczne. Systematycznie prowadzone są działania zmierzające do zwiększenia dostępu do diagnostyki i terapii specjalistycznej, przez tworzenie nowych poradni na terenie województwa. Wyraźnie zwiększyła się liczba podmiotów zakontraktowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w ramach opieki ambulatoryjnej. W województwie zachodniopomorskim od 1999 roku zmniejszyła się ogólna liczba łóżek w opiece stacjonarnej. Liczba łóżek szpitalnych w województwie zachodniopomorskim w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców wynosi 49,2 i jest, nieco wyższa niż średnia krajowa (48,7). Rozmieszczenie i wykorzystanie łóżek szpitalnych na terenie województwa jest nierównomierne.

Wskaźnik łóżek w poszczególnych powiatach jest zróżnicowany i waha się od 20 (powiaty szczecinecki i drawski) do 100 (miasto Szczecin, powiaty walecki, pyrzycki) łóżek na 10 000 mieszkańców.

Zgodnie z ustawą o Państwowym Ratownictwie Medycznym na terenie województwa stopniowo wdrażany jest program pod nazwą Zintegrowane ratownictwo medyczne będący integralną częścią systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne. Wskaźnik zapewnienia opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców był w 2003 roku zbliżony do średniej krajowej.

³ B+R – sfera jednostek i instytucji badawczo-rozwojowych.

Z uwagi na położenie geograficzne i walory przyrodnicze województwo oferuje bardzo szeroki zakres lecznictwa uzdrowiskowego i ma największą bazę do świadczenia tych usług w kraju. Programy promocji zdrowia i profilaktyki na terenie województwa nie mają charakteru systemowego i ciągle są niedostatecznie finansowane. Niepokojąca jest marginalizacja zadań związanych z profilaktyką i promocją zdrowia w systemie ubezpieczenia zdrowotnego. Restrukturyzacja w ochronie zdrowia polega na redukcji zasobów ochrony zdrowia wynikających z ich dostosowania do potrzeb zdrowotnych. Do obszarów restrukturyzacji należą: zatrudnienie, modernizacje, inwestycje, doposażenie w sprzęt i aparaturę medyczną, przekształcenia organizacyjne oraz likwidacja albo integracja części lub całości zakładów opieki zdrowotnej. Kierunki restrukturyzacji przyjęte w strategii sektorowej w ochronie zdrowia dla województwa zachodniopomorskiego przyniosły między innymi następujące efekty: szybki rozwój instytucji lekarza rodzinnego, zwiększony dostęp do usług specjalistycznych, przekształcenie łóżek krótkoterminowych w długoterminowe, poprawę wykorzystania łóżek i skrócenie czasu hospitalizacji oraz poszerzenie oferty świadczeń przez uruchomienie dziennych oddziałów zabiegowych i diagnostycznych, a także wdrażanie nowych form leczenia środowiskowego. Niezbędne jest wprowadzenie zmian w sieci publicznych zakładów opieki zdrowotnej, a także opracowanie planu rozmieszczenia szpitali i wysoko specjalistycznej aparatury medycznej.

W ostatnich latach nastąpiła zdecydowana poprawa w gospodarce odpadami, systemach sterylizacyjnych i dostosowaniu lokali do wymaganych norm powierzchniowych i sanitarnych, głównie w izbach przyjęć i blokach operacyjnych. Obiekty ochrony zdrowia nadal jednak wymagają remontów i modernizacji. Potrzeby wynikają również z obowiązujących przepisów w zakresie konieczności dostosowania bazy lokalowej szpitali do wymogów sanitarno – fachowych, określonych przez ministra zdrowia i programów rozwoju jednostek.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Niewystarczający i nierównomierny dostęp do usług zdrowotnych.
- Niewystarczająca opieka długoterminowa i paliatywna.
- Niedostateczna promocja zdrowia i profilaktyka.
- Zły stan techniczny infrastruktury i aparatury oraz sprzętu medycznego w wielu zakładach opieki zdrowotnej.
- Zbyt mała i niefunkcjonalna baza lokalowa zakładów opieki zdrowotnej w kontekście medycznych standardów unijnych.
- Niedostateczny i niestabilny poziom finansowania opieki zdrowotnej.
- Dostosowanie warunków udzielania świadczeń zdrowotnych do nowego wspólnotowego programu działań w dziedzinie zdrowia publicznego.

Pomoc społeczna i zagrożenia związane z patologiami życia społecznego

Pomoc społeczna jest jedną z dziedzin szeroko rozumianej polityki społecznej, a jej celem jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać własnymi siłami. Zadaniem pomocy społecznej jest także przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, które może rodzić wiele patologii wraz z ich negatywnymi konsekwencjami. Liczba świadczeniobiorców pomocy społecznej w województwie zachodniopomorskim rośnie szybciej niż średnio w kraju. Wskaźnik ich liczby w przeliczeniu na 10 tys. ludności wzrósł z 614 w roku 2000 do 825 w roku 2003 (w kraju z 555 do 691). Stawia to region na wysokiej, 5 pozycji w kraju⁴. W 2003 roku świadczenia pomocy społecznej w województwie przyznano 140 tys. osobom (2004 roku – 141,1 tys. osobom). Skorzystało z niej również 101 tys. rodzin, czyli 21% ogółu rodzin (19% ludności regionu).

⁴ Źródło: Rocznik statystyczny województw 2001 i 2004 rok, GUS, Warszawa lata 2001 i 2004..

Głównymi przyczynami znacznego wzrostu świadczeniobiorców są:

- zróżnicowana zamożność wynikająca z transformacji ustrojowej i działania mechanizmów gospodarki wolnorynkowej,
- regres gospodarczy skutkujący spadkiem liczby miejsc pracy i tym samym wzrostem bezrobocia,
- systematycznie rosnąca grupa osób w podeszłym wieku,
- wysoki odsetek osób niepełnosprawnych – 233,5 tys. osób, czyli 13,7% ogółu mieszkańców województwa.

Pomoc społeczną organizuje i realizuje wiele instytucji, takich jak organy administracji rządowej i samorządowej, organizacje pozarządowe i społeczne, kościół katolicki oraz inne kościoły i związki wyznaniowe, a także osoby fizyczne i prawne, współpracując ze sobą na zasadzie partnerstwa. Infrastruktura pomocy społecznej województwa zachodniopomorskiego obejmuje:

- 33 domy pomocy społecznej z 3,8 tys. miejsc,
- 46 ośrodków wsparcia z 1,3 tys. miejsc,
- 121 placówek opiekuńczo-wychowawczych z 4,9 tys. miejsc,
- 10 ośrodków interwencji kryzysowej,
- 22 mieszkania chronione,
- 4 ośrodki adopcyjno - opiekuńcze
- 3 jednostki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego (w 2003 r. skorzystało z nich 1,1 tys. osób).

Mając na uwadze fakt, że pomoc społeczna zawsze będzie odczuwać deficyt finansowy, do rozwiązania jej problemów konieczna będzie pomoc sfery pozafinansowej. Z ważniejszych działań należy wymienić:

- uelastycznienie działań służb społecznych,
- szukanie nowych, specjalistycznych form wsparcia,
- dokładne rozeznanie potrzeb społecznych zbiorowości lokalnych i dopasowanie do nich struktury świadczeń,
- poprawa rozwiązań organizacyjnych,
- zwiększanie możliwości pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł, w tym z funduszy strukturalnych.

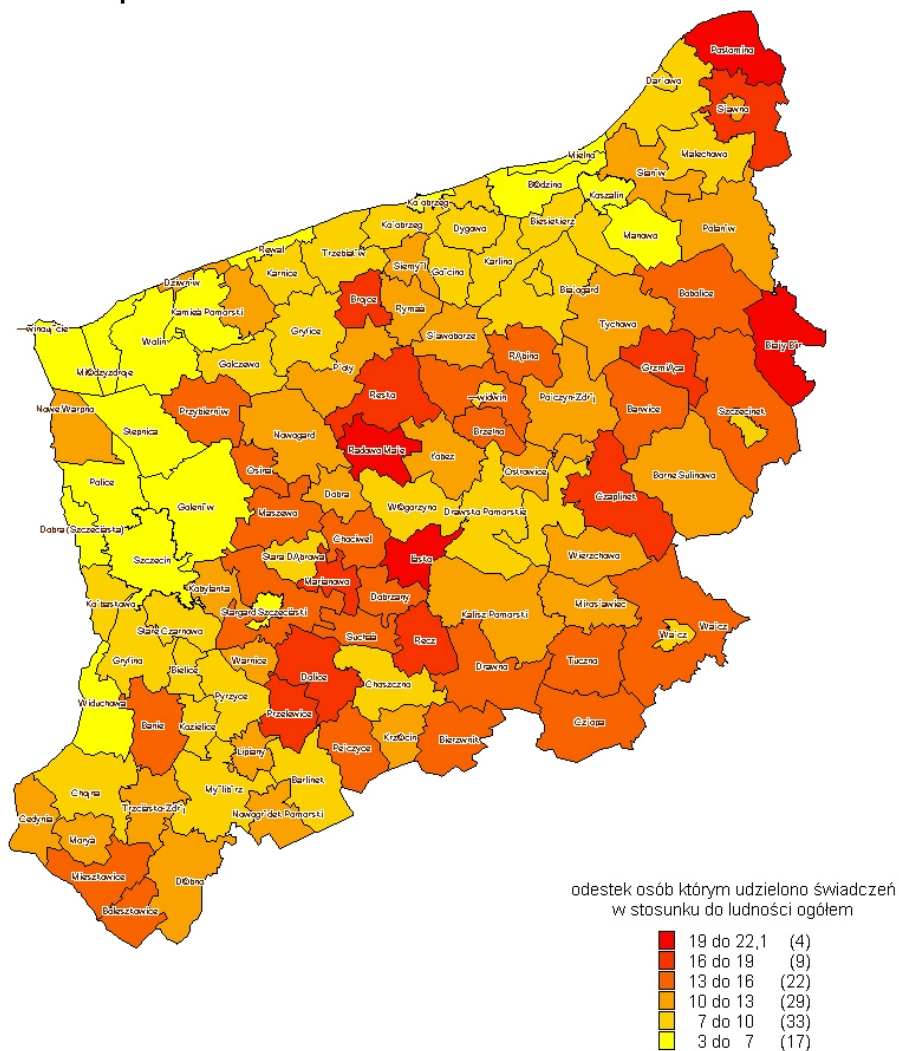
Poszerzający się obszar biedy i ubóstwa powoduje wzrost grup ludności zagrożonych wykluczeniem społecznym, co często bywa źródłem tworzenia się patologii społecznych.

Rodzące się z wykluczenia społecznego zjawiska patologii społecznej to: przestępczość, uzależnienia, przemoc w rodzinie, i inne. Na szczególną uwagę zasługują działania związane z członkostwem Polski w Unii Europejskiej. Ustalenia prawne Wspólnoty w tym zakresie, obligatoryjne dla Polski jako kraju członkowskiego, staną się bowiem celem regionalnej polityki społecznej. Przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego *Strategia w zakresie polityki społecznej do roku 2015* całościowo obejmuje problematykę społeczną regionu, w tym problemy pomocy społecznej, co zostało wykorzystane w części diagnostycznej oraz przy określaniu przyszłych kierunków działań w niniejszej strategii.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Rosnące ubożenie społeczeństwa, zwiększające liczbę świadczeniobiorców pomocy społecznej.
- Mała aktywność społeczności lokalnych na rzecz zapobiegania marginalizacji społecznej.
- Wzrost patologii społecznych.
- Słabe tempo procesu adaptowania społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.
- Duże obszary biedy i strukturalnego bezrobocia.
- Zbyt słabe więzi rodzinne i oddziaływanie rodziny.
- Zbyt małe oddziaływanie wychowawcze szkoły.
- Za mało wzorców osobowych w środowiskach lokalnych.

Pomoc społeczna w roku 2004

opracowanie: Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

Kultura

Dwa największe miasta regionu: Szczecin i Koszalin, tworzą centra kulturalne województwa zachodniopomorskiego, skupiające największą liczbę instytucji kultury i rozrywki. W roku 2003 nie zaobserwowano istotnych zmian w zinstytucjonalizowanych formach działalności kulturalnej w porównaniu z 2000 rokiem. Wzrostowi oferty kulturalnej w niektórych dziedzinach (projekcje filmowe w kinach, tytuły i nakłady książek i wydawnictw prasowych, wystawy muzealne) towarzyszył spadek w innych sferach (przedstawienia teatralne i koncerty). Podobne spostrzeżenia odnoszą się do uczestnictwa ludności w kulturze – spadła liczba czytelników i wypożyczeń w bibliotekach publicznych oraz liczba widzów w instytucjach widowiskowych, natomiast zwiększyła się liczba osób zwiedzających muzea i frekwencja w kinach. Wydatki budżetowe ogółem jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie zachodniopomorskim wyniosły w 2003 roku 113 mln zł, czyli 66,6 zł na mieszkańca, co lokuje je na 8 miejscu w kraju, przy średniej dla Polski wynoszącej 68,4 zł. Wskaźnik dostępu do bibliotek na terenie województwa można uznać za korzystny, a wskaźnik liczby ośrodków kultury klubów i świetlic na terenach wiejskich lokuje województwo na trzecim miejscu w kraju. Od kilku lat obserwuje się tendencję do rozwoju sieci muzeów w Polsce. Odgrywają one istotną rolę w ukazywaniu historii i tradycji oraz upowszechnianiu kultury w kraju. W porównaniu z 2002 rokiem przybyło jedno muzeum i jeden oddział muzealny. Do najbardziej znanych w Szczecinie należą: Muzeum Narodowe, Muzeum Zamku Książąt Pomorskich, Oddział Muzeum Morskiego, oraz Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu. Wśród 10 teatrów województwa 7 to teatry dramatyczne (w tym jeden lalkowy), jeden teatr muzyczny oraz dwie filharmonie. Na 1000 ludności w województwie przypadało 1,97 miejsca w teatrach i instytucjach muzycznych (dla Polski wskaźnik ten wynosi 1,75). W latach 2000–2003 systematycznie spadała liczba przedstawień (z 2405 w 2000 roku do 2001 w 2003 roku), widzów i słuchaczy (z 489,2 tys. osób w 2000 roku do 409,9 tys. osób) teatrów i instytucji muzycznych. Do najbardziej znanych teatrów województwa należą: Współczesny, Polski, Kana, Teatr Lalek Pleciuga, Opera na Zamku w Szczecinie, Bałtycki Teatr Dramatyczny i Dialog w Koszalinie. W województwie jest 38 kin z 10,4 tys. miejsc na widowni, z czego w miastach działały 32 kina. Ważnym wskaźnikiem, obrazującym potencjał kulturalny województwa, jest nakład wydawanych książek i broszur. Pod tym względem województwo zachodniopomorskie zajęło przedostatnie miejsce w kraju. W województwie organizowane są również imprezy, często o długoletniej tradycji, które uzupełniają ofertę kulturalną. Zbyt mało jest imprez o szerszym zasięgu krajowym i międzynarodowym.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Niewystarczający dostęp do kultury i instytucji kultury na obszarach wiejskich, pomimo znacznej liczby klubów i świetlic.
- Brak mechanizmów wsparcia rozwoju kultury ze środków pozabudżetowych.
- Zbyt mała liczba zdarzeń i działań w sferze tak zwanej kultury wysokiej.
- Zły stan bazy materialnej instytucji i ośrodków kultury.
- Niewystarczające dofinansowanie działań w sferze rozwoju kultury i inicjatyw oddolnych na obszarach wiejskich.

Kultura fizyczna, sport i rekreacja

W województwie zachodniopomorskim istnieje sieć placówek wypełniających zadania z zakresu wychowania fizycznego, rekreacji i turystyki, rehabilitacji ruchowej i sportu. Zaliczają się do nich placówki oświatowe oraz około 1400 jednostek i organizacji kultury fizycznej. Efekty tych działań są niewielkie w stosunku do potrzeb i stanu zdrowotności społeczeństwa. Poziom sprawności fizycznej społeczeństwa jest niski, co dokumentują rezultaty przeprowadzanych badań. Przyczyn tego należy upatrywać w niewystarczającej liczbie i złym stanie istniejących

obiektów, niewystarczającej liczbie i poziomie kadry szkoleniowej, a także niskim poziomie świadomości społecznej, czego rezultatem jest niewielki odsetek osób uprawiających sport i rekreację, wreszcie w braku rozwiązań systemowych dotyczących finansowania kultury fizycznej. Promocje zdrowia i zdrowego stylu życia oraz uczestnictwo w kulturze fizycznej uznaje się za jedno z najważniejszych zadań województwa. Priorytetem powinno być poszerzenie istniejącej bazy, by umożliwić rehabilitację, rekreację i turystykę dzieci i młodzieży oraz osób w wieku poprodukcyjnym. Wynika to z jednej strony ze spadku aktywności i zdrowotności młodzieży, a z drugiej strony ze wzrostu przeciętnej długości życia.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Zły stan bazy sportowej i rekreacyjnej.
- Niski poziom sprawności fizycznej społeczeństwa i uczestnictwa w kulturze fizycznej.
- Słaba promocja zdrowego stylu życia.
- Słaby rozwój sportu wyczynowego (w tym sportów lotniczych), niewielka liczba wydarzeń sportowych o randze krajowej i międzynarodowej.

Bezpieczeństwo publiczne

Zachodniopomorskie znajduje się w ścisłej czołówce województw najbardziej zagrożonych przestępczością. Zjawisko to jest typowe dla ośrodków portowych i takich, w których sezonowo pojawia się bardzo wiele osób przyjezdnych z całej Polski i zagranicy. Jako sukces traktować należy zmniejszenie się rozmiarów przestępczości granicznej, choć nadal jest ona wysoka. Przewidywany jest dalszy wzrost zagrożenia przestępczością, w tym zwłaszcza zorganizowana i z użyciem broni palnej. Niezbędne jest więc przygotowanie i realizacja pakietu działań – w systemie działań antykryzysowych – na rzecz zwalczania przestępczości, udroźnienia komunikacji społecznej, bezpieczeństwa ruchu drogowego, funkcjonowania przejść granicznych, zwiększenia skuteczności służb. Istotne jest również zagrożenie pożarowe. Na terenach zurbanizowanych z wyeksploatowaną strukturą komunalną nie odbiega ono w istotny sposób od zagrożeń w innych województwach, natomiast szczególnie duże jest w lasach, co wiąże się z ruchem turystycznym.

Nadmorskie położenie województwa niesie bezpośrednie zagrożenie powodowane dynamicznym oddziaływaniem morza, a poprzez Zalew Szczeciński i rzeki przymorza, czyli Odrę, Regę, Parsętę, Wieprzę. Dynamika sztormowa morza jest przenoszona w ujściowe odcinki tych rzek, skutkując spiętrzeniem wody (cofka morska) powodującym zagrożenie powodziowe terenów przyległych. Odmorskie zagrożenie powodziowe w województwie jest zjawiskiem związanym z cyklicznym występowaniem powodzi sztormowych. Poza powodzią sztormową województwo jest również narażone na powodzie zatorowe, roztopowe i opadowe. Przestarzała konstrukcja obiektów i urządzeń ochrony przeciwpowodziowej oraz ich niedostateczny stan techniczny sprawiają, że zagrożenie powodziowe jest zjawiskiem stałym.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- zagrożenie bezpieczeństwa publicznego, także w kontekście rozwoju ruchu turystycznego.
- Zagrożenie przestępczością typową dla obszarów nadmorskich, przygranicznych i turystycznych.
- Zagrożenie przestępczością i zjawiskami patologii społecznej w szkołach.
- Słabe wyposażenie służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne i ratownictwo.
- Przestarzała konstrukcja obiektów i urządzeń ochrony przeciwpowodziowej oraz niedostateczny ich stan techniczny.

I.3. Infrastruktura techniczna

I.3.1. Infrastruktura transportowa.

Infrastruktura drogowa i kolejowa.

Województwo zachodniopomorskie, dzięki swojemu położeniu geograficznemu, jest ważnym miejscem na mapie kraju. Przecinają się tu międzynarodowe i krajowe szlaki transportowe w układzie północ-południe i wschód-zachód. Stolica województwa i Pomorza – Szczecin – jest ważnym centrum administracyjnym, gospodarczym oraz transportowo-dystrybucyjnym, w którym spotykają się różne gałęzie transportu (drogowy, kolejowy, wodny i lotniczy). Tutaj następuje tranzyt towarów z południa Europy (Włochy, Chorwacja, Czechy, Słowacja) do krajów basenu Morza Bałtyckiego. Sieć dróg krajowych przebiegająca przez województwo opiera się na drogach numer 3 (E 65), A-6, 6 (E 28), 10, 11, 13, 20, 22, 23, 25, 26, 31. Największe zagęszczenie dróg krajowych jest w pasie przygranicznym, lecz nie zapewniają one w pełni dogodnego połączenia regionu z pozostałą częścią kraju i Europy. Klasa i stan nawierzchni jest bardzo niezadowolający. Ważne dla regionu jest również połączenie dwóch ośrodków o znaczeniu ponadregionalnym – Szczecina i Koszalina – ze sobą i stolicą kraju oraz stworzenie dogodnego układu dróg biegnących wzdłuż wybrzeża Bałtyku i zachodniej granicy państwa. Dużym wyzwaniem, jeśli chodzi o funkcjonowanie sieci dróg, będzie pełne otwarcie obszaru województwa po ratyfikowaniu układu z Schengen. Liczba i jakość przejść granicznych są obecnie wystarczające, jednak zakładając dalszy wzrost transportu towarowego i ruchu osobowego, doprowadzi to do konieczności otwarcia nowych połączeń przez granicę między Polską a Niemcami oraz modernizacji istniejących morskich przejść granicznych. Dotychczasowe zaniedbania, wynikające z braku odpowiednich funduszy na modernizację ciągów drogowych, budowę obwodnic i bezkolizyjnych skrzyżowań na trasach o dużym natężeniu ruchu, to podstawowe tak zwane wąskie gardła na sieci drogowej. Mają one istotny wpływ na dostępność i atrakcyjność centrów gospodarczych, administracyjnych i turystycznych oraz portów morskich w regionie.

Sieć dróg wojewódzkich łączy ze sobą podstawowe ośrodki gospodarcze i administracyjne. Wskaźnik gęstości dróg publicznych wynosi 65,5 km/100 km² (w Polsce 78,2 km/100 km²). Ruch na tych drogach jest nieco niższy od średniej krajowej, natomiast cechuje się dużą dynamiką wzrostu. Jego charakterystyczną cechą jest nieregularność – coraz więcej odcinków drogowych jest obciążonych ruchem turystycznym (w lipcu i sierpniu – następuje wzrost ruchu o 50% w stosunku do innych miesięcy) i ostatnio ruchem rekreacyjnym (w soboty i niedziele ruch wzrasta o ponad 20% w stosunku do innych dni).

Drogi wojewódzkie w zasadzie w całości wymagają przebudowy. Charakteryzuje je przede wszystkim niedostateczna nośność – nie przekracza 80 kN/oś, a ruch na niektórych odcinkach przekracza ruch panujący na drogach krajowych województwa. Niedostateczne są następujące parametry dróg wojewódzkich: przejścia przez miejscowości, łuki poziome i pionowe, widoczność na łukach i skrzyżowaniach, szerokość jezdni a także liczba miejsc parkingowych i postojowych. Ważnym zagadnieniem są drogi powiatowe. Niektóre z nich włączają się w system komunikacyjny województwa i obsługują znaczny ruch transportowy, w tym tranzytowy. Ich stan jest jednak zły pod względem parametrów i stanu nawierzchni.

Brakuje zorganizowanego i zintegrowanego systemu transportu publicznego. Chaotyczny rozwój rynków regionalnych przewozów pasażerskich, a zwłaszcza poważne opóźnienia we wprowadzaniu zmian organizacyjnych i własnościowych w publicznych jednostkach świadczących usługi przewozowe oraz brak rozwiązań zapewniających postępy w integracji transportu pasażerskiego wymagają właściwej koordynacji działań ze strony władz publicznych. Brakuje koordynacji przewozów regionalnych na obszarze całego województwa, a całkowicie wolny rynek w regularnych autobusowych przewozach osób oraz monopol jednego przewoźnika

w przewozach kolejowych, będzie powodować niekontrolowaną likwidację przewozów na liniach komunikacyjnych, nieopłacalnych dla przewoźników. Może to doprowadzić do marginalizacji w dostępie do transportu publicznego dużych, lecz słabszych ekonomicznie obszarów województwa. W tym przypadku niezbędna będzie interwencja samorządu województwa. Obecnie nie ma żadnych rozwiązań instytucjonalnych, które dadzą większe uprawnienia samorządowi województwa. W efekcie pasażerski transport ponadgminny jest kształtowany przede wszystkim przez rynek. Nie ma również koordynacji między podsystemami transportu (koleją i transportem drogowym).

Przez obszar regionu przechodzą następujące linie kolejowe o znaczeniu ponadregionalnym:

- E-59 (AGC) relacji Świnoujście–Poznań z odgałęzieniem na Szczecin Główny,
- C-E59 (AGTC) relacji Świnoujście–Wrocław z odgałęzieniem w kierunku Szczecina Głównego i Portu Centralnego,
- Szczecin–Koszalin–Gdańsk,
- Amsterdam–Berlin–Szczecin, Berlin–Szczecin przez przejście graniczne Szczecin Gumieńce–Tantow,
- Pasewalk–Szczecin przez przejście graniczne Szczecin Gumieńce–Grambow.

Stan tych linii jest na ogół zły, jedynie linia E-59 na odcinku Szczecin–Poznań spełnia wymogi stawiane takim liniom. Pozostałe odcinki wymagają pilnych inwestycji, które między innymi obejmują na niektórych odcinkach całkowitą elektryfikację, wybudowanie drugiego toru i dostosowanie torów do szybkości 160 km/h.

Ważne dla województwa są następujące linie kolejowe:

- Kołobrzeg–Szczecinek–Piła–Poznań lub Warszawa
- Runowo Pomorskie – Szczecinek – Chojnice – Tczew
- Stargard Szczeciński–Wałcz–Piła.
- Kołobrzeg – Szczecin,
- Koszalin-Gdańsk-Warszawa

Parametry techniczne tych połączeń nie pozwalają na obsługę dużych mas ładunkowych, pomimo że potencjał transportowy cechuje się znacznymi rezerwami. Względny bezpieczeństwa wymuszają obniżenie szybkości jazdy pociągów, niejednokrotnie do 40 km/h. Z uwagi na zły stan torowisk należałoby w ruchu pasażerskim zaprzestać eksploatacji około 50% sieci kolejowej, co spowoduje dalszą stagnację gospodarczą i społeczną obszarów znacznie oddalonych od stolicy województwa i większych ośrodków rozwojowych.

Sieć i stan techniczny całej infrastruktury linii wąskotorowej jest na bardzo niskim poziomie. Są jeszcze trzy linie kolejki wąskotorowej, które po gruntownej modernizacji mogłyby funkcjonować:

- Gryfice–Rewal–Trzebiatów – Gryfice,
- Koszalin–Manowo–Świelino,
- Stargard Szczeciński–Stara Dąbrowa–Ińsko–Dobra.

Komunikacja lotnicza

Na obszarze województwa zachodniopomorskiego zlokalizowane są następujące lotniska: Goleniów, Dąbie, Kluczewo, Chojna, Płoty, Dziwnów, Zegrze Pomorskie, Borne Sulinowo, Bagicz, Świdwin, Mirosławiec, Oleszno, przy czym:

- a) Goleniów jest portem lotniczym, należącym do podstawowej sieci lotnisk w kraju, w pełni przystosowanym do obsługi cywilnego ruchu pasażerskiego i towarowego zgodnie z wymogami Międzynarodowej Organizacji Lotnictwa Cywilnego (ICAO); jest również lotniczym przejściem granicznym;
- b) Dąbie to lotnisko cywilne o nawierzchni trawiastej (aeroklub, baza lotnictwa sanitarnego);

- c) lotniska powojkowe (w tym proradzieckie) to Płoty, Dziwnów, Zegrze Pomorskie, Borne Sulinowo, Kluczewo, Chojna, Bagicz; ich wyposażenie w infrastrukturę lotniskową jest zróżnicowane, lecz na ogół mocno zdewastowane;
- d) lotniskami wojskowymi są Świdwin, Mirosławiec, Oleszno.

Posiadanie infrastruktury lotniczej ułatwia rozwój, promocję i wzmacnianie konkurencyjności regionu, a także świadczenie multimodalnych usług transportowych.

Komunikacja wodna

Na wybrzeżu województwa zachodniopomorskiego znajdują się cztery morskie porty handlowe: w Szczecinie, Świnoujściu, Kołobrzegu i Policach, oraz 10 małych portów bałtyckich i 13 przystani rybackich. Na terenie województwa realizowane jest około 90% pasażerskiego ruchu promowego i 47% przeładunków w Polsce. Z uwagi na zły stan techniczny małe porty i przystanie wymagają kosztownych prac modernizacyjnych. Region ma dogodny układ śródlądowych dróg wodnych łączących porty ujścia Odry z krajami Unii Europejskiej, a szczególnie z Niemcami. Aktualny stan zabudowy hydrotechnicznej drogi wodnej na odcinku Szczecin–Kostrzyn nie pozwala na pełne wykorzystanie jej możliwości transportowych. Realizowany od 2005 roku „Program dla Odry 2006⁵” nie ujmuje problemów związanych z funkcjonowaniem gospodarki wodnej i ochrony środowiska przyrodniczego dorzecza dolnej Odry województwa zachodniopomorskiego, a w szczególności dostosowania odcinka dolnej Odry do warunków Odrzańskiej Drogi Wodnej dla parametrów minimum III klasy żeglowności. Uwarunkowania wynikające z deficytu i jakości sieci transportowej znacznie ograniczają rolę województwa zachodniopomorskiego jako partnera w rozwoju terenów przygranicznych, obsługi aglomeracji Berlina bądź „pomostu” do państw rejonu Morza Bałtyckiego, Europy południowej i Rosji.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Zły stan techniczny dróg wszystkich kategorii i słaba ich nośność.
- Złe skomunikowanie Koszalina i Szczecina z resztą kraju oraz niewyprowadzenie ruchu samochodowego poza miasta przez obwodnice i obejścia.
- Niski poziom bezpieczeństwa na drogach.
- Niewystarczający system połączeń granicznych.
- Brak zintegrowanego systemu transportu publicznego.
- Nieodpowiednie parametry hydrotechniczne drogi wodnej na odcinku Szczecin–Kostrzyn.
- Zaniechania w aktualizacji Programu dla Odry 2006, uwzględniającej problematykę przeciwpowodziową i jakość drogi wodnej
- Brak uwzględnienia aneksu do „Programu dla Odry 2006” w dokumentach Rządowych.
- Zły stan techniczny większości linii kolejowych.
- Niedostateczna jakość połączeń kolejowych z Polską południową, Niemcami i Rosyjskim Obwodem Kaliningradzkim.

⁵ Program dla Odry 2006 jest programem wieloletnim obejmującym swym zakresem modernizację Odrzańskiego Systemu Wodnego (Dz.U nr 98 poz.1067 z 12 września 2001 roku).

I.3.2. Zaopatrzenie w wodę

Podstawą zaopatrzenia regionu w wodę do celów komunalnych i na potrzeby gospodarcze są ujęcia wód podziemnych. Wyjątkiem jest miasto Szczecin, które zaopatrywane jest w wodę z ujęć powierzchniowych i podziemnych. Zapotrzebowanie na wodę do celów przemysłowych pokrywają przede wszystkim ujęcia własne; zdecydowanie przeważają ujęcia powierzchniowe. Największym problemem województwa jest zapewnienie odpowiedniej ilości i jakości wody. Nierównomierne rozłożenie zasobów wód podziemnych powodujące trudności w zaopatrzeniu w wodę niektórych części regionu, szczególnie zachodniej części pasa nadmorskiego i dużych miast. Obszary wiejskie są zaopatrywane w wodę za pomocą małych wodociągów lokalnych, opartych na rozdrobnionych ujęciach wód podziemnych. Ich stan techniczny jest jednak niezadowalający. Ze względu na wymogi co do jakości wody podawanej odbiorcom i rosnące koszty eksploatacji wielu ujęć zaznacza się tendencja do eliminowania wielu ujęć i tworzenia dużych systemów wodociągów grupowych..

Dla zaspokojenia potrzeb wodnych użytkowników podejmowane są następujące działania:

- a) zahamowanie degradacji ilościowej i jakościowej zasobów wodnych, z jednoczesnym rozpoczęciem systemowego ich zagospodarowywania, szczególnie w zlewniach rzek, które są lub będą źródłem wody dla ujęć komunalnych, czyli Płoni, Wołczenicy i Odry – od Odry Zachodniej do ujścia rzeki Iny;
- b) stworzenie regionalnego systemu zaopatrzenia w wodę zachodniej części pasa nadmorskiego opartego na zasobach wód podziemnych i powierzchniowych (zlewnia rzeki Wołczenicy – jezioro Ostrowo);
- c) zaspokojenie potrzeb wodnych rolnictwa przez retencję i przerzuty wód w rejonach deficytowych;
- d) modernizację wodociągów wiejskich, eliminację małych ujęć i tworzenia dużych systemów wodociągów grupowych.

I.3.3. Odprowadzanie ścieków

Największym źródłem zanieczyszczania wód ściekami komunalnymi jest Szczecin, który odprowadza do wód Odry ponad 100 tys. m³/d nieoczyszczonych lub słabo oczyszczonych ścieków. Realizowane od 2004 roku inwestycje w ramach programu współfinansowanego z funduszy Unii Europejskiej ISPA (obecnie Fundusz Spójności) zatytułowanego *Poprawa jakości wody w Szczecinie*, zlikwiduje negatywne oddziaływanie miasta na środowisko wodne. Za obszar o względnie uporządkowanej gospodarce ściekowej należy uznać pas nadmorski. Dużym zagrożeniem czystości wód są ścieki socjalno – bytowe odprowadzane z terenów wiejskich. Większość eksploatowanych oczyszczalni ścieków jest w złym stanie technicznym, a swym zasięgiem najczęściej obejmujących budownictwo wielorodzinne dawnych państwowych gospodarstw rolnych.

W ostatnim czasie można zaobserwować dość ustabilizowaną gospodarkę ściekową w funkcjonujących na terenie regionu zakładach przemysłowych, które poczyniły istotne zmiany w systemach oczyszczania ścieków, co znacznie zredukowało zawarte w nich zanieczyszczenia. Na jakość wód powierzchniowych i podziemnych znaczny wpływ mają zanieczyszczenia obszarowe, pochodzące z niewłaściwego zagospodarowania odchodów zwierzęcych (fermy trzody chlewnej), ścieków poprodukcyjnych oraz wypłukiwanych z gleby związków biogennych, środków ochrony roślin itp.

Dla ochrony wód podejmowane są następujące działania:

- a) wprowadzenie kompleksowych programów sanitacji miast i wsi (zespół działań technicznych i organizacyjnych zapewniających utrzymanie odpowiedniego standardu sanitarnego w miejscu bytowania człowieka);
- b) uporządkowanie gospodarki ściekowej w zlewniach rzek województwa, a w szczególności w zlewniach rzek będących źródłem wody dla celów komunalnych, czyli Płoni, Wołchenicy i Odry – od Odry Zachodniej do Iny;
- c) ograniczenie negatywnego wpływu zanieczyszczeń obszarowych pochodzących z niewłaściwego zagospodarowania odchodów zwierzęcych;
- d) wprowadzenie kompleksowych rozwiązań organizacyjnych pozwalających na podejmowanie zintegrowanych działań inwestycyjnych i porządkowych ochrony wód.

I.3.4. Ochrona przed powodzią

Zagrożeniem powodziowym objęte są następujące obszary :

- dolina rzeki Odry,
- doliny ujściowych odcinków rzek wpływających do Odry, czyli Rurzyca, Kurzyca, Słubi, Myśli, Tywy, Płoni, Iny, Gunicy,
- obszary wokół jeziora Dąbie,
- obszary wokół Zalewu Szczecińskiego oraz doliny ujściowych odcinków dopływów, czyli Gowienicy, Wołchenicy, Świńca,
- tereny przyujściowe rzek Regi, Parsęty i Wieprzy,
- tereny wokół jezior przymorskich.

Z miast powodzią zagrożone są lokalnie: Szczecin, Świnoujście, Gryfino, Trzebiatów, Stargard Szczeciński, Kołobrzeg, Sławno, Darłowo i Białogard. Większość tych obszarów chroniona jest wałami przeciwpowodziowymi, których łączna długość wynosi 545 km, a powierzchnia obszaru chronionego – 507,7 km². Znaczna część użytków zielonych (ok. 40% ogółu) może być eksploatowana tylko po uprzednim zabezpieczeniu wałami i mechanicznym odwodnieniu zawali. Największe zagrożenie powodziowe w województwie występuje podczas spiętrzenia wód Zatoki Pomorskiej (powódź cofkowa), natomiast mniejsze zagrożenie stanowi powódź w dolinie Odry, wywołana zatorami lodowymi. Stan techniczny wałów (z których większość zbudowano przed 1945 rokiem głównie z materiału miejscowego – torfów – na podłożu torfowym) oraz niedostateczne rzędne korony obwałowań sprawiają, że konieczna jest przebudowa systemu przeciwpowodziowego całego obszaru, a zwłaszcza:

- a) obszaru ujścia Odry (odbudowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych, odbudowa przekroju dla przepływu wód katastrofalnych, udroźnienie ujściowego odcinka Regalicy oraz jeziora Dąbie dla bezpiecznego przeprowadzenia i odbioru kry lodowej);
- b) dolin ujściowych odcinków rzek wpływających do Odry, czyli Rurzyca, Kurzyca, Słubi, Myśli, Tywy, Płoni, Iny, Gunicy;
- c) obszarów wokół jeziora Dąbie;
- d) obszarów wokół Zalewu Szczecińskiego oraz doliny ujściowych odcinków dopływów, czyli Gowienicy, Wołchenicy, Świńca;
- e) terenów przyujściowych rzek Regi, Parsęty i Wieprzy;
- f) miast Szczecina, Gryfina, Trzebiatowa, Białogardu, Kołobrzegu, Sławna, Darłowa, Stargardu Szczecińskiego oraz Świnoujścia.

I.3.5. Gospodarka odpadami

W województwie powstaje rocznie około 5 mln t odpadów przemysłowych, z czego około 36% poddaje się odzyskowi, 26%–unieszkodliwieniu poza składowaniem, 34,5%– unieszkodliwieniu przez składowanie, a pozostała część jest magazynowana. Stale wzrasta unieszkodliwianie odpadów poza składowaniem. Największymi wytwórcami odpadów są ZCH „Police” SA oraz Zespół Elektrowni „Dolna Odra”.

Wśród odpadów przemysłowych w województwie przeważają:

- fosfogipsy wymieszane z żużlami i popiołami paleniskowymi (1,2–1,6 mln t);
- szlamy z regeneracji wymienników jonitowych (1,2–1,5 mln t).

Największymi składowiskami na terenie województwa są:

- składowiska ZCH „Police” SA, na którym zdeponowano ok. 66% ogólnej ilości odpadów przemysłowych w województwie,
- odpady paleniskowe Zespołu Elektrowni „Dolna Odra” – około 32% ogólnej ilości odpadów przemysłowych w województwie.

W roku 2003 wytworzono w województwie około 98 tys. t odpadów niebezpiecznych. Pochodzą one głównie ze źródeł zlokalizowanych na terenie powiatów: polickiego, gryfińskiego, oraz Szczecina i Świnoujścia. Specyficznymi składowiskami odpadów niebezpiecznych są mogilniki (zbiorniki do przechowywania przeterminowanych środków ochrony roślin i opakowań po tych środkach). Do likwidacji pozostało ich 27, lecz prace wstrzymano z powodu braku środków. Systematycznie wzrasta liczba gmin prowadzących selektywną zbiórkę odpadów. Obecnie tylko jedna gmina – Police została w całości objęta selektywną zbiórką. Gospodarka odpadami komunalnymi na terenie województwa nadal jest niezadowolająca, opiera się bowiem głównie na składowaniu odpadów na składowiskach. Na terenie województwa znajduje się 113 składowisk, w tym 47 już nieczynnych. W większości trafiają na nie odpady niesegregowane. O ile w dziedzinie ochrony wód infrastruktura w województwie jest w coraz lepszym stanie, zapewniając coraz widoczniejszą poprawę stanu rzek i zbiorników wodnych, o tyle gospodarowanie odpadami komunalnymi jest niedoinwestowane, problem ten na poziomie lokalnym i regionalnym jest nadal nierozwiązany. W roku 2003 opracowano *Plan gospodarki odpadami dla województwa zachodniopomorskiego*, w którym sformułowano listę działań priorytetowych w zakresie gospodarki odpadami (realizacja do 2015 roku).

I.3.6. Telekomunikacja

Rozwój telefonii przewodowej w województwie jest na stosunkowo dobrym poziomie. W roku 2003 liczba telefonicznych łączy głównych (abonenci telefonii przewodowej + łączy ISDN) wynosiła 565,9 tys., co daje wskaźnik gęstości abonenckiej 33,4 abonenta na 100 mieszkańców (wskaźnik krajowy 32,2). W rozbiciu na miasto i wieś wskaźniki te odpowiednio wynoszą: miasto – 38,6 (wskaźnik krajowy 39,9), wieś – 21,6 (wskaźnik krajowy 19,9). Telefonnia stacjonarna w województwie wymaga zakończenia procesu wymiany central na cyfrowe, modernizacji i rozbudowy abonenckich węzłów dostępowych oraz sieci międzycentralowych. W roku 2003 w województwie zachodniopomorskim, 49% gospodarstw domowych było wyposażonych w telefon komórkowy (wskaźnik krajowy 47,2%). Na koniec roku 2004 na obszarze województwa zachodniopomorskiego działało około 600 stacji bazowych telefonii komórkowych wszystkich operatorów. Aby uzyskać maksymalne pokrycie województwa przez wszystkich operatorów, należy rozbudować sieć stacji bazowych i nadajników, głównie w sektorze północno–zachodnim. Sektor telekomunikacji obejmuje również infrastrukturę niezbędną do transmisji danych, między innymi na potrzeby dostępu do Internetu. Aktualnie najbardziej rozpowszechniony jest dostęp szerokopasmowy i za pośrednictwem telewizji kablowej. Zwiększenie dostępności do Internetu wymaga budowy nowej infrastruktury. Nowa infrastruktura powinna uzupełniać już istniejącą, szczególnie na obszarach o niższym stopniu jej nasycenia (tereny wiejskie, małe miejscowości i miasta).

I.3.7. Elektroenergetyka

Zapotrzebowanie na energię elektryczną odbiorców indywidualnych i przemysłowych w województwie zachodniopomorskim może być zaspokajane w całości, w krajowym systemie energetycznym na ogół występuje nadmiar mocy. W 2003 roku energię elektryczną odbierało 564,3 tys. odbiorców (w gospodarstwach domowych), zużywając 1009,5 GWh energii elektrycznej, czyli średnio 1826 kWh na jednego odbiorcę (9 miejsce w kraju). Elektroenergetyczny system przesyłowy na obszarze województwa, między innymi z uwagi na konieczność zachowania bezpieczeństwa energetycznego kraju i połączeń międzynarodowych oraz współpracy z partnerami z UE, wymaga dostosowania sieci do potrzeb krajowego i europejskiego rynku energii elektrycznej, dostosowania istniejących obiektów sieciowych do wymagań w zakresie ochrony środowiska, wzmocnienia systemu 220 kV oraz przebudowy linii przesyłowych 220 i 400 kV. Przewiduje się wzmocnienie zasilania sieci 110 kV. Istniejące linie wysokiego napięcia należy modernizować; w aglomeracji szczecińskiej, w pasie nadmorskim oraz w południowo-wschodniej części województwa konieczna jest rozbudowa sieci 110 kV, celem odbioru energii z powstających farm elektrowni wiatrowych i wzmocnienia zasilania obszarów niedoinwestowanych w tym zakresie.

I.3.8. Odnawialne źródła energii

Wzrasta wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł energii. Województwo zachodniopomorskie jest położone na strukturach geologicznych umożliwiających wykorzystanie energii ziemi: (Geotermia Pyrzyce i rozpoczęte prace w Stargardzie Szczecińskim). Ekonomicznie korzystne warunki wykorzystania energii geotermalnej do celów grzewczych występują w miastach, gdzie jest duża liczba odbiorców ciepła oraz sieć ciepłownicza: w Szczecinie, Stargardzie Szczecińskim, Świnoujściu, Kamieniu Pomorskim. Aktualnie w regionie funkcjonują farmy i pojedyncze elektrownie wiatrowe o łącznej mocy około 54 MW, co stanowi ok. 95 % mocy wszystkich elektrowni wiatrowych w Polsce: największe z nich to farma w Zagórzcu (gmina Wolin) o mocy 30 MW i farma w Cisowie (gmina Darłowo) o mocy 18 MW. Dla celów energetyki wiatrowej można również wykorzystać część obszaru morza w polskiej strefie ekonomicznej (w odległości powyżej 12 mil morskich od brzegu). W województwie eksploatowanych jest wiele elektrowni wodnych, głównie w zlewniach rzek Regi i Myśli, o łącznej mocy około 8 MW. Funkcjonuje elektrownia szczytowo-pompowa w Żydowie o mocy 150 MW (własność ZE Słupsk). Potencjalne możliwości rozwoju energetyki wodnej mają rzeki: Parsęta, Wieprza, Ina, jednak przy dużym rozproszeniu źródeł i niewielkiej ich mocy jednostkowej.

Energetyczne wykorzystanie biomasy polega na odzyskiwaniu energii zawartej w słomie, odpadach drzewnych i roślinach energetycznych. Uprawa tych roślin i pozyskiwanie z nich biomasy do celów energetycznych, pozwala między innymi na zagospodarowanie gruntów o niskiej przydatności rolniczej, obecnie niewykorzystywanych rolniczo, uzyskanie energii cieplej z ekologicznego źródła i spadek bezrobocia na terenach wiejskich.

I.3.9. Gazownictwo

W roku 2003 z gazu sieciowego korzystało 61,6% ludności województwa, w tym 83,7% ludności miejskiej i 10,7% ludności wiejskiej. W miastach przyłączonych do sieci gazowej było 80,3% ogółu mieszkań, na wsi – 9,8%. Zachodniopomorski system gazowniczy wymaga dodatkowego zasilania gazem wysokiego ciśnienia lub budowy w zachodniej części województwa przetłaczalni gazu dla wzmocnienia zasilania miejscowości najbardziej oddległych

od źródeł. Konieczna jest dalsza rozbudowa sieci gazociągów wysokiego i średniego ciśnienia na obszarze województwa, ze szczególnym uwzględnieniem terenów wiejskich.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Deficyt wody do celów komunalnych w północno – zachodniej części pasa nadmorskiego.
- Zahamowanie degradacji ilościowej i jakościowej zasobów wodnych oraz rozpoczęcie systemowego ich zagospodarowywania, szczególnie w zlewniach rzek, które są lub będą źródłem wody dla ujęć komunalnych.
- Modernizacja wodociągów wiejskich, eliminacja małych ujęć i tworzenie dużych systemów wodociągów grupowych.
- Negatywny wpływ zanieczyszczeń obszarowych pochodzących z niewłaściwego zagospodarowania odchodów zwierzęcych na przykład z ferm trzody chlewnej.
- Zaspokojenie potrzeb wodnych rolnictwa – retencja, przerzuty wód w rejonach deficytowych.
- Problem gospodarowania odpadami komunalnymi nadal nie jest rozwiązany na poziomie lokalnym i regionalnym.
- Zły stan techniczny wałów przeciwpowodziowych i zagrożenie powodzią części obszaru województwa.
- Zbyt wolny rozwój światłowodowych i radiowych telekomunikacyjnych sieci przesyłowych.
- Zbyt niski w stosunku do średniej krajowej stopień informatyzacji szkół i samorządów.
- Kolizja między nadmiarem mocy w systemie energetycznym a możliwościami wzrostu wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
- Wzmocnienie zasilania elektroenergetycznego obszarów niedoinwestowanych w tym zakresie.
- Niewystarczający rozwój sieci gazowej na obszarach wiejskich.

1.4. Środowisko przyrodnicze i jego ochrona, środowisko kulturowe

1.4.1. Jakość wód

W województwie zachodniopomorskim największy udział w wykorzystaniu i odprowadzaniu ścieków ma przemysł – około 92% (w tym 85% to wody pochłonicze), gospodarka komunalna – około 7%, rolnictwo i leśnictwo – 1%. Wody powierzchniowe są głównym źródłem zaopatrzenia gospodarki w wodę – pokrywają ponad 90% zapotrzebowania ich zasoby są przeznaczone głównie do celów komunalnych. Od kilku lat daje się zaobserwować zmniejszenie zużycia wody; spadek zaobserwowano we wszystkich dziedzinach gospodarki.

Wody powierzchniowe

Decydujący wpływ na jakość wód powierzchniowych mają zanieczyszczenia pochodzące z następujących źródeł:

- a) punktowych zrzutów ścieków komunalnych i bytowo–gospodarczych z miejskich i wiejskich systemów kanalizacyjnych;
- b) punktowych zrzutów ścieków przemysłowych zrzucanych za pomocą własnych systemów kanalizacyjnych;
- c) punktów zrzutów zanieczyszczonych wód opadowych z terenów zurbanizowanych i przemysłowych;

- d) rozproszonych zrzutów ścieków ze zurbanizowanych terenów miejskich i wiejskich nie wyposażonych w systemy kanalizacyjne;
- e) zanieczyszczeń obszarowych głównie z rolnictwa, spowodowanych spływami powierzchniowych zanieczyszczeń zawierających związki biogenne, środki ochrony roślin, z niewłaściwego rolniczego zagospodarowania odchodów zwierzęcych, soków kiszonkowych oraz ścieków bytowo-gospodarczych lub poprodukcyjnych.

Przestrzenny rozkład obciążenia środowiska ściekami pokrywa się z położeniem dużych ośrodków miejsko-przemysłowych. Największym źródłem zanieczyszczania wód ściekami komunalnymi jest Szczecin. Z reguły ośrodki miejskie poza Szczecinem mają wysokosprawne oczyszczalnie ścieków. Zły stan sanitarny wód, wysokie stężenia zanieczyszczeń biogennych i organicznych oraz zachodzące procesy eutrofizacji to najistotniejsze zagrożenia, które ograniczają możliwość gospodarczego wykorzystania zasobów wodnych rzek województwa zachodniopomorskiego. Istotnym zagrożeniem czystości wód są ścieki odprowadzane z terenów wiejskich. Obserwowane od początku lat dziewięćdziesiątych zmniejszenie zużycia nawozów sztucznych i racjonalizacja nawożenia wprowadzie zmniejszyły zagrożenie wód zanieczyszczeniem z tych źródeł, jednak szybki rozwój przemysłowej hodowli trzody chlewnej, szczególnie zauważalny na terenie województwa zachodniopomorskiego, może spowodować odwrócenie korzystnych tendencji. Analiza danych monitoringowych potwierdza, że przemysł przestał być głównym sprawcą zanieczyszczenia wód. Wszystkie zakłady przemysłowe uciążliwe dla środowiska podjęły działania inwestycyjne zmierzające do poprawy stanu gospodarki ściekowej. Wyniki badań stanu czystości wód na terenie regionu dokumentują systematyczną, lecz bardzo powolną poprawę ich jakości. Wprowadzona w roku 2000 w życie Ramowa Dyrektywa Wodna 2000/60/EC nakłada na państwa członkowskie zobowiązanie do wdrożenia wszystkich niezbędnych działań dla osiągnięcia co najmniej dobrego ekologicznego stanu wód w okresie 15 lat.

Wody podziemne

W roku 2003 zwiększył się udział wód wysokiej i najwyższej jakości w porównaniu z 2002 rokiem. Na łączną liczbę 49 otworów objętych monitoringiem⁶ do klas Ia i Ib zaliczono wodę z 33 otworów. Nie zmieniło się występowanie wód niskiej jakości (III). W analizowanych latach w 33 pod względem zawartości żelaza i w 37 pod względem zawartości manganu wody podziemne nie spełniały norm wody pitnej. Wskazuje to na potrzebę uzdatniania wód podziemnych ujmowanych w celu spożycia.

I.4.2. Ocena jakości powietrza

W roku 2003, podobnie jak w poprzednich latach, przemysł, w tym zwłaszcza energetyka, nadal była największym źródłem zanieczyszczeń powietrza na obszarze województwa zachodniopomorskiego. W emisji do atmosfery zanieczyszczeń pyłowych i gazowych największy udział mają powiaty: gryfiński, policki, oraz miasto Szczecin. Wiąże się to z tym, że znajdują się tam główne, punktowe źródła emisji. W wyniku inwestycji proekologicznych zrealizowanych w sektorze energetycznym w ostatnich latach, systematycznie spada emisja zanieczyszczeń do powietrza (dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, pyłu, tlenków węgla), natomiast rośnie ilość zanieczyszczeń pochodzących z sektora komunalnego i transportu samochodowego (emisja powierzchniowa i liniowa). Stają się one obecnie ważnym problemem, wymagającym pilnego rozwiązania. W wielu powiatach rolniczych i atrakcyjnych pod względem turystycznym, gdzie produkcja przemysłowa jest niewielka, udział emisji liniowej (wzdłuż dróg)

⁶ Raport o stanie środowiska województwa zachodniopomorskiego, WIOŚ, Szczecin 2004

i powierzchniowej (na przykład zanieczyszczenie ze źródeł c.o.) w emisji całkowitej znacznie przekracza 50% (powiaty: koszaliński, sławieński, świdwiński, gryficki, wałecki i szczeciński). Ocena jakości powietrza w województwie zachodniopomorskim przeprowadzona w 2003 roku wykazała, że na przeważającym jego obszarze, poza aglomeracją Szczecin, nie są przekraczane dopuszczalne wartości stężeń wszystkich objętych oceną zanieczyszczeń.

Klimat akustyczny

Przeprowadzane przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska badania hałasu drogowego potwierdzają przekroczenie poziomów progowych przy zabudowie mieszkaniowej zlokalizowanej wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, dotyczy to również terenów zlokalizowanych w sąsiedztwie magistrali kolejowych o dużym natężeniu ruchu.

Gleby

Zanieczyszczenia metalami ciężkimi gleb użytkowanych rolniczo w województwie odpowiada przeciętnemu zanieczyszczeniu metalami gleb w Polsce. Nie stwierdzono większych połaci, które z powodu zanieczyszczenia metalami ciężkimi kwalifikują się do wyłączenia z produkcji. Większość użytków rolnych województwa to gleby niezanieczyszczone, o naturalnych zawartościach metali ciężkich, nadających się pod wszystkie uprawy ogrodnicze i rolnicze.

I.4.3. Lasy

Ocena stanu zdrowotnego lasów województwa zachodniopomorskiego, dokonana na podstawie monitoringu stałych powierzchni obserwacyjnych, jest korzystna na tle kraju, ale niejednorodna dla całego obszaru. Lepszą kondycję zdrowotną mają drzewostany we wschodniej części województwa, a w zachodniej na stan lasów wpływają głównie zanieczyszczenia przemysłowe. Powierzchnia lasów uszkodzonych zanieczyszczeniami przemysłowymi (w nadleśnictwach Gryfino, Goleniów, Trzebież) wynosi łącznie 13,7 tys. ha, czyli 1,7% powierzchni leśnej województwa. Konieczna jest tam przebudowa gatunkowa, głównie przez wprowadzenie gatunków odpornych na zanieczyszczenia przemysłowe.

I.4.4. Obszary chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody

Dla zachowania najcenniejszych walorów przyrodniczych stosuje się różne formy ich ochrony. Łączna powierzchnia obszarów tworzących krajowy system obszarów chronionych wynosi około 20% ogólnej powierzchni województwa. Krajowy system obszarów chronionych na terenie województwa zachodniopomorskiego jest reprezentowany przez:

- a) dwa parki narodowe (Woliński Park Narodowy, Drawieński Park Narodowy);
- b) 84 rezerваты przyrody (o różnej typologii, między innymi florystyczne, leśne, torfowiskowe, krajobrazowe, ptaków);
- c) 7 Parków Krajobrazowych (Barlinecko – Gorzowski Park Krajobrazowy – część, Cedyński Park Krajobrazowy, Drawski Park Krajobrazowy, Iński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry, Park Krajobrazowy „Ujście Warty” – część, Szczeciński Park Krajobrazowy – „Puszcza Bukowa”);
- d) 20 obszarów chronionego krajobrazu.

Natura 2000

Wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej, oprócz krajowego systemu obszarów chronionych, istotne znaczenie w ochronie bioróżnorodności w skali Europy mają pełnić obszary Natura 2000. Do ochrony zaproponowano:

- a) obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO, *Special Protection Areas* – SPA) wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków, tak zwanej „Ptasiej”;
- b) specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO, *Special Areas of Conservation* – SAC) wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tak zwanej „Siedliskowej”, dla siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I oraz gatunków roślin i zwierząt wymienionych w załączniku II do dyrektywy.

Obszar Europejskiej Sieci Natura 2000, zgodnie z ustawą o ochronie przyrody (2004), może się częściowo pokrywać z istniejącymi obszarami i obiektami, objętymi formami ochrony, lub proponowanymi obszarami i obiektami. Z założenia Natura 2000 jest niezależna od krajowego systemu obszarów chronionych, lecz w praktyce cenne przyrodniczo obszary, objęte formą ochrony, często są proponowane do europejskiej sieci Natura.

W województwie zachodniopomorskim do Natury 2000 należą: **obszary specjalnej ochrony ptaków**, które zajmują powierzchnię 194 811 ha. Tereny objęte tą formą ochrony wymienia Rozporządzenie Ministra z dnia 21.07.2004 roku (DzU nr 229, poz.2313) w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000. Celem wyznaczonych obszarów jest ochrona populacji dziko występujących ptaków oraz utrzymanie ich siedlisk w niepogorszonym stanie. Oprócz obszarów specjalnej ochrony ptaków w okresie tworzenia niniejszej strategii w opracowaniu są obszary specjalnej ochrony siedlisk. Dla terenów tych będą sporządzane plany ochrony na okres 20 lat, które określą właściwe granice, cele i zadania tych obszarów.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Nierozwiązany problem gospodarki odpadami.
- Nadmierne zanieczyszczenie wód powierzchniowych i zaawansowane procesy eutrofizacji jezior.
- Nadmierne zanieczyszczenia komunikacyjne hałasem i emisją spalin.
- Zahamowanie introdukcji obcych gatunków flory i fauny.

I.4.5. Zabytki i dziedzictwo kulturowe

Na zasoby środowiska kulturowego województwa składa się 2 893 zabytków nieruchomych oraz 1 547 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków, a ponadto 89 612 zabytków nieruchomych i 10 764 ruchomych w ewidencji konserwatorskiej (chronionych na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), z których część kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

Do najbardziej charakterystycznych form zabudowy, decydujących o charakterze krajobrazu kulturowego województwa, można zaliczyć:

1. **Układy staromiejskie o średniowiecznej metryce** – z zachowanym rozplanowaniem z czasu lokacji, kościołami farnymi, ratuszami i zespołami zabudowy mieszczańskiej (głównie XIX-wiecznej, ale też kamienicami o metryce starszej XV-XVII – wiecznej) w Cedyni, Darłowie, Dobrej koło Nowogardu, Lipianach, Maszewie, Mieszkowicach, Moryniu, Myśliborzu, Trzcińsku Zdroju, Wolinie, Trzebiatowie, a także odbudowywane obecnie zespoły staromiejskie w Szczecinie i Kołobrzegu.

2. **Średniowieczne systemy obronne** – na terenie województwa znajduje się liczna grupa miast z czytelnie zachowanymi murami obronnymi z wieżami, basztami, bramami i fosami pochodzącymi z okresu średniowiecza. Są to unikatowe w kraju zespoły pod względem liczby i walorów zabytkowych. Do najlepiej zachowanych należą mury w Drawsku Pomorskim, Koszalinie, Mieszkowicach, Pyrzycach, Reczu, Stargardzie Szczecińskim, Trzcińsku Zdroju. Wśród nich zachowały się egzemplarze miejskiej architektury obronnej klasy europejskiej, jak na przykład Brama Świecka i Barnkowska w Chojnie, Brama Wolińska w Goleniowie, Brama Wałowa, Portowa i Pyrzycka w Stargardzie Szczecińskim.
3. **Zamki** – ośrodki władzy książęcej i biskupiej, od najokazalszego zamku książęcego w Szczecinie po zamki w Białogardzie, Darłowie, Swobnicy, Świdwinie oraz relikty zamków w Dobrej koło Nowogardu, Karlinie, Starym Drawsku, Drawnie, Golczewie, Moryniu, Złocieńcu.
4. **Budowle sakralne** – od średniowiecza po XIX wiek były i pozostały dominantami w zabudowie miast i wsi. Najstarsze pomorskie obiekty sakralne datuje się na XII-XIII wiek. Należą do nich romańskie i wczesnogotyckie kościoły granitowe. Jest to grupa świątyń miejskich i wiejskich położonych w południowo-zachodniej części województwa, będąca kontynuacją tego typu budowli po zachodniej stronie Odry (między innymi w gminie Moryń, Chojna, Mieszkowice). Do najcenniejszych budowli sakralnych należą katedra w Kamieniu Pomorskim wraz z zabudową Osiedla Katedralnego oraz katedra NMP w Kołobrzegu.
5. **Ryglowe kościoły XVII-XVIII-wieczne** – ponad 70 wiejskich kościołów o konstrukcji ryglowej (głównie wiejskich) występujących w rejonach północno-wschodnich województwa (charakterystyczne dla tych terenów).
6. **Zespoły zabudowań poklasztornych** – średniowieczne zespoły w Bierzwniku, Chwarszczanach, Cedyni, Kołbaczu, Marianowie, Jasienicy, Pelczycach, Rurce. Obiekty są związane z działalnością na Pomorzu Zachodnim zakonów cystersów, joannitów, norbertanów i templariuszy.
7. **Rezydencje pomorskie** – założenia dworsko-pałacowo-parkowe z folwarkami, wpisane w krajobraz większości wsi pomorskich, głównie XIX-wieczne, ale także starsze, XVIII-wieczne rezydencje, jak na przykład unikatowe barokowe założenia w Świerznie i Niepołcku. Budowle rezydencjonalne prezentują charakterystyczny dla XIX wieku eklektyzm. Z wielu dawnych rezydencji pozostały tylko parki z cennym starodrzewem, jak na przykład park w Zatoni Dolnej, który ma walory ponadlokalne. Większość tych obiektów znajduje się obecnie w zasobie ANR i jest sukcesywnie prywatyzowana lub przekazywana samorządom.
8. **Układy ruralistyczne (wiejskie) o średniowiecznej metryce** – o czytelnych układach lokacyjnych okolicowych, owalnicowych lub ulicowych, z zachowaną zabudową zagrodową murowaną i ryglową z XIX wieku, z przykładami starszej XVIII-wiecznej zabudowy (na przykład w rejonie Pyrzyc, pasa nadmorskiego).
9. **Architektura uzdrowiskowa** – związana z rozwojem pod koniec XIX wieku funkcji rekraacyjno-uzdrowiskowych, głównie w pasie nadmorskim (Świnoujście, Kamień Pomorski, Dziwnów, Kołobrzeg), a także w rejonach występowania leczniczych pokładów wód lub błot (Trzcińsko Zdrój, Połczyn Zdrój). Architektura ta nawiązuje do wzorców szwajcarskich i południowoniemieckich. Miejscowości te nadal pełnią funkcje uzdrowiskowo-wypoczynkowe, lecz znacznej degradacji ulega układ i zabudowa, czyli te elementy układu przestrzennego, które decydują o atrakcyjności wielu historycznych i tradycyjnych europejskich miejscowości uzdrowiskowych.
10. **Zabytki techniki i przemysłu** – mają walory zabytkowe a jednocześnie są współcześnie użytkowane. Świadectwa rozwoju myśli technicznej są związane przede wszystkim z rozwojem przemysłu w XIX wieku, a obiekty militarne świadczą o strategicznym

położeniu terenów województwa zachodniopomorskiego. Do pierwszej grupy należą młyny i wiatraki kontynuujące tradycje młynarskie sięgające średniowiecza; elektrownie wodne i inne urządzenia hydrotechniczne budowane na większych rzekach regionu: Odrze, Redze, Inie, Drawie, Parsęcie; zespoły urządzeń hydrotechnicznych rzeki Odry – system kanałów, śluz, jazów między innymi Polderu Cedyńskiego i Międzyodrza; kolejowe linie wąskotorowe, obecnie w większości zlikwidowane, a te, które jeszcze funkcjonują, cieszą się zainteresowaniem turystów (linie Gryfice–Rewal–Trzebiatów i Koszalin–Świelin).

11. Do drugiej grupy **zabytków sztuki militarnej** należą umocnienia w rejonie Odry i Wału Pomorskiego, pasa nadmorskiego, pozostałości twierdzy kołobrzeskiej oraz zespół XIX-wiecznych fortów w Świnoujściu. Obiektami charakterystycznymi dla nadmorskiego położenia województwa są XIX-wieczne latarnie morskie (w Świnoujściu, Niechorzu, Kołobrzegu) oraz porty (w Szczecinie, Darłównu, Kołobrzegu).
12. **Zabytki archeologiczne** – licznie występujące świadectwa najdawniejszych dziejów Pomorza, jak na przykład grobowce megalityczne z epoki kamienia w rejonie Dolic, Przelewic; grodziska kultury łużyckiej, głównie z okresu wczesnego średniowiecza; cmentarzyska kurhanowe w rejonach Wolina, Dolic, Osiny, Przelewic, Trzebiatowa, koło Świelenia; cmentarzysko kurhanowe z kręgami kamiennymi w Grzybnicy koło Koszalina; grodzisko wyżynne, port wczesnośredniowieczny, cmentarzysko ciałopalne w Budzistowie.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Zły stan zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego.
- Zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego.
- Słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego.
- Problemy rozwojowe na obszarach staromiejskich układów urbanistycznych.

I.5. Gospodarka

I.5.1. Gospodarczy wizerunek regionu

Gospodarkę województwa zachodniopomorskiego cechuje zróżnicowanie przestrzenne i funkcjonalne. Większość potencjału gospodarczego skupia się na dwóch obszarach – w aglomeracji szczecińskiej i na koszalińskim obszarze węzłowym. Wyraźnie ukształtowało się sześć obszarów funkcjonalnych o dużym zróżnicowaniu potencjałów i kompetencji.

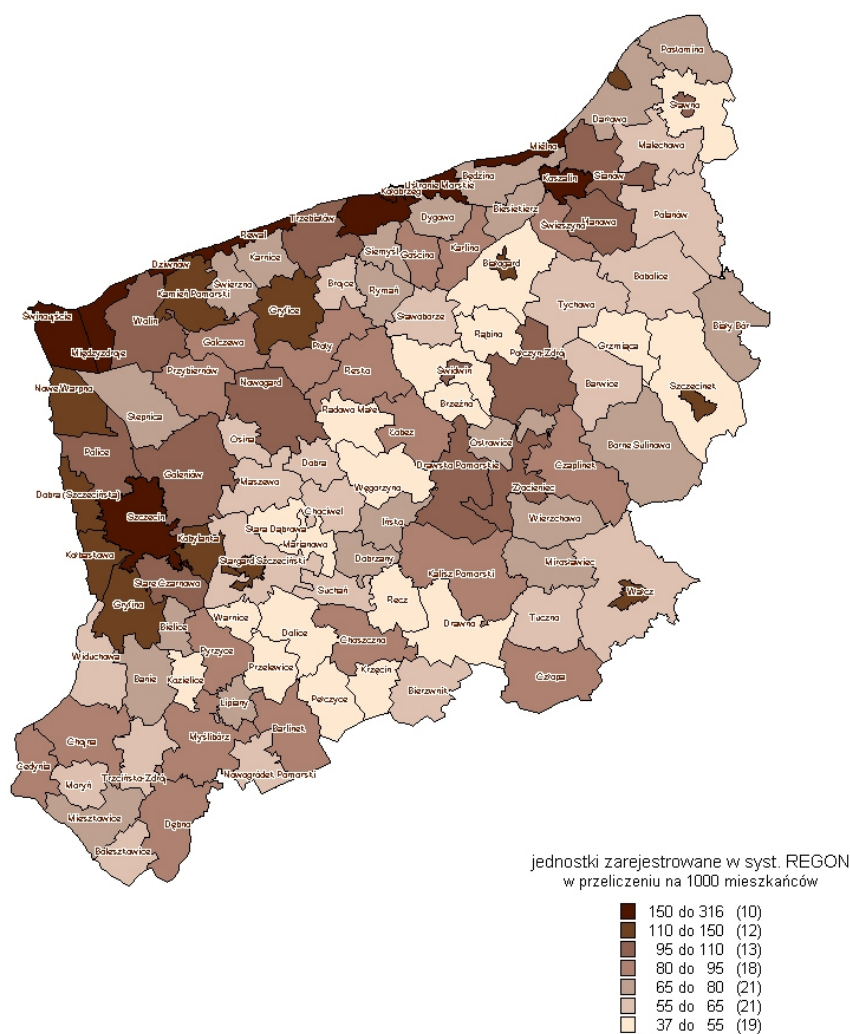
1. Głównym obszarem gospodarczym województwa jest aglomeracja szczecińska ze Szczecinem – jej ośrodkiem węzłowym – oraz z Policami, Gryfinem, Stargardem Szczecińskim, Goleniowem i powiązanych z nimi funkcjonalnie Świnoujściem. Na obszarze tym znajduje się 50% potencjału podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w województwie. Główną rolę odgrywa tu gospodarka morska, przemysł i usługi. Przygraniczne położenie aglomeracji stworzyło warunki do dynamicznego rozwoju obsługi ruchu tranzytowego towarów i osób oraz infrastruktury granicznej.
2. Wyróżnikiem koszalińskiego obszaru węzłowego, obejmującego Koszalin i Kołobrzeg oraz okoliczne powiaty (Białogard, Sławno, Szczecinek), jest funkcja administracyjna, usługowa i przemysłowa.

3. Obszarem aktywnym pod względem gospodarczym jest pas gmin nadmorskich z dominującą sezonową funkcją turystyczną, uzdrowiskową, a także lokalną gospodarką morską.
4. Potencjał rozwojowy tkwi także w pasie pojezierzy, który obejmuje powiaty leżące na południu i południowym wschodzie województwa. Na tym obszarze, ze względu na jego walory przyrodnicze i zasobność w surowce lokalne, mają szansę rozwoju małe i średnie przedsiębiorstwa turystyczne i przetwórcze.
5. Środkowa i wschodnia część województwa to obszary o dominującej funkcji rolniczej, z przemysłem rolno-spożywczym. Widoczna stagnacja gospodarcza tych obszarów jest skutkiem głębokiej restrukturyzacji gospodarki rolnej oraz deficytu czynników rozwoju i centrów wzrostu. Na tym tle, dzięki bardzo dobrej jakości gleb wyróżnia się powiat pyrzycki, predestynowany do utrzymania i rozwoju funkcji rolniczej.

Z roku na rok maleje znaczenie gospodarki morskiej, a także dużych przedsiębiorstw na korzyść sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Nie pozostało to bez wpływu na kondycję gospodarki. W roku 2004 wielkość PKB w kraju wynosiła 884,2 mld zł, a w województwie zachodniopomorskim wynosiła 38,8 mld zł, co stanowiło 4% wartości krajowej.

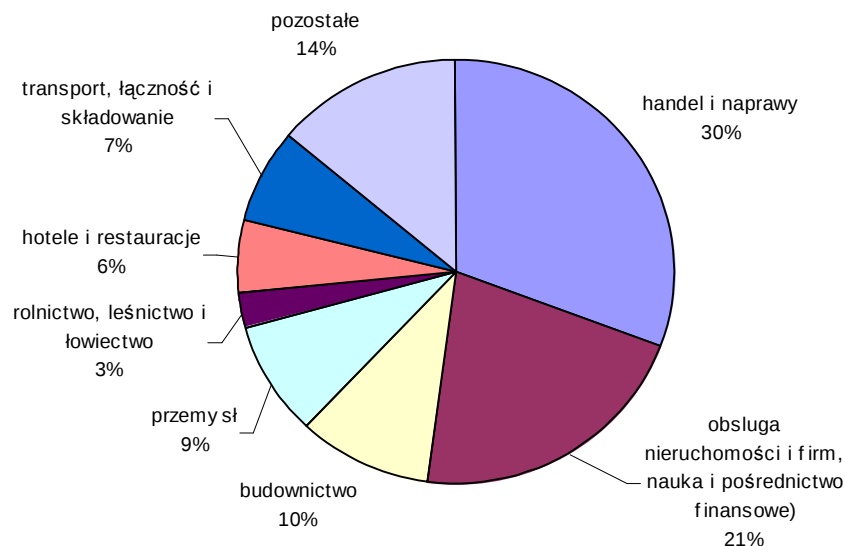
Nakłady inwestycyjne w roku 2003 na mieszkańca wyniosły 2 377 zł, co oznacza 8 miejsce w kraju. Województwo zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem liczby podmiotów gospodarki narodowej (zarejestrowanych w systemie REGON) na 10 tys. ludności (1183 podmiotów). Sytuacja gospodarcza wewnątrz regionu jest mocno zróżnicowana. O ile podregion szczeciński przekracza krajowy wskaźnik PKB *per capita* o 7,4%, o tyle koszaliński osiąga zaledwie 82,9% średniej krajowej. W strukturze sektorowej gospodarki dominują aktualnie przedsiębiorstwa z sektora usług i handlu oraz pośrednictwa finansowego i usług okołobiznesowych. Niewielki i słabnący udział mają przedsiębiorstwa transportowe (w tym związane z gospodarką morską) oraz firmy połowowe i przetwórstwa rybnego. Zbyt mały jest udział przedsiębiorstw hotelowych i gastronomicznych, tworzących tak potrzebną w regionie infrastrukturę turystyczną.

Aktywność ekonomiczna w województwie w roku 2004

opracowanie: Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

Struktura gospodarki województwa zachodniopomorskiego według sekcji EKD w 2003 roku
Wykres 1.4.

Źródło: opracowanie własne

W sektorze prywatnym działało 192,7 tys. jednostek (co stanowiło 96% ogółu) – nastąpił wzrost ich liczby o 2,7%, a w sektorze publicznym – 7,9 tys. podmiotów (wzrost o 3,2%). Zwraca uwagę bardzo duże rozdrobnienie potencjału gospodarczego przedsiębiorstw w regionie. Podstawą działalności gospodarczej w województwie są podmioty małe, zatrudniające do 9 osób, które stanowią aż 96,1% ogólnej liczby przedsiębiorstw. Liczba podmiotów gospodarczych zatrudniających więcej niż tysiąc osób wynosi 36. W małych i średnich przedsiębiorstwach (MŚP) skoncentrowano około 60% wartości majątku trwałego, a inwestycje tego sektora stanowią 64% wartości nakładów inwestycyjnych w regionie. MŚP wytwarzają do około 78% wartości produkcji sprzedanej w regionie. Świadczy to niewątpliwie o prawidłowym kierunku rozwoju województwa. Małe i średnie firmy województwa mają również słabe strony. Ich pracownicy mają niższe wykształcenie i wydajność pracy niż pracownicy dużych firm, co często wiąże się z mniejszymi zarobkami. Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się wysokim udziałem przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (stanowią one 35% ogółu spółek handlowych). Największymi inwestorami zagranicznymi w województwie nadal są Niemcy, Duńczycy, Holendrzy i Szwedzi. W roku 2003 w regionie zlokalizowano 95 inwestycji (dane dotyczą wszystkich inwestycji powyżej 1 mln USD), co stanowi 3,6% inwestycji w skali kraju, co dawało województwu 9 miejsce w Polsce. Największy udział miały inwestycje w przemyśle – 40%, natomiast w rolnictwie, budownictwie i handlu udział ten wynosił od 12% do 18%, a w usługach tylko – 1,5%. Charakterystyczne jest, że kapitał zagraniczny chętniej jest lokowany w małych miejscowościach. Największe bezpośrednie inwestycje zagraniczne (ponad 1 mln USD) odnotowano w branży spożywczej, chemicznej, elektromaszynowej, drzewnej, papierniczej, meblarskiej i gospodarki komunalnej. Charakterystyczna dla województwa jest duża liczba małych inwestorów zagranicznych, zwłaszcza w przetwórstwie przemysłowym, rolno-spożywczym, a nawet w rolnictwie. Poziom innowacyjności gospodarki województwa jest bardzo niski. Udział nakładów na prace badawczo-rozwojowe (B+R) w PKB wynosi tylko 0,27% (11 pozycja w kraju), przy średniej krajowej 0,65% i 2,00% w Unii Europejskiej. Niski udział nakładów na B+R w przychodach ze sprzedaży jest pochodną struktury przemysłu

województwa, w której duże znaczenie mają tak zwane tradycyjne gałęzie przemysłu. Poza wyraźnym rozwojem sektora IT⁷ oraz sektorów przetwórstwa spożywczego i drzewno-meblarskiego nie odnotowano nowych trendów. W województwie zachodniopomorskim, dominują małe firmy, a przedsiębiorstwa zatrudniające niewielką liczbę osób (czyli mikrofirmy) ze względu na brak kapitału praktycznie nie są zdolne do podjęcia jakichkolwiek działań rozwojowych (planowanie, korzystanie ze wsparcia, poszukiwanie rozwiązań innowacyjnych). Współpraca biznesu z sektorem B+R w regionie zachodniopomorskim nie ma charakteru strategicznego, zorientowanego na długookresowy rozwój innowacji. Województwo zachodniopomorskie zajmuje ostatnie miejsce w kraju pod względem udziału prac rozwojowych w wydatkach na B+R. Równie niekorzystny jest udział środków przedsiębiorstw w finansowaniu nauki, wynoszący 0,6%, przy średniej krajowej 9,9% i 60% dla UE. Przedsiębiorstwa najczęściej korzystają ze sprawdzonych na zachodzie lub w innych regionach kraju rozwiązań, transferowanych przez zakup maszyn i urządzeń oraz gotowych technologii.

Konkurencyjność gospodarki

Dużym problemem rozwojowym firm MŚP jest niskie wykształcenie i świadomość kadry zarządzającej. Mniej niż 10% przedsiębiorstw ma certyfikat jakości. Większość firm z regionu działa na rynku lokalnym, a tylko 13% na rynku zagranicznym. Proporcje te są odwrócone w przypadku liderów biznesu – 44% z nich operuje na rynku zagranicznym, a tylko 10% na lokalnym. Inna, niezwykle wyraźna linia podziału biegnie pomiędzy branżą przemysłową (ponad 50% firm na rynku zagranicznym) a pozostałymi branżami (na ogół działającym na rynku lokalnym). Najbardziej lokalny charakter ma rynek usług. Czynniki te są bezpośrednią przyczyną niskiej konkurencyjności gospodarki regionu.

Ośrodki wspierania przedsiębiorczości

Na obszarze województwa zachodniopomorskiego przestrzenny rozkład MŚP charakteryzuje się silną ich koncentracją w Szczecinie i Koszalinie. Zaledwie 22% instytucji jest zlokalizowanych poza Szczecinem i Koszalinem, co znacznie utrudnia dotarcie MŚP z mniejszych miejscowości do podstawowych usług wsparcia biznesu. Z przeprowadzonych badań wynika, że takie wsparcie jest w tych miejscowościach szczególnie potrzebne. Widoczny jest brak wyspecjalizowanych usług wsparcia (na przykład usług dla poszczególnych sektorów, firm innowacyjnych, dotyczących utrzymania rozwoju lub zmiany branży, transferu technologii, eksportu, funkcjonowania na rynku UE)..

Biorąc pod uwagę pełnione funkcje, można wyróżnić następujące instytucje wspierające sektor MŚP:

1. **Ośrodki rozwoju regionalnego** – do najważniejszych należą: Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Szczecinie, Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Koszalinie, Stowarzyszenie Polskich Gmin Euroregionu „Pomerania” w Szczecinie oraz zakłady i instytucje uczelniane realizujące zadania z tego obszaru.
2. **Parki technologiczne** – Szczeciński Park Technologiczny Sp. z o.o. i Park Naukowo-Technologiczny działający przy Politechnice Koszalińskiej. Ich potencjał i ograniczone pole działania nie przyciągnęły kapitału komercyjnego, niezbędnego do prawidłowego funkcjonowania. Jest to spowodowane niejasną wizją rozwoju i brakiem szerokiego partnerstwa regionalnego na rzecz rozwoju tych instytucji.

⁷ IT- technologie informatyczne.

3. **Parki i strefy przemysłowe** – Goleniowski Park Przemysłowy, będący podstrefą Kostrzyńsko–Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej⁸, Stargardzki Park Przemysłowy utworzony z inicjatywy lokalnych władz samorządowych. Policki Park Przemysłowy zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie ZCH Police S.A. Udziałowcami przedsięwzięcia są: ZCH Police SA, gmina Police, Uniwersytet Szczeciński i Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., tereny pod Karlinem i Barlinkiem objęto także podstrefą Kostrzyńsko–Słubicką Specjalnej Strefy Ekonomicznej, a tereny w Koszalinie – Słupską Specjalną Strefą Ekonomiczną.
4. **Instytucje finansowe** – w wyniku realizacji *Programu wspierania przedsiębiorczości, wzrostu innowacyjności gospodarki oraz kierunków przeciwdziałania bezrobociu w województwie zachodniopomorskim*, dynamicznie rozwijają się regionalne instytucje pozabankowe oferujące instrumenty finansowe sektorowi MŚP („Zachodniopomorski Regionalny Fundusz Poręczeń Kredytowych”, Fundusz Wspierania Rozwoju Gospodarczego Miasta Szczecina, Szczeciński Fundusz Pożyczkowy). We współpracy z Polską Fundacją Przedsiębiorczości (PFP) utworzono regionalny program pożyczkowy Pomeranus. Oprócz banków, które mają różnego rodzaju instrumenty finansowe dla firm, działalność lokalną prowadzą między innymi Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego SA (fundusz pożyczkowy), Oddział Funduszu MIKRO Sp. z o.o. (fundusz pożyczkowy), Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno–Gospodarczych w Karlinie (fundusz poręczeń kredytowych), Fundacja Centrum Innowacji i Przedsiębiorczości w Koszalinie (fundusze: wspierający, inwestycyjny i gwarancyjny).

Poważną wadą wszystkich instytucji wsparcia dla sektora MŚP w województwie jest jego zróżnicowana przestrzennie, dostępność oraz niedostateczna struktura sieciowa, tworząca system współpracy w regionie.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Zbyt niska wydajność pracy.
- Brak intensywnych działań dla przygotowania systemu ofert inwestycyjnych obejmujących regionalny system preferencji dla inwestorów oraz propozycje lokalizacyjne odpowiadające specyfice oczekiwań inwestorów.
- Słabe związki z nauką i sektorem B+R.
- Niski poziom innowacyjności.
- Słaby potencjał ekonomiczny MŚP.
- Niewykorzystany potencjał rozwojowy oparty na endogenicznych zasobach regionu.
- Niski poziom znaczących bezpośrednich inwestycji zagranicznych.
- Zbyt wolny rozwój instytucji z otoczenia biznesu i nowoczesnych struktur oraz obszarów przemysłowo–usługowych (takich jak na przykład parki przemysłowe).
- Lokowanie przez MŚP swojej produkcji w sektorach, które nie wymagają innowacyjności, częste zajmowanie pozycji niewykwalifikowanych podwykonawców atrakcyjnych cenowo.

⁸ Goleniowski Park Przemysłowy (GPP) zajmuje obszar około 178 ha, dotychczas około 60 ha gruntu wykupiły firmy z Danii, Belgii, Holandii i Polski. Grunt wykupiono pod budowę zakładów przemysłowych. GPP jest terenem uzbrojonym w kanalizację ściekową i sanitarną podłączoną do miejskiej oczyszczalni ścieków. Gmina zaspakaja potrzeby energetyczne przedsiębiorców i inwestorów. Na terenie GPP inwestycje rozpoczęły już firmy zajmujące się przetwórstwem rolnym, produkcją żywności, obróbką skór, konfekcjonowaniem i obróbką kamieni dekoracyjnych, produkcją przedzdy dywanowej oraz łopat dla siłowni wiatrowych. Inwestując w GPP przedsiębiorstwa mogą uzyskać wsparcie Ministerstwa Gospodarki i Pracy, a sam park traktowany jest przez Państwową Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych za jedną z najlepszych ofert narodowych. Opracowano *Program pomocy regionalnej dla przedsiębiorców inwestujących na terenie gminy Goleniów*, pozytywnie zaopiniowany przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, który gwarantuje szereg ulg na okres od 1 do 5 lat w zależności od liczby utworzonych miejsc pracy i zainwestowanego kapitału. Ulgi dotyczą także wartości niematerialnych, takich jak zakup nowych licencji czy patentów.

- Liczba instytucji zapewniających firmom dostęp do wiedzy, kapitału, innowacji i nowych technologii jest ograniczona i nie odpowiada potrzebom.
- Innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych jest bardzo niska.
- Brak regionalnego systemu wspierania transferu postępu technicznego i technologicznego do podmiotów gospodarczych

I.5.2. Przemysł i budownictwo

Przemysł

Produkcja sprzedana przemysłu województwa w roku 2003 wynosiła 17682,3 mln zł, stanowiąc 3,1% w skali kraju (10 miejsce wśród województw). W 2004 roku wzrosła ona do poziomu 18,5 mln zł. Zatrudnienie w przemyśle wyniosło 103,9 tys. osób, co stanowi 3,4% ogółu zatrudnionych w polskim przemyśle. Na 1000 mieszkańców przeciętnie 61,3 osoby zatrudnionych jest w przemyśle (13 lokata w kraju). W sektorze prywatnym pracowało 80,5 tys. osób, czyli 77,5% ogółu zatrudnionych w przemyśle. W strukturze wielkości przedsiębiorstw przeważają przedsiębiorstwa małe. Udział przemysłu w wartości dodanej brutto (w cenach bieżących) wyniósł 17,5%. Podstawowy potencjał przemysłowy województwa stanowi przemysł stoczniowy, chemiczny, produkcja energii elektrycznej, przemysł drzewny, przetwórstwo rolno-spożywcze. Główne gałęzie przemysłu koncentrują się w aglomeracji szczecińskiej, a pozostałe związane z bazą surowcową, rozproszone są na terenie całego województwa. Po roku 2000 szczególnie spektakularny był upadek holdingu stoczniowego i związane z tym poważne perturbacje, jakie przyniosło bankructwo Stoczni Szczecińskiej dla zaplecza kooperacyjnego. Obecnie przemysł stoczniowy odbudowuje swoją pozycję w Polsce i w Europie. Głębokiej restrukturyzacji przemysłu w województwie towarzyszył spadek produkcji. W roku 2001 produkcja sprzedana spadła o ponad 11% w stosunku do 1999 roku, a w 2002 roku wyniosła tylko 58,5% produkcji z poprzedniego roku. Wyraźne ożywienie przyniosły lata 2003 i 2004, w których sprzedaż osiągnęła wartość sprzed kryzysu gospodarki regionalnej w 2000 roku. Od wielu lat zmniejszał się udział produkcji regionalnej w produkcji globalnej w kraju, dopiero wzrost produkcji przemysłowej w 2003 roku pozwolił na zwiększenie tego udziału. Pomimo mniejszego niż średnia krajowa udziału województwa w wartości produkcji sprzedanej przemysłu, udział regionu w produkcji niektórych wyrobów jest duży, na przykład nawozów fosforowych i azotowych, płyt pilśniowych, tarcicy liściastej i iglastej, cukru oraz tłuszczów roślinnych konsumpcyjnych.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Struktura przemysłu nie odpowiada potrzebom nowoczesnej gospodarki.
- Zbyt niska wydajność pracy.
- Mała liczba zgłoszeń patentowych, znaków ochronnych i wzorów użytkowych.
- Dekapitalizacja majątku i zbyt niski poziom inwestycji w grupie maszyn i urządzeń.
- Niski poziom innowacyjności.
- Niewielka liczba markowych produktów regionalnych.
- Niewykorzystany potencjał rozwojowy oparty na endogenicznych zasobach regionu.
- Niski poziom znaczących bezpośrednich inwestycji zagranicznych.
- Słabe związki z instytucjami otoczenia biznesu oraz słaba współpraca w ramach izb przemysłowych itp.

Budownictwo

Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej w roku 2003 wynosiła 3128,2 mln zł, czyli 4,6% sprzedaży krajowej (5 miejsce w kraju), natomiast udział województwa w produkcji budowlano-montażowej w skali kraju jest niewielki i wynosi tylko 1,66%. W 2004 roku wzrosła ona do poziomu 1982,1 mln zł. Budownictwo regionu charakteryzuje się znacznym rozproszeniem wykonawców i słabą pozycją kapitałową firm. Zdecydowanie przeważają firmy sektora prywatnego (zakłady osób fizycznych i spółki). W sektorze budowlanym województwa nadal utrzymuje się niższe tempo rozwoju niż w całym kraju.

Do zjawisk charakteryzujących ten rodzaj działalności gospodarczej należą:

- spadek wartości produkcji budowlano-montażowej,
- spadek liczby przedsiębiorstw,
- spadek liczby zatrudnionych.

Udział grup według wartości produkcji budowlano-montażowej na koniec 2003 roku jest następujący:

- budownictwo inżynieryjne lądowe i wodne – 83,6%,
- wykonywanie instalacji budowlanych – 13,7%,
- roboty budowlane, wykończeniowe – 2,2%.

Główną przyczyną słabej kondycji sektora budownictwa przemysłowego był brak dużych inwestycji infrastrukturalnych w regionie. Firmy budowlane w poszukiwaniu zleceń często migrują do innych województw.

W budownictwie w roku 2003 było zatrudnionych 25,5 tys. osób, co stanowi 4,14% ogółu zatrudnionych w kraju (10 miejsce). Nie tylko utrzymuje się tendencja spadkowa zatrudnienia, ale tempo spadku jest coraz większe. W roku 2003 oddano do użytku 5602 mieszkania. Na 1000 mieszkańców przypadły 3,3 mieszkania (12 miejsce w kraju). Mimo recesji w budownictwie, liczba nowo wybudowanych mieszkań zwiększyła się o 21,7% w stosunku do poprzedniego roku. Systematycznie rośnie udział budownictwa indywidualnego, na które przypada ponad połowa (52,87%) efektów rzeczowych. Wzrasta także liczba mieszkań przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem (19,06% ogółu). Pozostałe formy budownictwa, według liczby oddanych mieszkań, to: budownictwo spółdzielcze, społeczne czynszowe, komunalne i zakładowe. Najwięcej mieszkań oddano do użytku w Szczecinie (1813), w Świnoujściu (479) i powiecie polickim (713). Najmniej mieszkań przekazano w powiatach choszczeńskim (21) i łobeskim (24). We wsiach popegeerowskich są problemy z utrzymaniem infrastrukturalnej obsługi zespołów budownictwa mieszkaniowego o charakterze wielorodzinnym, powodowane bardzo złą sytuacją ekonomiczną mieszkańców tych osiedli.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Brak dużych przedsiębiorstw mogących konkurować na europejskim rynku.
- Brak inwestorów i mechanizmów długoterminowego wsparcia rozwoju budownictwa mieszkaniowego.
- Zbyt małe nakłady samorządów na budownictwo mieszkaniowe.
- Słaby potencjał ekonomiczny firm budowlanych.
- Niewykorzystany potencjał produkcji materiałów dla budownictwa opartej na endogenicznych zasobach regionu.
- Brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy poprzemysłowej i powojaskowej.

I.5.3. Gospodarka morska, rybactwo i rybołówstwo

Gospodarka morska

Pomorze Zachodnie od lat jest związane z gospodarką morską. Ta tradycyjna specjalizacja, rozwijająca się w regionie przez dziesięciolecia, to obecnie nie tylko jedna ze ścieżek rozwoju regionu, ale również źródło poważnych zaburzeń w jego gospodarce. W latach 1999–2000 działalność zakończyło wiele przedsiębiorstw połowowych i przetwórstwa rybnego, zmniejszyły się również rozmiary działalności przemysłu portowego.

Aktualnie w Gdyni jest eksploatowany 1 terminal kontenerowy, a w Gdyni i Gdańsku po jednej przystani promowej. Dla porównania: w Szczecinie nadal użytkowana jest Tymczasowa Baza Kontenerowa a Świnoujście dysponuje zaledwie jedną (20-letnią) suwnicą kontenerową – zakupioną w Hamburgu. Ostatnia poważna inwestycja w dziedzinie infrastruktury portowej na Zachodnim Wybrzeżu (Baza Promów Morskich w Świnoujściu), powstała około ćwierć wieku temu. Schyłek niektórych gałęzi gospodarki morskiej wywiera stałą presję na zmianę struktury przemysłu w regionie. Zauważalny jest systematyczny spadek znaczenia takich tradycyjnych gałęzi gospodarki, jak rybołówstwo, transport morski, przemysł okrętowy. Podstawowe znaczenie w gospodarce morskiej mają duże porty morskie w Szczecinie i Świnoujściu. W przeładunkach, głównie na potrzeby Zakładów Chemicznych Police SA, ważną rolę odgrywa port handlowy w Policach. Systematycznie rosną przeładunki w porcie Kołobrzeg. Znacznie mniejsze przeładunki odbywają się także w portach Darłowa i Stepnicy. W roku 2003, pomimo wzrostu obrotu rudą, zbożem i drewnem, nastąpił znaczny spadek obrotów ładunkowych, spowodowany głównie zmniejszeniem przeładunków węgla i koks, ropy i przetworów naftowych. Udział województwa w obrotach ładunków w Polsce maleje – z 46,4% w 1999 roku do 39,1% w 2003 roku. Głównym ładunkiem polskiego handlu zagranicznego jest węgiel przewożony do portu kolejną i wysyłany barkami w rejon Berlina i środkowych Niemiec. Niewystarczająco pod względem gospodarczym są wykorzystane małe porty i przystanie rybackie, mogące mieć duże znaczenie dla rozwoju gospodarki lokalnej, w tym dla turystyki.

Rybactwo i rybołówstwo

Od roku 1999 stale rośnie liczba podmiotów gospodarki w sektorze rybołówstwo i rybactwo. W roku 2002 w sektorze tym, było 768 podmiotów gospodarki narodowej. Zdecydowana większość (738) to małe przedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób, a tylko 2 podmioty zatrudniały powyżej 250 osób. Polskie obszary morskie uznawane są za bogate w zasoby rybne. Rybactwo przyczynia się do aktywizacji gospodarki lokalnej i regionalnej. Część rybaków – około 35% – podejmuje dodatkowe prace przynoszące dochody; przeważnie świadczą usługi turystyczne. W roku 2002 55% gospodarstw rybackich było własnością prywatną, podmioty prywatne dzierżawiły 25%, a tylko 20% jednostek należało do Skarbu Państwa. W tym samym roku wprowadzono przepisy, które wyrównują warunki działania wszystkich podmiotów sektora rybactwa śródlądowego.

Identyfikacja kluczowych problemów:

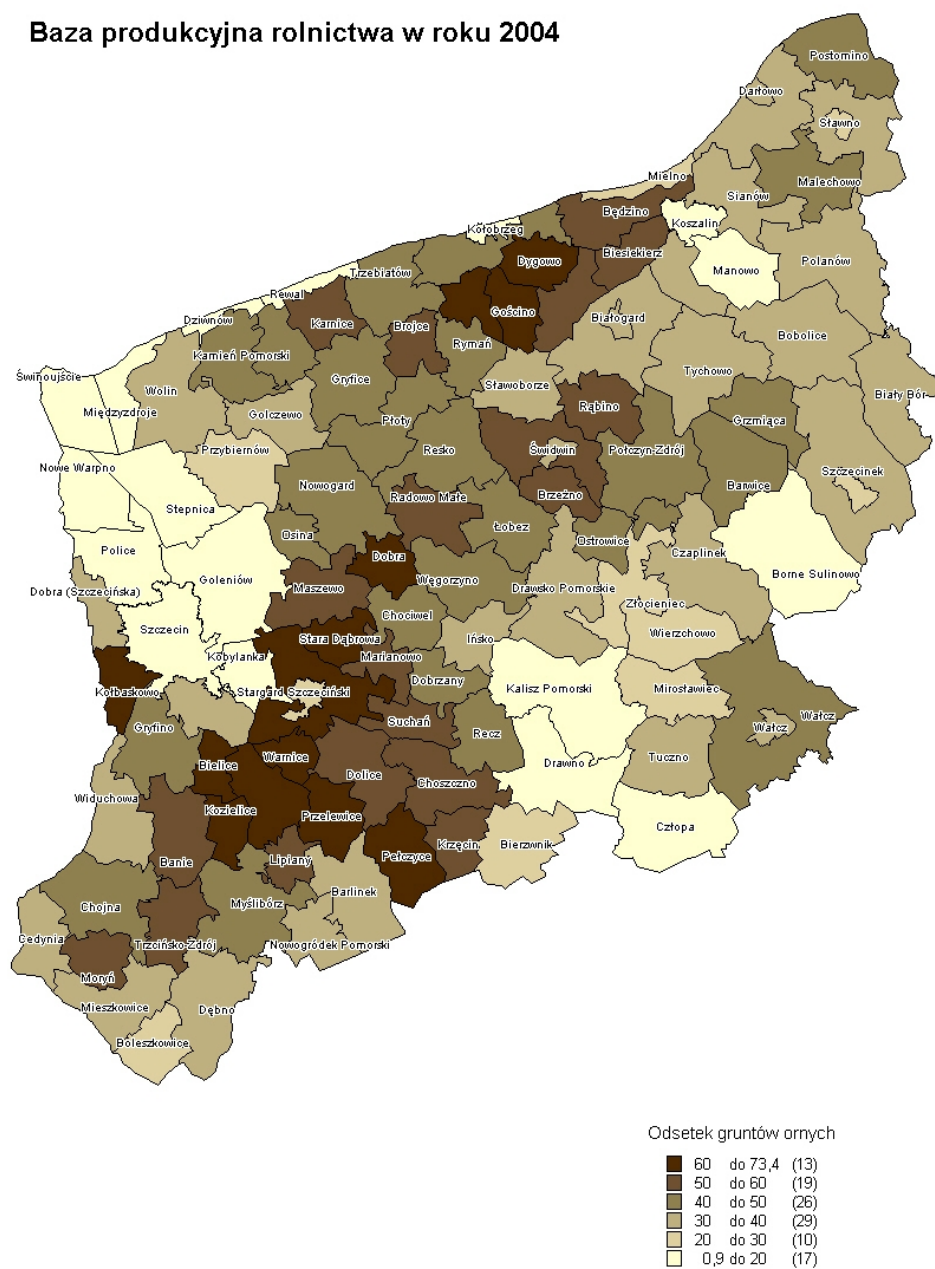
- Słaby rozwój centrów logistycznych i infrastruktury okołoportowej.
- Nieodpowiednie parametry mostów i drogi wodnej na Odrze.
- Spadek udziału przeładunków towarów masowych.
- Niewykorzystany potencjał endogeniczny regionu do rozwoju rybactwa.
- Restrukturyzacja i ograniczenia połowowe w rybołówstwie morskim.
- Słaby rozwój produktów turystycznych związanych z rybactwem i rybołówstwem.
- Wieloletnie zaniedbania w inwestycjach zapewniających dostępność portów morskich od strony lądu.

I.5.4. Rolnictwo

Charakterystyka produkcji i struktury rolnictwa

W województwie zachodniopomorskim 94% powierzchni zajmują obszary wiejskie. Trwający w latach dziewięćdziesiątych proces transformacji od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej okazał się dla obszarów wiejskich województwa bardzo niepomyślny. Likwidacja państwowych gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw okołorolniczych spowodowała spadek produkcji rolnej i drastyczny wzrost bezrobocia, ujawniając jednocześnie słabe strony polskiego rolnictwa oraz całkowity brak przygotowania rolników do nowej sytuacji ekonomicznej, jeżeli chodzi o produkcję, przetwórstwo czy zbytnie towarów rolnych. Niska wydajność pracy i opłacalność produkcji rolnej, brak zaplecza technicznego dla prowadzenia gospodarstw wielkotowarowych, konkurencja cenowa produktów rolnych z zagranicy, zahamowały rozwój rolnictwa. Uwarunkowania przyrodniczo–produkcyjne zmienne przestrzennie, na ogół sprzyjają produkcji rolnej, zarówno roślinnej jak i zwierzęcej. Bardzo dobre i dobre gleby pszenne i żytnie (klasa bonitacyjna gleb II, IIIa i IIIb) stanowią niecałe 25% powierzchni gruntów ornych i sadów. Występują one głównie w pasie nadmorskim i rejonie pyrzycko–stargardzkim. Grunty klas V i VI stanowią 25,1% powierzchni gruntów ornych i sadów. Najwięcej gruntów słabych, V i VI klasy, ma powiat szczecinecki – 53,2% i drawski – 44,8%.

Baza produkcyjna rolnictwa w roku 2004

opracowanie: Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

W latach 1999–2003 niewielkiemu spadkowi ogólnej powierzchni użytków rolnych w regionie towarzyszył wzrost prawie o 6% indywidualnych gospodarstw rolnych (w grupie gospodarstw powyżej 1 ha). Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego i użytków rolnych w gospodarstwie zmieniły się w bardzo niewielkim stopniu. Ważnym atutem rolnictwa zachodniopomorskiego jest struktura obszarowa gospodarstw, która należy do jednej z najlepszych w kraju; średnia wielkość indywidualnego gospodarstwa rolnego wynosi 15,3 ha, podczas gdy w kraju kształtuje się na poziomie 7,4 ha. Udział gospodarstw dużych (15-50 ha) wynosi 17,3%, a bardzo dużych (pow.50 ha) –5,8%. Jest to proces korzystny, prowadzi bowiem do powstania gospodarstw rolnych wysoko towarowych, zdolnych do konkurencji z gospodarstwami Unii Europejskiej. Wzrost grupy małych gospodarstw jest wynikiem znacznego przyrostu gospodarstw o powierzchni 1–2 ha, które z reguły nie prowadzą działalności rolniczej, a wykupioną ziemię traktują jako lokatę kapitału lub przeznaczają na cele pozarolnicze, w tym na rekreację.

Uprawa zbóż w województwie jest i nadal będzie zajmować główną pozycję w produkcji roślinnej. Powierzchnia upraw ekologicznych wzrosła w ostatnich trzech latach ponad 60%, ale nadal niewielki jest obszar tych upraw. W ostatnim okresie nastąpił bardzo duży spadek pogłowia bydła ogółem, w tym krów. Do końca 2006 roku nastąpi dalsze przyspieszenie restrukturyzacji i koncentracji produkcji mleka. W ostatnich kilku latach pogłowie trzody chlewnej w województwie zachodniopomorskim wykazuje tendencję wzrostową. Obserwuje się nastawienie proprodukcyjne w chowie trzody, mimo że ten kierunek produkcji nie jest objęty w UE skupem interwencyjnym. Nadal zbyt mało podmiotów ma uprawnienia do sprzedaży swoich towarów na wszystkich rynkach Wspólnoty Europejskiej. Analiza danych statystycznych wskazuje, że potencjał przetwórczy przemysłu rolno–spożywczego, zlokalizowanego w województwie zachodniopomorskim, nie jest w pełni wykorzystany, a przewaga produkcji surowcowej nad możliwościami przetwórczymi, szczególnie wysoko przetworzonymi, jest znaczna.

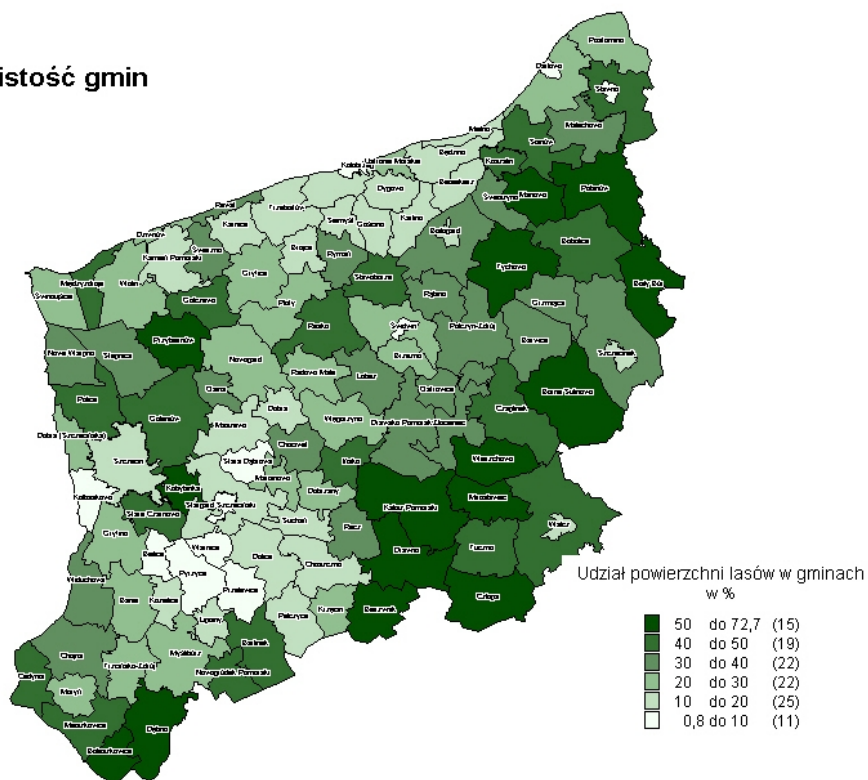
Identyfikacja kluczowych problemów:

- Niski stopień wykształcenia rolników.
- Słaby rozwój infrastruktury.
- Rosnące bezrobocie na wsiach.
- Upadek wiejskich instytucji.
- Niewielu liderów na wsi (mała aktywność, postawy roszczeniowe).
- Wiejska bieda.
- Ośrodki postpegeerowskie (zagrożone wykluczeniem, biernością i patologiami).
- Zbyt wolny rozwój grup producenckich.

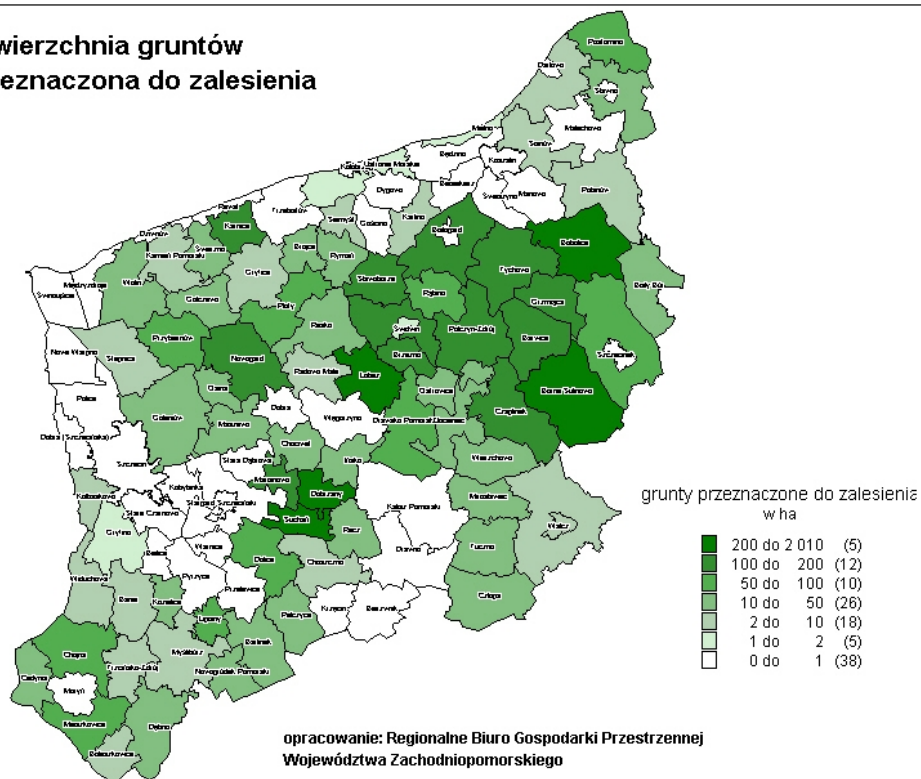
I.5.5. Leśnictwo

Powierzchnia gruntów leśnych województwa zachodniopomorskiego w roku 2004 wynosiła 822,0 tys. ha, czyli 8,9% gruntów leśnych w kraju. Lesistość województwa wynosiła 35,9%, co daje czwartą lokatę w kraju, przy średniej krajowej 29,6%. Najwyższym udziałem lasów w ogólnej powierzchni charakteryzują się powiaty położone w południowej części województwa. Lasy ochronne stanowią około 27% wszystkich lasów województwa zachodniopomorskiego, rezerваты leśne – 0,5%, lasy wielofunkcyjne (w tym gospodarcze) – 72,5%. Lasy publiczne stanowią 98,7% ogółu lasów, a własność prywatna – 1,3%. Udział własności lasów Skarbu Państwa wynosi 98,2%.

Lesistość gmin

Powierzchnia gruntów przeznaczona do zalesienia

W najbliższych latach konieczne będzie zwiększenie zalesiania, co wynika ze struktury rolnictwa, a zwłaszcza jego dużego rozdrobnienia, użytkowania gleb niskiej jakości, słabej infrastruktury obszarów wiejskich, niekorzystnych procesów demograficznych, kłopotów w racjonalnym zagospodarowaniu gruntów będących w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa. Zalesianie gruntów porolnych zwiększy powierzchnię lasów prywatnych. Utrzyma się jednak przewaga udziału Skarbu Państwa w strukturze własności leśnej. Stwarza to szczególnie korzystne warunki do realizacji ekologicznych i społecznych funkcji lasów, które uznano za priorytetowe w formułowaniu polityki leśnej państwa.

Z punktu widzenia strategii, do podstawowych zadań w regionie należy zaliczyć:

- a) wspieranie procesów restrukturyzacji rolnictwa, związanych z zalesieniami;
- b) wspieranie programów i edukacji służącej ochronie przyrody i zachowaniu witalności ekosystemów leśnych (szkółki leśne, dni ochrony przyrody, konkursy itp.);
- c) wspieranie rozwoju przedsiębiorstw działających na podstawie istniejącej bazy surowcowej (w tym leśnej);
- d) promocję produktów regionalnych opartych na surowcach leśnych, runie leśnym itp.;
- e) promocję turystyki związanej z gospodarką leśną (turystyka ekologiczna, rowerowa, myślistwo itp.).

Zadania te będą się składać na szersze programy restrukturyzacji obszarów wiejskich.

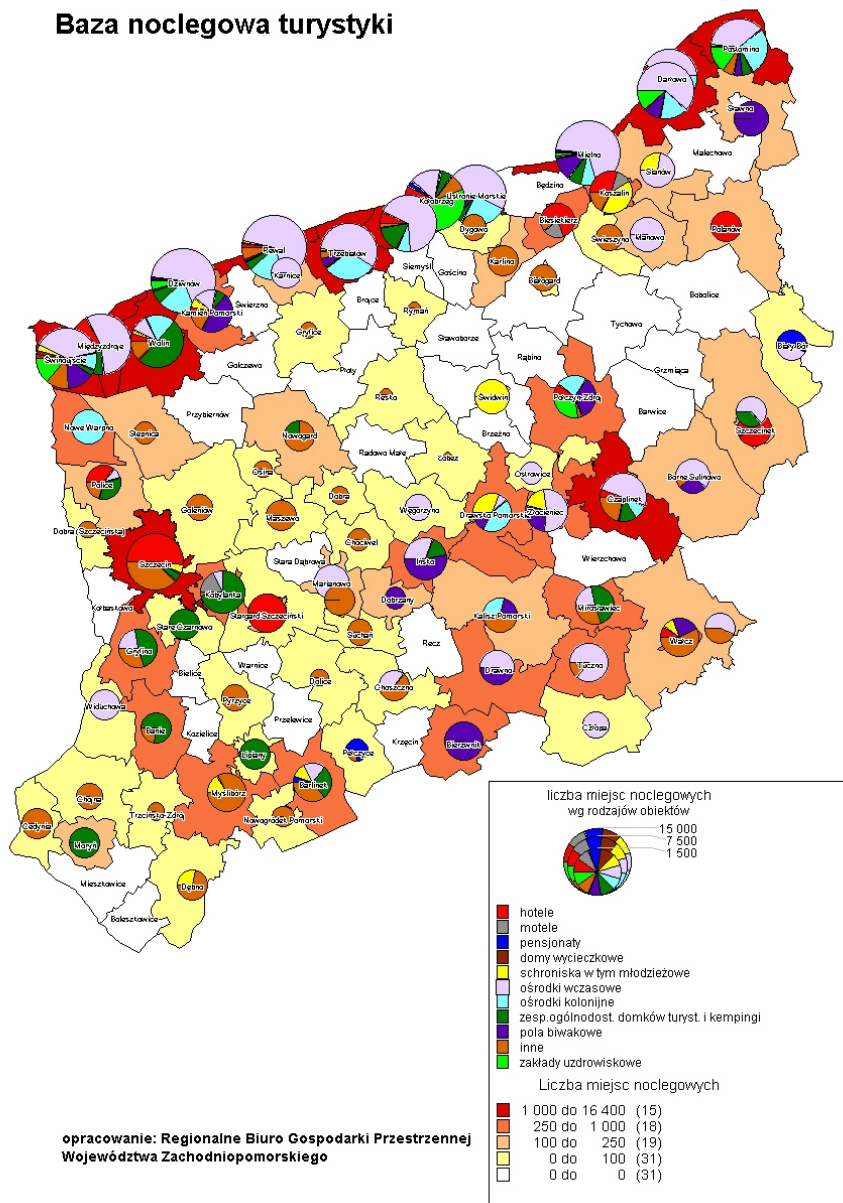
Identyfikacja kluczowych problemów:

- Niewykorzystane możliwości rozwoju turystyki aktywnej.
- Zbyt wolne zalesianie nieużytków.
- Niewykorzystane możliwości rozwoju w branży drzewnej.
- Zagrożenia pożarowe i szkody powodowane przez turystów.
- Zagrożenia powodowane przez zanieczyszczenia i nadmierny rozwój szkodników.
- Introdukcja obcych gatunków flory i fauny
- Niewykorzystane możliwości rozwoju produktów leśnych i przetwórstwa tych produktów.

1.5.6. Turystyka

Turystyka jest ważnym działem gospodarki województwa zachodniopomorskiego, który ma duże potencjalne możliwości rozwoju, zwłaszcza turystyka aktywna i specjalistyczna (na przykład turystyka piesza, rowerowa, konna, wodna, lotnicza), przygraniczna i morska, biznesowa na terenach wiejskich (agroturystyka i ekoturystyka). Rozwojowi tego sektora sprzyja duże bogactwo walorów przyrodniczych i turystycznych, które wpływają na atrakcyjność regionu, w tym:

- wybrzeże morskie ze wszystkimi jego walorami,
- bogactwo pojezierzy (drawskie, ińskie, myśliborskie, wałeckie),
- Dolina Odry z szerokimi rozlewiskami, tworzącymi obszary cenne ekologicznie i krajobrazowo oraz pozostałe wody śródlądowe,
- Zalew Szczeciński oraz urozmaicona przyroda morskich wysp Uznam i Wolin,
- wysoka lesistość,
- tereny chronione,
- zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu,
- duży potencjał uzdrowiskowy województwa.

Baza noclegowa turystyki

Województwo oferuje turystom największą i zróżnicowaną bazę noclegową w kraju, obejmującą obiekty zbiorowego zakwaterowania. Duża koncentracja bazy – 7 miejsc na 100 mieszkańców – występuje głównie w pasie nadmorskim (około 85%). Składniki zagospodarowania turystycznego (miedzy innymi baza gastronomiczna, obiekty sportowe i rekreacyjne) są niewystarczające. Brakuje obiektów przystosowanych do całorocznego użytkowania, nowoczesnych, zapewniających rozrywkę niezależnie od pogody. Wyposażenie obiektów noclegowych w urządzenia sportowo–rekreacyjne jest niezadowolające. W roku 2003 do miejscowości położonych na terenie województwa zachodniopomorskiego przyjechało 4,4 mln turystów, w tym, 3,6 mln turystów krajowych i 0,8 mln turystów zagranicznych (8 miejsce w kraju). Wśród turystów zagranicznych korzystających z bazy noclegowej przeważali Niemcy (72%), następnie Duńczycy (8,1%) i Szwedzi (4,5%). Głównym celem podróży deklarowanym przez przyjeżdżających z zagranicy były interesy, a średnia długość pobytu wyniosła 4,5 dnia.

Walory klimatyczne województwa powodują dużą sezonowość usług turystycznych. Kumulacja ruchu turystycznego w miesiącach czerwiec–sierpień wymaga intensyfikacji działań dla rozłożenia ruchu turystycznego na całym obszarze województwa, a zwłaszcza na obszarach wiejskich i pojezierzach, między innymi przez rozwój turystyki aktywnej i kwalifikowanej, ponieważ należy wykorzystać istniejący tam potencjał do złagodzenia szczególnie ostrych problemów bezrobocia. Uwarunkowania międzynarodowe i walory zachodniopomorskiego wybrzeża, portów i przystani oraz lotnisk dają szansę stworzenia rynku usług turystycznych na poziomie porównywalnym z innymi, leżącymi wokół Bałtyku państwami.

W województwie działa 40 centrów i punktów informacji turystycznej, w większości zarządzanych przez gminy, 89% z nich działa przez cały rok. Centra są zlokalizowane w 64% gmin turystycznych. Rozwojowi turystyki w regionie sprzyja stale postępujący proces integracji i współpracy samorządów, organizacji, stowarzyszeń, instytucji oraz podmiotów gospodarczych działających na rzecz rozwoju turystyki. W koordynacji tych działań dużą rolę odgrywa Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna i lokalne organizacje turystyczne, których rozwój powinien być wspierany.

Identyfikacja kluczowych problemów:

- Niski standard bazy turystycznej i infrastruktury turystycznej.
- Niewystarczająca promocja regionu i jego atrakcji turystycznych.
- Niewielka liczba uznanych produktów turystycznych.
- Niezadawalający poziom bezpieczeństwa i przygotowania do obsługi zagranicznego ruchu turystycznego.
- Niewykorzystany potencjał rozwoju produktów turystycznych opartych na bazie endogenicznych zasobach regionu.
- Niewykorzystane możliwości bazy sanatoryjnej oraz innych usług medycznych i paramedycznych.
- Niewykorzystane możliwości rozwoju turystyki aktywnej, w tym turystyki wodnej rozwijanej na rzekach i pojezierzach.
- Niedostatecznie wykorzystany potencjał i infrastruktura lotnisk w Zegrzu Pomorskim (Koszalin) i w Dąbiu (Szczecin) jako zaplecza dla rozwoju produktów turystycznych (lotnictwa sportowego oraz turystycznego krajowego i międzynarodowego).
- Słaba organizacja przedsiębiorstw turystycznych – brak dostatecznej koordynacji działań na poziomie powiatów i województwa.

I.6. Współpraca międzynarodowa województwa

W ostatnich latach nawiązano współpracę z regionami krajów Unii Europejskiej. Podpisano umowy o współpracy z władzami regionu Skania w Szwecji, francuskich departamentów Loire–Atlantique i Gironde, krajów związkowych Meklemburgia Pomorze Przednie oraz Brandenburgia w Niemczech, a także z władzami Obwodu Mikołajewskiego na Ukrainie, Obwodu Kaliningradzkiego i prowincji Guangdong w Chinach. W wyniku umowy podpisanej z Departamentem Loary Atlantyckiej w Szczecinie powstało Biuro Przedstawicielskie tego regionu. Pomaga ono nawiązywać współpracę międzyregionalną przedstawicielom wielu dziedzin. Dzięki współpracy Kołobrzegu z Dzielnicą Brukseli Koekelberg powstało Biuro Regionalne Województwa Zachodniopomorskiego w Brukseli, a dzięki współpracy zagranicznej i poparciu przez Berlin Pankow, Kołobrzeg otrzymał dofinansowanie na budowę Centrum Aktywizacji Społeczno-Gospodarczej. Jest to pierwsza taka inicjatywa w województwie i kraju. W zakresie edukacji prowadzona jest współpraca między zawodowymi szkołami rzemieślniczymi i ogrodniczymi oraz uniwersytetami (staże dla studentów filologii romańskiej i studium języków obcych). Kontakty nawiązały także szpitale i medyczne uczelnie wyższe, a także przedstawiciele branży rolniczej. Zrealizowano program *Paszport dla przedsiębiorczości*; promujący zatrudnienie polskich pracowników na obszarze innych krajów.

W dziedzinie kultury współpracują muzea, archiwa i organizowane są wystawy. Bardzo ważnym punktem współpracy naszego regionu z Departamentem Gironde jest ochrona środowiska, a zwłaszcza estuariów Odry i Gironde. Efektem jest przystąpienie województwa zachodniopomorskiego do międzyregionalnej sieci Les Estuariales. W lipcu 2001 roku województwo nawiązało kontakty z chińską prowincją Guangdong. Oprócz współpracy kulturalnej, w listopadzie 2004 roku, chińska firma EIW Industrial Development, rozpoczęła inwestycję w Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Koszalinie za 2,2 mln USD polegającą na budowie fabryki rowerów. Województwo zachodniopomorskie nawiązuje także kontakty międzynarodowe z regionami krajów, które nie zostały ujęte w *Priorytetach współpracy zagranicznej województwa zachodniopomorskiego* takimi jak Hiszpania, Dania, kraje leżące w basenie Morza Bałtyckiego, Holandia. Sprzyjającą okolicznością jest niewątpliwie korzystne położenie geograficzne regionu i członkostwo Polski w Unii Europejskiej. Współpraca polsko-niemiecka i polsko-szwedzka przebiega na różnych płaszczyznach kontaktów samorządowych i organizacji euroregionalnych. Powołanie euroregionów ma na celu zapewnienie dobrosąsiedzkich stosunków między społecznościami Niemiec, Szwecji i Polski, podjęcie działań na rzecz rozwoju regionów przygranicznych, promowanie idei jedności europejskiej, ustalanie wspólnych przedsięwzięć i pozyskiwanie środków na ich realizację. Zainteresowane gminy województwa zachodniopomorskiego działają w ramach Euroregionu Pomerania, który odgrywa bardzo istotną rolę we współpracy transgranicznej województwa, podejmując wiele ważnych i interesujących inicjatyw. Równie ważna, ze względu na lokalizację województwa, jest współpraca w regionie Morza Bałtyckiego. Od początku lat 90 rozwija się tu współpraca transgraniczna w sektorze publicznym i prywatnym, prowadząca do otwarcia się na ogromny potencjał rozwojowy regionu.

I.7. Ocena regionalnych dokumentów programowych pod kątem ich zgodności z założeniami NPR na lata 2007-2013

W fazie realizacji *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015* powstały dokumenty programowe województwa, które miały za zadanie określić ramy programowe realizacji strategii w poszczególnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Dokumenty te mają zróżnicowany horyzont czasowy – część z nich to plany długookresowe (zgodne z okresem realizacji strategii wojewódzkiej), pozostałe są programami średniookresowymi.

Wojewódzkie programy długookresowe:

1. Strategia rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego w latach 2002-2015.
2. Strategia rozwoju sektora transportu województwa zachodniopomorskiego do roku 2015.
3. Regionalna strategia innowacyjności w województwie zachodniopomorskim.
4. Strategia sektorowa w zakresie ochrony zdrowia w województwie zachodniopomorskim.
5. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego.
6. Program ochrony środowiska województwa zachodniopomorskiego.
7. Strategia w zakresie polityki społecznej do 2015 roku.
8. Strategia budowy społeczeństwa informacyjnego w województwie zachodniopomorskim na lata 2006-2015

Programy o charakterze średnio – lub krótkookresowym:

1. Program rozwoju województwa zachodniopomorskiego na lata 2001-2004.
2. Kontrakt wojewódzki na lata 2001-2003.
3. Kontrakt wojewódzki na 2004 rok.
4. Plan zdrowotny dla województwa zachodniopomorskiego na 2005 rok.

5. Program wspierania przedsiębiorczości, wzrostu innowacyjności gospodarki i kierunku przeciwdziałania bezrobociu w województwie zachodniopomorskim.
6. Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
7. Program przeciwdziałania marginalizacji społecznej.
8. Wojewódzki program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w latach 2004-2006.
9. Plan gospodarki odpadami w województwa zachodniopomorskiego.
10. Program rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim na lata 2003-2006.
11. Regionalny plan działalności na rzecz zatrudnienia w latach 2005–2006.
12. Strategia Komendanta Wojewódzkiego Policji w Szczecinie na lata 2005–2010.

Aktualizacja strategii będzie wymagać weryfikacji omówionych dokumentów programowych i ich uzupełnienia. Dokumenty programowe powinny bowiem korespondować z priorytetami i celami rozwojowymi zawartymi w założeniach do NPR na lata 2007-2013.

Ocena zgodności założeń do NPR na lata 2007-2013 w zakresie:

Innowacyjność

Regionalna strategia innowacyjności powstała we współpracy przedsiębiorców, uczelni zachodniopomorskich, władz samorządowych i instytucji wsparcia biznesu. Dokument ten, współfinansowany przez Komisję Europejską, jest wynikiem badań i analiz prowadzonych w regionie od 2002 roku według metodologii wcześniej zastosowanej w ponad 120 regionach UE.

Główne cele strategii są następujące:

- a) ożywienie świadomości innowacyjnej obecnych i przyszłych przedsiębiorców, stworzenie (niemal od podstaw) infrastruktury służącej transferowi technologii, doradztwu i wsparciu finansowemu innowacji;
- b) pobudzenie skierowanej na sukces rynkowy współpracy sektora małych i średnich przedsiębiorstw z jednostkami badawczymi.

Cele te w całości wpisują się w założenia NPR na lata 2007-2013.

Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Analiza dwóch dokumentów: Strategii sektorowej w zakresie ochrony zdrowia województwa zachodniopomorskiego i *Narodowego planu rozwoju na lata 2007-2013*, wykazała, że są one zgodne ze sobą. Opisane trendy, dotyczące zarówno problemów jednostek opieki zdrowotnej jak i problemów zdrowotnych ludności, są zbieżne w obu dokumentach. Zadania strategiczne dotyczą między innymi:

- poprawy stanu zdrowotnego ludności,
- stabilizacji systemu ochrony zdrowia,
- poprawy dostępu do usług zdrowotnych,
- podniesienia jakości opieki medycznej,
- rozwoju opieki nad przewlekle chorymi i osobami starszymi.

Uchwałą nr XXI/230/05 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 23 marca 2005 roku została przyjęta *Strategia województwa zachodniopomorskiego do roku 2015 w zakresie polityki społecznej*. Zgodnie z § 2 uchwały, tracą moc postanowienia uchwały nr XVI/147/2000 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 23 października 2000 roku w sprawie uchwalenia *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015* sprzeczne z niniejszą uchwałą.

Rolnictwo i obszary wiejskie

Z oceny *Strategii rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego w latach 2002-2015* wynika, że prawidłowo zdiagnozowano podstawowe problemy obszarów wiejskich i sformułowano cele przewidziane do realizacji. Jest to dokument umożliwiający realizację praktycznie wszystkich niezbędnych zadań w tej sferze. Strategia z założenia obejmuje

politykę długookresową, którą zaczęto realizować w okresie przedakcesyjnym i jest prowadzona również po uzyskaniu członkostwa. Cele te w całości wpisują się w NPR na lata 2007-2013.

Ochrona środowiska

Plan gospodarki odpadami dla województwa zachodniopomorskiego i Program ochrony środowiska województwa zachodniopomorskiego są zgodne z Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007-2013.

Turystyka

Dokumentem programowym w zakresie turystyki, opracowanym dla województwa zachodniopomorskiego jest *Program rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim na lata 2003-2006*, przyjęty przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 15 września 2003 roku. Dokument ten określa kierunki rozwoju turystyki w regionie oraz wskazuje działania, które należy przedsięwziąć. Jest to średniookresowy dokument planistyczny, określający priorytety operacyjne, działania i zadania związane z rozwojem turystyki na poziomie województwa zachodniopomorskiego. Zawarte w dokumencie zadania i działania powinny scalać i integrować rozwiązania objęte priorytetami sektorowymi i regionalnymi w obszarze turystyki. Program ma być realizowany w latach 2003–2006. Termin ten w zasadzie jednoznacznie wyklucza możliwość jego analizy pod kątem zgodności z NPR na lata 2007–2013. Należy jednak zaznaczyć, że *Program rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim na lata 2003-2006* jest spójny ze *Strategią rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015* (w tym z misją województwa) oraz *Rządową strategią rozwoju turystyki w latach 2001-2006*.

Transport

Działania w zakresie sektora transportu zawarto w Strategii rozwoju sektora transportu Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015. Strategia przyjęta została uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w lutym 2005 roku jako Program Wojewódzki. W dokumencie Kierunki polityki samorządu województwa w zakresie regionalnego transportu publicznego na lata 2005 – 2007 wskazano kierunki kształtowania skoordynowanego systemu regionalnego transportu publicznego oraz strategiczne zagadnienia. Dokumenty te uwzględniają założenia NPR na lata 2007–2013 oraz postulują nowe rozwiązania, które winny być uwzględnione w dokumentach na poziomie krajowym i europejskim. Między innymi postulaty te zmierzają do zwiększenia spójności terytorialnej regionu oraz podniesienia jego konkurencyjność przy poszanowaniu środowiska przyrodniczego.

Dyspozycje generalne

W poprzednim, a jednocześnie pierwszym okresie programowania rozwoju województwa zachodniopomorskiego praktycznie wszystkie dokumenty o charakterze strategicznym, kierunkowym, programowym i realizacyjnym odwoływały się do strategii uchwalonej przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w 2000 roku. Należy oczekiwać, że również do końca 2006 roku i w okresie programowania Unii Europejskiej (2007–2013) wszyscy partnerzy, beneficjenci programów operacyjnych i korzystający z finansowego wsparcia ze środków unijnych, krajowych i regionalnych będą się odwoływać w swoich działaniach do nowej strategii. Pozwoli to uzyskać podwójny efekt. Z jednej strony wymienione i oczekujące na opracowanie dokumenty będą zgodne z uchwaloną strategią, a z drugiej strony ich weryfikacja daje szansę dostosowania zapisów przyjętych w strategii oraz ewentualnej korekty w części programowej i realizacyjnej. Należy podkreślić, że w pracach związanych z aktualizacją niniejszej strategii analizowano i uwzględniono w niezbędnym zakresie zapisy i cele zawarte w tych dokumentach.

Rozdział II.

UWARUNKOWANIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

Rozwój województwa zachodniopomorskiego z racji jego położenia geograficznego w Polsce i Europie jest silnie uwarunkowany zewnętrznymi, czyli przestrzennie, prawno-politycznie i gospodarczo. Są to czynniki o różnej sile działania, lecz wszystkie tworzą zewnętrzne ramy istnienia i funkcjonowania regionu.

II.1. Uwarunkowania zewnętrzne zagraniczne i krajowe

II.1.1. Region na tle Europy

Sytuację społeczno-ekonomiczną województwa zachodniopomorskiego na tle Unii Europejskiej charakteryzuje zróżnicowana rozpiętość reprezentatywnych mierników poszczególnych sfer życia. Większość z nich mówi o dystansie dzielącym województwo od średnich standardów UE. Mierniki te wyznaczają podstawowe kierunki działań, które powinny się znaleźć w strategii rozwoju regionu.

Sfera społeczna

Podstawowym uwarunkowaniem w sferze społecznej jest nierównowaga w rozwoju ludnościowym - naturalnym i migracyjnym. Wskaźnik przyrostu naturalnego (na 1000 ludności) w województwie jest wprawdzie zbliżony do wskaźnika UE, ale różne były jego składowe. Niższej wartości urodzeń w województwie (9,5 osoby) niż w UE (10,8 osoby) towarzyszył niższy wskaźnik zgonów, wynoszący w województwie 8,4 osoby, podczas gdy w UE – 9,8 osoby. Oznacza to szybsze starzenie się społeczności regionu (doganianie średnich typowych dla krajów rozwiniętych). Utrwała się proces emigracji ludności województwa do krajów UE. W roku 2001 saldo migracji w przeliczeniu na 1000 ludności wynosiło w województwie –0,6 osoby, a dla UE +1,8 osoby. Konsekwencją otwarcia europejskiego rynku pracy będzie z pewnością nasilenie emigracji, pogłębiające niekorzystne przemiany demograficzne. Unia Europejska ma dużą przewagę nad województwem, w zgonach niemowląt i długości trwania życia. Śmiertelność niemowląt na 1000 urodzeń w 2001 roku wynosiła w województwie 8,9, a w UE – 4,9. Przeciętne trwanie życia w województwie wynosi dla mężczyzn 70,1 a dla kobiet 78,5 lat. Dla UE wskaźniki te wynoszą dla mężczyzn 74,8 i 81,1 lat dla kobiet. Wskaźniki te są wyznacznikiem jakości życia, co oznacza, że będą istotnym czynnikiem ograniczającym działania prorozwojowe, obciążając budżety gmin i ograniczając wolne środki na inwestycje. Dążenie do wyrównania jakości życia społeczeństwa będzie istotnym uwarunkowaniem rozwojowym, a ocena realizacji dotychczasowej strategii potwierdziła konieczność zwiększenia środków na ten cel. Województwo posiada korzystny wskaźnik studiujących na wyższych uczelniach w przeliczeniu na dziesięć tysięcy ludności. Dla województwa w 2003 wynosił on 530 studiujących, a w UE – 360, co wskazuje, że województwo zachodniopomorskie intensywnie zmniejsza dystans do UE, jednakże w okresie realizacji Strategii do kierunków działań należy zaliczyć konieczność stałego podnoszenia stopnia wykształcenia na niższych poziomach.

Rynek pracy

Sytuację na rynku pracy obrazują trzy podstawowe mierniki:

- wskaźnik aktywności zawodowej ludności; dla województwa wynosi on 55,5%, a dla UE 55,8%, czyli jest porównywalny;
- wskaźnik zatrudnienia w województwie osiąga obecnie poziom 43%, a w UE 64%; jest on konsekwencją wysokiej stopy bezrobocia;
- stopa bezrobocia wynosiła w 2003 w województwie roku 28,4%, a w UE 9,0%.

Tak głęboka dysproporcja jest kolejnym uwarunkowaniem i wyzwaniem dla społeczności regionu.

Sfera gospodarki

W strategii można wskazać uwarunkowania determinujące dotychczasowe zmiany potencjału gospodarczego województwa i perspektywy jego rozwoju. Są to w szczególności;

- a) realizacja polityki Unii Europejskiej w sferze gospodarczej:
 - eliminacja barier swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału i ludzi w ramach jednolitego rynku UE,
 - rozwój gospodarki opartej na wiedzy przez wzrost innowacyjności, rozwój badań i społeczeństwa informacyjnego,
 - rozwój przedsiębiorczości (likwidacja barier administracyjno–prawnych, łatwiejszy dostęp do kapitału i technologii, tworzenie równych szans konkurencyjnych),
 - wzrost spójności społecznej (zatrudnienie i rynek pracy, edukacja, likwidacja wykluczenia społecznego);
- b) zjawiska globalizacji i integracji gospodarczej;
- c) napływ kapitału zagranicznego (BIZ i kapitału portfelowego);
- d) wzrost zaufania rynków zagranicznych do polskiej gospodarki;
- e) wzrost strumienia funduszy unijnych napływających do Polski jako obszaru celu 1;
- f) przystąpienie Polski do Europejskiej Unii Monetarnej;
- g) upadek tradycyjnych gałęzi przemysłu;
- h) wzrost znaczenia sektora usług w rozwoju gospodarczym;
- i) wzrost znaczenia rynku kapitałowego w obrocie gospodarczym.

Cechy te przy niskich kosztach pracy w regionie, dostępności dóbr i usług na europejskim poziomie i walorach środowiska naturalnego potwierdzają, że prawne, finansowe i organizacyjne założenia funkcjonowania wspólnoty stwarzają dla regionu korzystne warunki do przyspieszonego rozwoju. Równolegle, jako efekt polityki Wspólnoty (zapowiadany wzrost nakładów na badania i rozwój) oraz wynik globalnego postępu techniczno–technologicznego wyrażającego się skracaniem przeciętnego czasu wprowadzania nowych produktów, maszyn, urządzeń i technik wytwarzania, należy oczekiwać przyspieszenia procesów modernizacji i absorpcji nowych technologii w regionie. Procesy te ulegną przyspieszeniu po przystąpieniu Polski do Europejskiej Unii Monetarnej. Ograniczenie ryzyka kursowego związanego z działalnością gospodarczą w ramach Wspólnoty zwiększy bezpieczeństwo obrotu gospodarczego i wzmocni pozycję polskich przedsiębiorstw na rynku UE. W ciągu kilku najbliższych lat stopniowo wyrównają się ceny we Wspólnocie. Dla Polski oznacza to wzrost cen i spadek konkurencyjności. W tym kontekście duże znaczenia ma umiejętne wykorzystanie funduszy unijnych napływających do Polski, szczególnie z obszaru celu 1.

Dodatkowe uwarunkowania gospodarki regionalnej to:

- a) zobowiązania Polski wobec Unii Europejskiej, Światowej Organizacji Handlu (WTO), OECD i NATO, wynikające z podpisanych umów międzynarodowych, tworzących ramy dla podejmowanych działań gospodarczych;
- b) geograficzna bliskość dużych rynków europejskich i nowo powstałych rynków w regionie Morza Bałtyckiego.

Za ważne uwarunkowanie gospodarki uznaje się także przewagę potencjału techniczno–ekonomicznego, innowacyjność i zdolności dostosowawcze europejskich MŚP do podmiotów działających w regionie. Struktura zatrudnienia w europejskich MŚP powinna być ważnym wyznacznikiem działań w regionie, nakierowanych na konsolidację podmiotów, wzrost udziału podmiotów małych i średnich wobec obecnej przewagi podmiotów działających w skali mikro i na zasadzie samozatrudnienia. Będzie to wymagać z jednej strony uruchamiania w regionie instytucji wsparcia w innowacyjności, kredytowania i poręczeń oraz eksportu i kompetencji przedsiębiorców.

W sferze gospodarczej najwięcej uwagi poświęcono gospodarce żywnościowej. Wzbudza ona wiele kontrowersji i dyskusji, głównie na temat dochodowości produkcji i jej konkurencyjności na rynkach zagranicznych. W produkcji rolnej wyższe techniczne uzbrojenie pracy w UE i jej zaplecze naukowe pozwalają uzyskać znacznie wyższe plony ziemiopłodów, na przykład plony pszenicy w województwie w roku 2003 uzyskano w wysokości 30,7 kwintala z ha, w UE 56,6.

Województwo ma korzystniejszą strukturę gospodarstw rolnych. W roku 2000 odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych powyżej 5 ha wynosił 54,4%, a w UE – 42,4%. Wielkim atutem gospodarki rolnej województwa jest naturalne, ekologiczne pochodzenie produktów rolnych, co pozwala skutecznie konkurować na rynkach europejskich. Barierą będą jednak normy jakości i stanu sanitarnego produkcji i produktów w powiązaniu z zapewnieniem ekologicznego charakteru tej produkcji.

Wykorzystując rentę geograficzną pasa nadgranicznego, należy zwrócić uwagę na możliwości rozwoju turystyki i współpracy gospodarczej w produkcji i świadczeniu dla usług prawie 6,5 milionowej aglomeracji berlińskiej. Naturalne tendencje rozwojowe są już widoczne w zakresie funkcji usługowych opartych na niższych kosztach pracy – usługi podstawowe, a można oczekiwać pojawienia się zapotrzebowania na usługi wymagające wysokich kwalifikacji (tak zwanych *call centers*⁹, *outsourcing*, usługi informatyczne itp.). Przewiduje się dalszy rozwój funkcji transportowo-logistycznej z możliwościami rozwoju intermodalnego systemu transportowego. W handlu przygranicznym preferowane są centra handlowe, głównie na obrzeżach i w centrum Szczecina. Można jednak oczekiwać powolnego wyrównywania się cen i wzrostu konkurencji berlińskich centrów handlowych. Obserwuje się ponowny wzrost zaznaczenia portów Kołobrzeg, Darłowo dla gospodarki narodowej w realizacji funkcji turystyczno-logistycznych. Dotychczasowej pozycji gospodarki morskiej w regionie zagraża wspieranie tych dziedzin gospodarki przez inne kraje na ich terenie.

Sfera ekonomii

Syntetyczny wskaźnik produktu krajowego brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosił dla UE w 2001 roku 22603 euro, a w województwie – 4 363 euro, a więc pięciokrotnie mniej. Biorąc jednak pod uwagę siłę nabywczą waluty, wynosi on 8666 euro, a więc jest dwuipółkrotnie niższy od unijnego wskaźnika. Uwarunkowania poziomu PKB wymagają od realizujących strategię skutecznych działań w dwóch sferach: związanej z maksymalizacją alokacji transferów pochodzących ze źródeł bezzwrotnych i zwrotnych funduszy wspierających i pomostowych oraz związanej z gospodarką ukierunkowaną na wzrost konkurencyjności jako najważniejszego, oprócz innowacyjności czynnika wzrostu gospodarczego. Analiza wybranych danych wskazuje, że pomimo istotnych różnic i deficytu w sferze społecznej są także atuty, które przy odpowiednim wsparciu w ramach wojewódzkiego programu operacyjnego i niniejszej strategii umożliwią przyspieszony rozwój województwa zachodniopomorskiego i jego udział w międzynarodowej współpracy regionalnej.

II.1.2. Region na tle Polski

Województwo zachodniopomorskie opiera swą politykę regionalną na współpracy z innymi regionami. Związki gospodarcze z województwami pomorskim i lubuskim są bardzo silne ponieważ mają one identyczne warunki fizjograficzne, wspólne funkcje wiodące i podobne problemy ekonomiczne. Z województwem pomorskim łączy je wspólna polityka w ramach rozwoju regionów w basenie morza bałtyckiego w tym z funkcjami gospodarki morskiej, wczasowo-turystycznej oraz z problemami rozwoju obszarów wiejskich, popegeerowskich. Działania w tych obszarach wymagają wsparcia zewnętrznego i są przedmiotem wspólnych działań województw. Z województwem lubuskim zachodniopomorskie łączy polityka

⁹ *Call centres* - centra telefonicznej obsługi marketingowej; centra informacyjne itp.

euroregionalna, w tym współpraca transgraniczna wzdłuż granicy polsko–niemieckiej. Elementem aktywizującym rozwój gospodarczy jest stworzenie wspólnego obszaru gospodarczego, nowego na tle Europy, usytuowanego na osi północ–południe. Obydwa województwa mają zbliżony wysoki wskaźnik bezrobocia, będący dla nich największym problemem. Znaczenie regionu zachodniopomorskiego dla kraju wynika również z koncentracji majątku narodowego w obszarze przemysłowo–portowym, obejmującym miasta: Gryfino, Szczecin, Police, Świnoujście, Goleniów i Stargard Szczeciński. Jest to jeden z ośmiu wykształconych krajowych obszarów metropolitalnych – tak zwana aglomeracja szczecińska. Jest to zarazem najsłabszy ośrodek metropolitalny. Widocznym tego przejawem są: znikome inwestycje i postępująca „ucieczka” licznych firm, instytucji oraz wykształconych osób na obszary lepiej rozwinięte gospodarczo. Poza nieodzowną współpracą, istnieje pomiędzy regionami silna konkurencja w dziedzinie pozyskiwania finansowych środków na rozwój gospodarczy – zarówno krajowych jak i unijnych. Dotychczasowa praktyka w tym zakresie wskazuje, że znacznie lepsze rezultaty w dążeniu do tego celu osiągają silniejsze regiony. Przy utrzymaniu tego niepokojącego trendu, należy oczekiwać pogłębiającego się podziału na obszary rozwijające się oraz obszary stagnujące. Do pierwszej grupy można zaliczyć niektóre tereny województw: mazowieckiego, łódzkiego, śląskiego, opolskiego, dolnośląskiego, małopolskiego, wielkopolskiego, kujawsko–pomorskiego i pomorskiego. Istnieje uzasadniona obawa, że województwo zachodniopomorskie ciąży w stronę nie rozwojowych obszarów przygranicznych.

II.1.3. Uwarunkowania przestrzenne

Położenie regionu w kraju, Europie i w układzie krain przyrodniczo–geograficznych kształtuje jego szanse i bariery rozwoju oraz warunki życia społeczno–gospodarczego. Za największe zagrożenie dla rozwoju województwa zachodniopomorskiego uznaje się peryferyjne położenie regionu z punktu widzenia polskiego rynku oraz zbyt małe w stosunku do potrzeb i oczekiwań strategiczne znaczenie regionu.

Przyjęty w Meklemburgii–Pomorzu Przednim model pasmowego kształtowania sieci osadniczej rozwoju przestrzeni zurbanizowanej czy model zdecentralizowanej koncentracji, realizowany przez wspólny Wydział Planowania Przestrzennego Kraju Związkowego Brandenburgii i Berlina, ma określone implikacje dla przestrzennego rozwoju województwa zachodniopomorskiego. Dotyczy to również sfery gospodarczej. Wśród pozytywnych elementów oddziałujących na ten obszar należy wskazać:

- a) stosunkowo dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna, wymagająca jednak sporych nakładów inwestycyjnych, by podnieść jej drożność;
- b) możliwość intensyfikacji gospodarczego i turystycznego wykorzystania dróg wodnych do żeglugi na Odrze i pomiędzy portami Zalewu Szczecińskiego;
- c) podobne uwarunkowania przyrodnicze, o dużych walorach krajobrazowych i ochronnych;
- d) naturalne ciążenia społeczne i gospodarcze do aglomeracji szczecińskiej;
- e) dobre potencjalne uwarunkowania do rozwoju intermodalnej infrastruktury transportowej;
- f) możliwość podjęcia działalności gospodarczej i zatrudnienia po obu stronach granicy;
- g) możliwość nauczania w systemie dwujęzycznym po obu stronach;

Za niekorzystne oddziaływanie na nasz obszar należy uznać między innymi:

- a) brak infrastruktury komunikacyjnej o dużych możliwościach przepustowości (na przykład stałe przeprawy przez Świnę w Świnoujściu i Odrę na wysokości miasta Police, autostrad lub dróg szybkiego ruchu, szybkiej kolei regionalnej, połączeń lotniczych itp.);

- b) brak spójnych procedur planistycznych do tworzenia, uzgadniania i realizacji dokumentów planistycznych, brak standardów sporządzania dokumentów planistycznych;
- c) brak wykształconych transportowych centrów logistycznych;
- d) malejące szanse w rywalizacji z innymi ośrodkami portowymi (wieloletnich zaniedbań infrastrukturalnych w linii Odry po polskiej stronie, polityka wspierania szeregu inwestycji infrastrukturalnych omijająca nasz region);
- e) brak uczelni o europejskim statusie.

W odróżnieniu od Niemiec układ sieci osadniczej w południowej Szwecji, z rozproszonymi centrami, ma niewielki wpływ na rozwiązania wprowadzane w województwie zachodniopomorskim, ponieważ wszystkie kontakty są nawiązywane drogą morską, a więc za pośrednictwem wybranych jednostek sieci, posiadających porty morskie lub lotnicze. W dziedzinie kształtowania i ochrony środowiska naturalnego należy odnotować uwarunkowania do tworzenia wspólnych obszarów chronionych na pograniczu. Działania te mogą mieć daleko idące konsekwencje dla realizacji zamierzeń rozwojowych regionu i poszczególnych gmin, szczególnie na skutek ograniczania swobody lokalizacji obiektów produkcyjnych i infrastrukturalnych o różnym stopniu uciążliwości dla środowiska. Ze względu na istniejące warunki krajobrazowo-przyrodnicze jednym z najtrudniejszych wyzwań w regionie jest pogodzenie jego aspiracji gospodarczych, w tym rozwoju turystyki, z koniecznością uzyskania społecznej akceptacji dla mobilizacji znacznych środków finansowych na objęcie ochroną obszarów implementujących tak zwaną dyrektywą ptasią i siedliskową oraz ustanowienie sieci Natura 2000, mających na celu zachowanie różnorodności przyrodniczej.

Z punktu widzenia rozwoju regionu ważnym jest transport i komunikacja. W kontekście międzynarodowym ważne jest wzmocnienie roli Portu Morskiego Szczecin i Świnoujście (działanie na rzecz utworzenia na Bałtyku autostrady morskiej północ-południe, w tym również utrzymanie znaczenia portów w Policach, Kołobrzegu i Darłowie), a w transporcie drogowym rozbudową podstawowego układu tranzytowego:

- a) południkowego: modernizacja dróg krajowych: numer 3, 11, 31, 25, budowa po nowym śladzie drogi szybkiego ruchu S3 oraz obejścia zachodniego Szczecina wraz z przeprawą w Policach;
- b) równoleżnikowego: modernizacja dróg krajowych numer 6, 10, 22.

Z uwagi na konieczność spełnienia wymogów układu z Schengen, konieczne jest dostosowanie morskich przejść granicznych do wymogów Unii Europejskiej. W transporcie kolejowym ważnym czynnikiem rozwojowym jest utrzymanie odpowiedniej liczby, częstotliwości i jakości połączeń pasażerskich w relacji Szczecin–Berlin. Na realizację czekają inicjatywy w pasażerskim ruchu lokalnym, będącym w gestii mniejszych przewoźników. Dla międzynarodowego kolejowego transportu osób i towarów istotne jest dokończenie rozbudowy kolejowego przejścia granicznego Szczecin Gumieńce–Tantow (Grambow), w połączeniu z budową stacji postojowej Szczecin Zaleskie Łęgi, zapewniającej prawidłową obsługę nowoczesnych składów pasażerskich.

W zakresie transportu rzeczno-głazowego za kwestię podstawową uznaje się wprowadzenie do Ustawy „Program dla Odry 2006” aneksu obejmującego swoim zasięgiem zamierzenia inwestycyjne na Odrze w województwie zachodniopomorskim oraz jego pełną realizację. Dotyczy to w szczególności modernizacji zabudowy regulacyjnej koryta rzeki w celu realizacji skutecznej ochrony przeciwpowodziowej oraz równoczesnego przystosowania Odrzańskiej Drogi Wodnej do minimum III klasy żeglowności na całym jej biegu, a szczególnie w jej środkowym odcinku zapewniających prawidłowe funkcjonowanie w systemie europejskich dróg wodnych.

W transporcie lotniczym konieczne jest utrzymanie przez Port Lotniczy Szczecin Goleniów odpowiedniej liczby połączeń międzynarodowych, a także dostosowanie go do wymogów Unii Europejskiej, w tym głównie do przepisów konwencji wykonawczej do układu z Schengen (w szczególności w dziedzinie intensyfikacji kontroli na granicach zewnętrznych).

Poprawi to dostępność województwa dla turystów i potencjalnych inwestorów. Rolę uzupełniającą w zakresie lotnictwa biznesowego, sportowego, turystycznego i sanitarnego pełnić będą pozostałe istniejące lotniska w regionie. Podstawowym, zintegrowanym celem w dziedzinie transportu jest utworzenie Paneuropejskiego Korytarza Transportowego Doliny Odry i wpisanie go w Transeuropejską Sieć Transportową– TEN–T. Umożliwi to intensyfikację połączeń transportu kombinowanego i intermodalnego, oraz poprawę infrastruktury poszczególnych gałęzi transportu w obrębie planowanego korytarza, wiążącego wszystkie media transportowe i obsługującego zarówno układ międzyregionalny jak i międzynarodowy. Działania te mają poparcie partnerów niemieckich, szwedzkich, czeskich, słowackich i włoskich. Rośnie znaczenie powiązań infrastrukturalnych łączących Polskę przez województwo zachodniopomorskie z systemami infrastrukturalnymi Europy, oraz samo województwo z systemami krajowymi. Chodzi tu o zasilanie w energię elektryczną i gaz, choć na niektórych obszarach (na przykład w Świnoujściu) dotyczy to także sieci wodociagowych i kanalizacyjnych. W najbliższych latach należy znacznie przyspieszyć rozwój infrastruktury, aby jej stan nie był barierą rozwoju społeczno–gospodarczego regionu i kraju. W uwarunkowaniach przestrzennych, oprócz opisanych czynników należy uwzględnić postulat obligujący członków UE do wzmacniania spójności terytorialnej: drogowej, kolejowej i lotniczej. Zła sytuacja pod tym względem jest we wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Realizując strategię należy mieć na uwadze podniesienie spójności terytorialnej na poziomie województwa.

II.1.4. Uwarunkowania prawno-polityczne

Podstawowe założenia funkcjonowania Wspólnoty Europejskiej

W tej dziedzinie główną rolę będą odgrywać dyrektywy Unii Europejskiej o swobodnym przepływie osób, dóbr, usług i kapitału, likwidujące bariery w wyborze miejsca osiedlenia się, uzyskania obywatelstwa i podejmowania pracy lub prowadzenia działalności gospodarczej. Pełna realizacja idei integracji i wprowadzenie wspólnej waluty będą wzmacniać rozwój społeczno–gospodarczy regionu. Zagrożeniem dla rozwoju regionu może być emigracja najwyżej wykwalifikowanych i dynamicznych jednostek do regionów najbardziej atrakcyjnych pod względem rozwoju cywilizacyjnego. Nowym zjawiskiem, szczególnie istotnym w regionie przygranicznym, rozdzielającym obszary o bardzo zróżnicowanym poziomie dochodów i kosztów utrzymania, może być napływ dużych grup ludności z krajów uboższych, z towarzyszącymi im modelami zachowań społecznych (kultura, religia, wychowanie młodzieży), znacznie odbiegającymi od dotychczas akceptowanych w Polsce wzorów.

Prawno–polityczne uwarunkowania samodzielności i rozwoju regionu

Prawno–polityczne uwarunkowania rozwojowe regionu wynikają z kilku równolegle przebiegających procesów, związanych z jednej strony z przemianami społecznymi, będącymi wynikiem demokratyzacji życia i otwarcia na świat, a z drugiej strony z przemian gospodarczych, będących konsekwencją zmiany ram prawnych systemu gospodarczego i prywatyzacji sfery gospodarki i finansów.

Na te dwa podstawowe procesy nakładają się zmiany związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Akcesja wymaga stałego dostosowywania prawa polskiego do systemu prawa europejskiego oraz standardów i norm: prawnych, technicznych, finansowych i jakościowych. Włączenie Polski do wspólnego obszaru celnego i gospodarczego (po upływie okresów przejściowych) zapewni swobodę przepływu dóbr, usług, kapitału i siły roboczej. Współfinansowanie rozwoju krajów, których PKB *per capita* nie przekracza 75% PKB UE, wymaga przestrzegania procedur oraz skuteczności w absorpcji bezzwrotnych środków finansowych.

Coraz większe znaczenie ma w Polsce polityka regionalna, a w konsekwencji jej wprowadzenia większa samodzielność w zarządzaniu regionem i finansowaniu jego rozwoju. Skumulowanym wyrazem tych przemian, ważnym z punktu widzenia realizacji *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego*, są dwa dokumenty o znaczeniu ustrojowym dla samorządów:

- *Narodowa strategia rozwoju regionalnego*,
- *Narodowy planu rozwoju*.

W dokumencie niniejszej strategii nawiązano do ich podstawowych cech i założeń znajdujących odzwierciedlenie w polityce i dokumentach Unii Europejskiej, pozwalających jednak podkreślić zgodność *Strategii województwa zachodniopomorskiego* z tymi dokumentami i przyjętymi w nich kierunkami najważniejszych działań.

Realizacja *Narodowej strategii rozwoju regionalnego* (NSRR) do 2013 roku (zgodnie z jej projektem) będzie prowadzić do:

- metropolizacji przestrzeni,
- oparcia priorytetów rozwoju poszczególnych regionów na charakterystycznych dla nich czynnikach (tak zwanych endogenicznych podstawach wzrostu),
- powstania ośrodków i kanałów upowszechniania postępu cywilizacyjnego,
- wspieranie konkurencyjności gospodarczej regionów i wyrównywanie ich szans rozwojowych.

W zakresie związków z gospodarką morską powinno nastąpić:

- rozwój obszaru funkcjonalnego wybrzeża Morza Bałtyckiego,
- wsparcie otwarcia na „morze”,
- zintegrowane zarządzanie strefą brzegową,
- otwarcie na morze i współpraca bałtycka,
- aktywizacja portów morskich o niepodstawowym znaczeniu dla gospodarki kraju.

W obszarach problemowych:

- wspieranie przekształceń społecznych i gospodarczych,
- wsparcie przekształcania zdegradowanych terenów powojennych,
- rozwiązanie problemów strukturalnych na terenach popegeerowskich ,
- przeciwdziałanie marginalizacji społecznej i stworzenie systemu zachęt dla kapitału inwestycyjnego w związku ze zdekapitalizowanym majątkiem popegeerowskim,
- podniesienie poziomu aktywności ekonomicznej ludności i przedsiębiorczości (w województwach o szczególnie niskim poziomie zatrudnienia i przedsiębiorczości).

Rozwój sieci osadniczej, w tym:

- rozwój funkcji metropolitalnych dużych ośrodków miejskich,
- wzmocnienie potencjału małych miast i ich sieciowych powiązań,
- stymulowanie rozwoju funkcjonalnego lokalnych i subregionalnych ośrodków miejskich.

Rozwój infrastruktury, a zwłaszcza:

- infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność województw,
- podejmowanie działań prorozwojowych w województwach zachodnich i południowych, opartych na projektowanym środkowoeuropejskim korytarzu transportowym.

Podnoszenie integracji europejskiej:

- wspieranie współpracy transgranicznej,
- zacieśnienie integracji europejskiej przez granicę zachodnią,
- zacieśnienie integracji europejskiej z krajami Morza Bałtyckiego.

Rozwój gospodarczy:

- wsparcie kreowania ponadregionalnych produktów turystycznych w województwach o wybitnych walorach turystycznych (pasma województw nadmorskich),

- wzmacnianie trwałego ekonomicznie i przyjaznego środowisku sektora rolniczego oraz wspieranie wielofunkcyjności obszarów wiejskich.

Ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego:

- zachowanie i wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w miastach i na obszarach wiejskich.

Narodowy plan rozwoju na lata 2007-2013 (NPR) jako kompleksowy dokument jest podstawą do negocjacji wsparcia unijnego w horyzoncie zgodnym z programowaniem budżetowym i polityką spójności UE. Jednocześnie jest on krajowym elementem realizacji Strategii Lizbońskiej. Odwołując się do końcowego kształtu tego dokumentu przyjęto, że zawarte w nim priorytety potraktowane zostaną jako zewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa zachodniopomorskiego.

Zestawienie celów i priorytetów Strategii Lizbońskiej i Narodowego planu rozwoju

Tabela 2.1.

Cele Strategii Lizbońskiej ¹⁰	Cele Narodowego planu rozwoju 2004-2006 ¹¹	Cele Narodowego planu rozwoju 2007-2013 ¹²
1. Szybkie przechodzenie do gospodarki opartej na wiedzy	1. Wspomaganie osiągnięcia i utrzymania przez dłuższy okres wysokiego wzrostu gospodarczego	1. Utrwalenie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego (powyżej 5% wzrostu PKB rocznie)
2. Liberalizacja i integracja rynków i sektorów, których nie objął wspólny rynek (telekomunikacja, energetyka, transport, poczta, usługi finansowe)	2. Zwiększenie poziomu zatrudnienia i wykształcenia	2. Przyspieszenie modernizacji polskiej gospodarki
3. Rozwój przedsiębiorczości	3. Włączenie Polski w europejskie sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej	3. Osiągnięcie zdolności konkurencyjnej
4. Wzrost zatrudnienia i zmiana modelu społecznego	4. Intensyfikacja procesu zwiększenia w strukturze gospodarki udziału sektorów o wysokiej wartości dodanej	
5. Dbłość o trwałe fundamenty rozwoju i środowisko naturalne	5. Wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych w Polsce	

Źródło: Założenia aktualizacji „Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015”, Szczecin, 2005.

NPR określa między innymi interakcje między programowaniem strategicznym na poziomie ogólnokrajowym (zintegrowanym, horyzontalnym, sektorowym) a planowaniem strategicznym na poziomie regionalnym. Oznacza to zobowiązanie regionów do takiej aktualizacji strategii rozwoju województw aby ich zapisy miały faktyczny oddźwięk w NPR. Działania, będące konsekwencją przyjęcia NPR zapewnią utrzymanie gospodarki na ścieżce wysokiego wzrostu gospodarczego, a przez poprawę innowacyjności gospodarki i rozwój infrastruktury wzmocnią konkurencyjność regionów i przedsiębiorstw oraz pozwolą osiągnąć wzrost zatrudnienia. Działania te wraz z rozwojem społeczeństwa wiedzy i społeczeństwa obywatelskiego przyczynią się do podniesienia poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Istotnym aspektem NPR na lata 2007–2013 dla programowania rozwoju na szczeblu wojewódzkim jest zmiana polityki regionalnej, polegająca na przekształceniu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (2004-2006) w regionalne programy operacyjne.

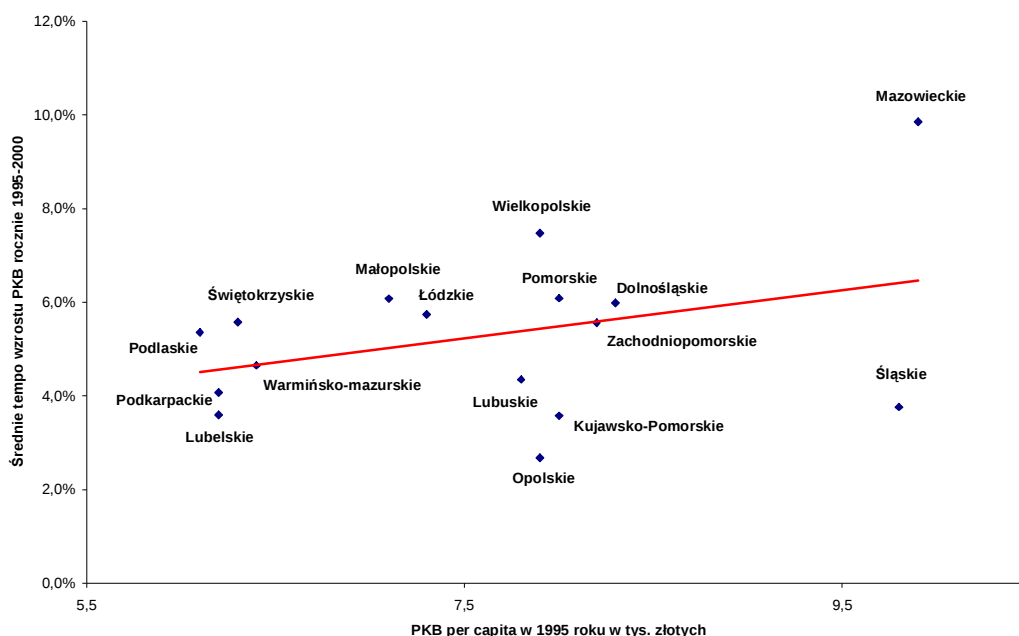
¹⁰ J. Szomburg: *Polska wobec strategii lizbońskiej. Biała Księga 2003*. Polskie Forum Strategii Lizbońskiej. Gdańsk – Warszawa 2003.

¹¹ *Narodowy plan rozwoju 2004-2006*, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, luty 2003 s. 56.

¹² *Założenia do Narodowego planu rozwoju na lata 2007-2013*, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2004.

II.1.5. Krajowe uwarunkowania gospodarcze

Krajowe uwarunkowania gospodarcze wynikają głównie z historycznego i przestrzennego rozmieszczenia i rozwoju obszarów aktywności gospodarczej oraz polityki gospodarczej państwa. Ich wyrazem jest omijanie obecnie regionu zachodniopomorskiego przez podstawową infrastrukturę autostradową realizowaną do 2030 roku. W konsekwencji można oczekiwać dalszego wzmacniania pozycji ponadregionalnych struktur gospodarczych zlokalizowanych przy korytarzach wyznaczanych przez te autostrady, w tym konkurencyjności regionu pomorskiego i wielkopolskiego. Jak wynika z diagnozy i NPR, województwo zachodniopomorskie, pomimo niezłej pozycji pod względem PKB per capita, charakteryzuje się niskim i słabnącym tempem wzrostu gospodarczego, co przedstawiano na rys. 2.1.

Rys.2.1. Dywergencja realna w Polsce
Źródło: Założenia do NPR na lata 2007-2013...

Sytuacja ta wymaga uruchomienia programów zapobiegających dalszej dywergencji i marginalizacji rejonów najsłabiej rozwiniętych. Przedsiębiorstwa działające w Polsce napotykały trudności uniemożliwiające wprowadzenie rozwiązań innowacyjnych. Brak rozwiniętej infrastruktury komercjalizacji wyników badań naukowych w Polsce powoduje również, że inwestowanie w nowe technologie i tworzenie nowych firm jest obciążone zbyt wysokim ryzykiem, co w konsekwencji hamuje wykorzystanie badań naukowych w gospodarce. Oczekuje się, że głównym czynnikiem dynamizującym rozwój będą procesy inwestycyjne, w tym bezpośrednie inwestycje zagraniczne oraz aktywność rozwijającego się sektora prywatnego. Wysokie tempo inwestowania jest nieodzownym warunkiem rozwoju gospodarczego. Utrzymanie dotychczasowego tempa rozwoju gospodarczego jest związane z koniecznością przebudowy struktury gospodarki i podniesieniem jej międzynarodowej konkurencyjności. Rozwój regionu można zdynamizować przez pobudzenie przedsiębiorczości i podniesienie innowacyjności gospodarki, które przyczynią się do poniesienia jej konkurencyjności.

II.1.6. Uwarunkowania społeczne

Dla przyszłego rozwoju regionu największe znaczenia mają procesy demograficzne, które wyznaczają potencjał ludnościowy oraz zdolność do zmian i konkurencji z innymi regionami w kraju i Europie. Z prognoz demograficznych dla kraju wynika, że zapotrzebowanie na pracę będzie rosło w roku 2010, gdyż grupa produkcyjna ludności wzrośnie o 424 tys. Tempo wzrostu popytu na pracę będzie zróżnicowane przestrzennie. W województwach: śląskim, podlaskim, świętokrzyskim, lubuskim, i podkarpackim popyt będzie malał lub utrzymywał się na tym samym poziomie. Szybki wzrost popytu na pracę wystąpi w województwach: dolnośląskim, mazowieckim, wielkopolskim, pomorskim i łódzkim. W województwie zachodniopomorskim zapotrzebowanie na pracę będzie rosło w tempie zbliżonym do średniej krajowej. Istnieje realne zagrożenie dla rynku pracy w województwie zachodniopomorskim konkurencją województw wielkopolskiego i pomorskiego, które przyciągają wysokokwalifikowaną siłę roboczą.

Dla regionu największe znaczenie będą miały działania warunkujące utrzymanie spójności i równowagi społecznej, obejmujące:

- a) przedłużanie aktywności osób w wieku poprodukcyjnym;
- b) koncentrację działań związanych z przyciąganiem inwestorów i tworzeniem nowych miejsc pracy w regionie w ośrodkach wzrostu (polegające między innymi na całościowym podejściu do rozwiązywania problemów związanych z infrastrukturą techniczną i społeczną);
- c) podniesienie jakości kształcenia i wskaźników kontynuacji kształcenia w szkołach wyższych;
- d) wspieranie rodzin posiadających dzieci na obszarach wiejskich, a szczególnie rodzin wielodzietnych, w zdobyciu wykształcenia i ułatwieniu startu życiowego;
- e) ograniczenie grupy biernej zawodowo i wzrost aktywności społecznej mieszkańców;
- f) instytucjonalne wspieranie rodzin, rodzin wielodzietnych (szczególnie z obszarów wiejskich) oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, opracowanie i wdrożenie systemowych działań warunkujących i wspierających egzystencję osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a szczególnie osób niepełnosprawnych;
- g) promowanie programów profilaktycznych i zdrowotnych;
- h) popieranie programów wychodzenia z bezdomności (współpraca organów administracji samorządowej, NGO¹³, UE i inne);
- i) zwiększenie roli kobiet z życia zawodowym i publicznym.

Jak wynika z *Narodowego planu zdrowotnego na lata 2004–2013* mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego są zagrożeni:

- a) chorobami układu krążenia;
- b) nowotworami złośliwymi;
- c) wysoką umieralnością niemowląt i dużym odsetkiem urodzeń noworodków z niską masą urodzeniową;
- d) chorobami wieku podeszłego;
- e) zakażeniami HIV i zachorowaniami na AIDS;
- f) zaburzeniami psychicznymi, w tym samobójstwami;
- g) najniższym w kraju przeciętnym dalszym trwaniem życia.

Zagrożenia te mogą skutkować niższą jakością życia społeczeństwa zwłaszcza na obszarach wiejskich. Należy zatem dążyć do zwiększenia dostępności i poprawy jakości usług medycznych oraz opieki społecznej. Ważnym uwarunkowaniem rozwoju jest dostosowanie systemu ochrony zdrowia w województwie do założeń unijnej strategii i programów w dziedzinie ochrony zdrowia publicznego. Jednym z najistotniejszych uwarunkowań społeczno-gospodarczych, które dotyczą województwo zachodniopomorskie, jest bezrobocie i związane z nim zjawiska.

¹³ NGO - organizacje pozarządowe.

W najbliższych latach oczekuje się w Polsce wzrostu gospodarczego, któremu z powodu wzrostu wydajności pracy będzie towarzyszył znacznie wolniejszy od oczekiwanego wzrost zatrudnienia. W związku z tym bezrobocie będzie przez dłuższy czas jedną z podstawowych barier rozwoju.

II.2. Uwarunkowania wewnętrzne

II.2.1. Uwarunkowania przestrzenne

Sieć osadnicza województwa będzie miała największe szanse rozwoju na obszarach koncentracji kapitału, czyli tam, gdzie występuje znaczna liczba podmiotów gospodarczych. Znaczne ich zgrupowanie występuje w aglomeracji szczecińskiej, zespole miejskim Koszalina, pasie przygranicznym i nadmorskim oraz w rejonie Wałcza i Szczecinka. Z uwagi na znaczącą rolę sieci osadniczej dla rozwoju regionu należy utrzymać i rozwijać następujące kierunki wsparcia w zależności od wielkości ośrodka i jego lokalizacji:

- a) *duże ośrodki miejskie (Szczecin, Koszalin)* – przede wszystkim intensywne inwestycje infrastrukturalne tworzące warunki do konkurowania tych ośrodków w skali krajowej i europejskiej;
- b) *regionalne ośrodki wzrostu* (liczące od 20 do 100 tys. mieszkańców) – komplementarne działania w sferze infrastruktury społecznej i infrastruktury technicznej, zapewniające dogodne warunki do migracji ze wsi do miast w ramach regionu oraz przyciągania inwestorów;
- c) *ośrodki wiejskie* – działania ukierunkowane głównie na edukację i dostęp do wiedzy (wysoka jakość kształcenia, światłowodowy lub radiowy Internet, dostęp do usług w ośrodkach wzrostu) oraz rozwój infrastruktury likwidującej zapóźnienia i podnoszącej jakość życia i zdrowotność mieszkańców.

Wiodącą rolę pełnić będą dwa największe w regionie ośrodki miejskie:

1. Szczecin pełniący funkcje regionalne (stolica regionu) i ponadregionalne w kontekście krajowym i międzynarodowym, w tym także wiodący partner w relacjach z Berlinem i niemieckimi regionami przygranicznymi. Tradycje morskie i naukowo – gospodarczy potencjał Szczecina ugruntowywać będą jego rolę centrum aglomeracji obsługującej 640 tysięcy mieszkańców i bałtyckiej stolicy Pomorza Zachodniego.
2. Koszalin pełniący funkcję ośrodka integrującego przestrzennie i funkcjonalnie Koszaliński Obszar Węzłowy ze strefą nadmorską (obszar IC). Centrum gospodarczo–naukowo–kulturalne i obsługi ruchu turystycznego. Uznaje się, że rozwój Koszalina – drugiego bieguna wzrostu w województwie – jest warunkiem zrównoważonego rozwoju całego regionu i Pomorza Środkowego poprzez rozwój jego ścisłych związków z otoczeniem (z Koszalinem związanych jest około 250 tys. mieszkańców, żyjących w sferze jego oddziaływania).
3. Jako samodzielne struktury funkcjonować będą porty morskie (Świnoujście, Kołobrzeg i Darłowo) tworzące turystyczno – portowe centra gospodarcze aktywizujące obszary nadmorskie.

Struktury przyrodniczo–gospodarcze województwa zachodniopomorskiego

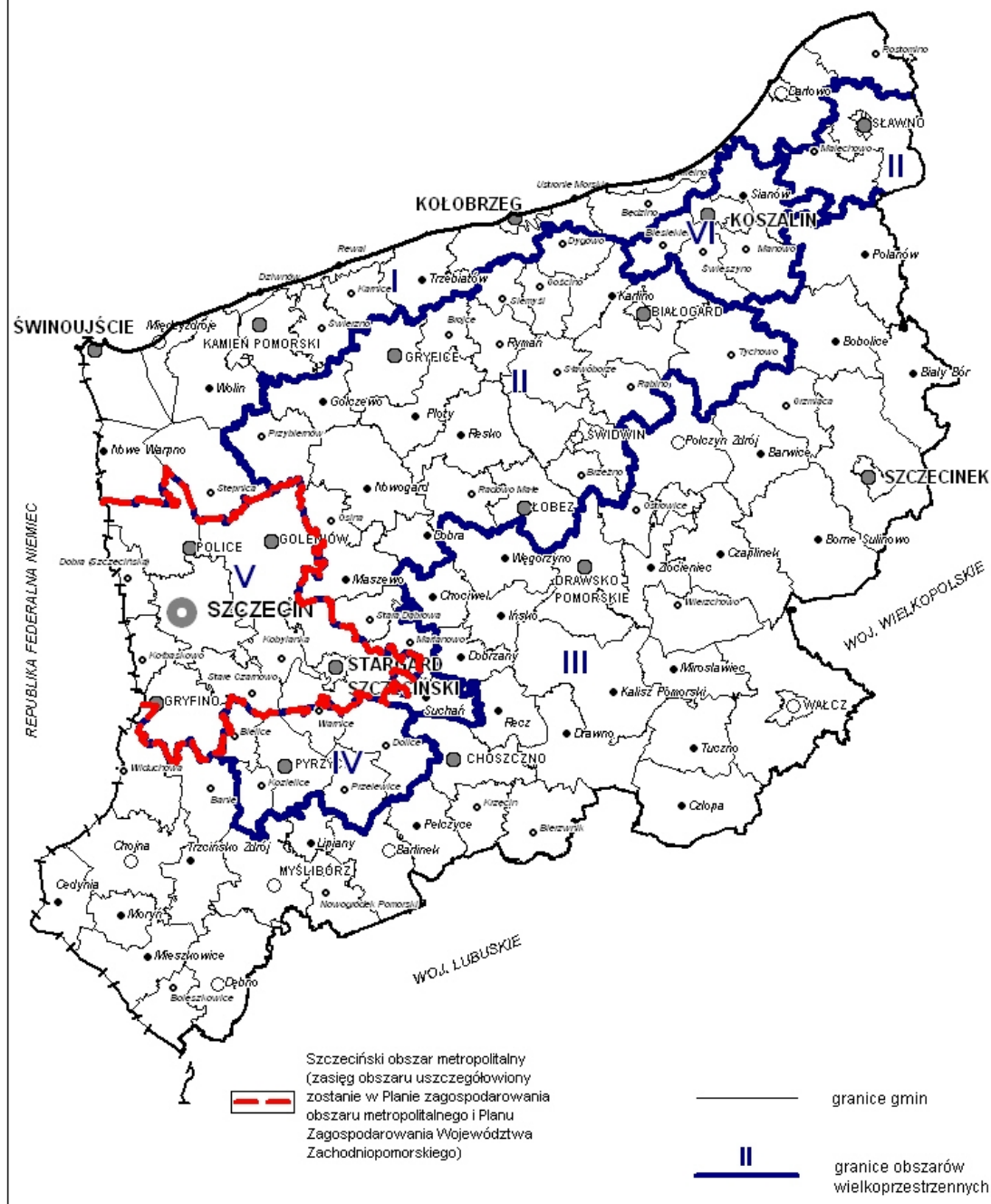
Uwzględniając różnorodność przyrodniczą i gospodarczą, preferencje i potencjał rozwoju poszczególnych gmin, województwo zachodniopomorskie podzielono na 6 wieloprzestrzennych obszarów o jednorodnych cechach.

Obszary wielkoprzestrzenne

- I. **Obszar funkcjonalny strefy nadmorskiej** o takich wiodących funkcjach, jak gospodarka morska, turystyka i uzdrowiska z zapleczem terenowym o funkcjach: rolniczej, produkcyjnej i usługowej. Utrzymanie funkcji ochronnych środowiska oraz zasobów wód podziemnych i powierzchniowych. Promowanie rolnictwa ekologicznego. Intensywna ochrona i rehabilitacja środowiska przeciwdziałająca tendencjom pasmowej zabudowy strefy brzegowej. W pasie przygranicznym prowadzenie współpracy przygranicznej w zakresie infrastruktury technicznej oraz rozwoju małych struktur portowych i zarządzania strefą przybrzeżną. Obszar wielokierunkowej aktywizacji gospodarczej i intensywnej urbanizacji. Rozwój rolnictwa i produkcji przemysłowej, a zwłaszcza przetwórstwa surowców lokalnych. Zachowanie walorów przyrodniczo-turystycznych.
- II. **Obszar selektywnej, wielofunkcyjnej aktywizacji gospodarczej** ze szczególnym uwzględnieniem funkcji turystycznej, uzdrowiskowej, rolniczej, leśnej i przetwórstwa. Wielofunkcyjny rozwój centrów urbanizacji. Zachowanie i kreowanie nowych form ochrony z uwzględnieniem wymogów zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Zaplecze żywnościowe m.in. dla pasa nadmorskiego.
- III. **Obszar aktywizacji funkcji turystycznej** przy utrzymaniu funkcji ochronnych i rekreacyjnych. Rozwój rolnictwa ekologicznego. Współpraca przygraniczna. Strefa zachowania wartości przyrodniczych. Rozwój rolnictwa i leśnictwa oraz przetwórstwa rolno-leśnego. Selektywny rozwój innych funkcji produkcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem istniejących gałęzi produkcji i przemysłu wydobywczego.
- IV. **Obszar bardzo intensywnego rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego** oraz rozwoju funkcji usługowo-produkcyjnej i aktywizacji gospodarczej – strefa zaplecza obszarów miejskich. Promowanie działów specjalnych rolnictwa. W południowej części rozwój funkcji turystycznej. Zachowanie reżimów ochronnych wód podziemnych i powierzchniowych (strefa ochronna jeziora Miedwie).
- V. **Szczeciński obszar metropolitalny** – obszar intensywnej urbanizacji, centrum administracyjno-gospodarczo-kulturalne, obszar węzłowy intensywnego rozwoju i przekształceń przestrzennych, strefa podmiejska intensywnego rozwoju, obszar przekształceń przestrzennych z zachowaniem funkcji ochronnych i oddziałujący transgranicznie (z uwagi na uwarunkowania prawne na dzień uchwalenia tej Strategii obszar ten został określony w przybliżeniu, granice tego obszaru zostaną dokładnie określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa oraz w planie zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego).
- VI. **Koszaliński obszar węzłowy** – obszar dynamicznej aktywizacji gospodarczej, intensywnego wielofunkcyjnego rozwoju i przekształceń przestrzennych w Koszalinie i na terenach przyległych. Komplementarny w stosunku do Szczecina ośrodek obsługi regionu, centrum gospodarczo-naukowo-kulturalne i obsługi ruchu turystycznego. Strefa podmiejska – gminy Sianów, Manowo, Świeszyno – rejon intensywnego rozwoju i przekształceń przestrzennych. Znaczące powiązanie funkcjonalno – przestrzenne z obszarem I. Modernizacja dróg krajowych nr 6 i 11. Ochrona walorów środowiska i krajobrazu

WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE

STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

REGIONALNE BIURO GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

II.2.2. Uwarunkowania prawno–polityczne

Wewnętrzne uwarunkowania prawno–polityczne wynikają ze specyfiki funkcjonowania samorządów lokalnych, które mogą działać w zakresie wyznaczonym przez ustawy, realizując swoje zadania własne. Kształtowanie kierunków rozwoju odbywa się przez stanowienie prawa lokalnego w formie między innymi strategii rozwoju, planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, planów rozwoju lokalnego, dla których dokumentami kierunkowymi są strategie, programy operacyjne i plan zagospodarowania przestrzennego tworzone na poziomie regionu. Z kolei dokumenty regionalne uwzględniają dokumenty istniejące na poziomie lokalnym, tu bowiem ujawniają się różne interesy i ugrupowania polityczne. W województwie zachodniopomorskim panuje zgoda środowisk politycznych na opracowanie i przyjęcie apolitycznego (ponad partyjnymi podziałami) dokumentu programującego rozwój regionu do 2020 roku. Zakładając, że podmiotem programowania strategicznego na poziomie województwa jest społeczność regionu, zgoda polityków na aktywną współpracę w formułowaniu strategii rozwoju rozszerza krąg uczestników budowania strategii o koła decyzyjne i integruje je wokół prób zarysowania i rozwiązywania istotnych dla rozwoju regionu problemów.

Ważnym uwarunkowaniem lokalnym jest słabość współdziałania w lobbowaniu na rzecz rozwoju regionu przez polityków, podmioty, ośrodki i organizacje posiadające potencjalne możliwości w tym zakresie. Stan ten powoduje wśród mieszkańców poczucie peryferyjnego postrzegania regionu przez otoczenie tym bardziej, iż wskaźniki gospodarcze i trendy rozwojowe potwierdzają zagrożenie marginalizacją.

II.2.3. Uwarunkowania gospodarcze

Ocena kondycji gospodarczej województwa w ostatnich czterech latach pozwala wskazać na jego aktualne problemy i uwarunkowania rozwoju:

- a) region nie wykorzystuje dostatecznie swoich szans wynikających z renty geograficznej;
- b) gospodarka regionu charakteryzuje się stale rosnącym, choć niskim tempem wzrostu;
- c) struktura sektorowa gospodarki ulega negatywnym zmianom, co między innymi wynika z regresu jej tradycyjnych funkcji gospodarczych związanych z gospodarką morską;
- d) Utrzymuje się bardzo wysoka stopa bezrobocia tak w zakresie rozmieszczenia przestrzennego jak i struktury i czasu pozostawiania bez pracy;
- e) rentowność przedsiębiorstw regionu utrzymuje się od kilku lat na niebezpiecznie niskim poziomie;
- f) stopa upadłości przedsiębiorstw w regionie znacznie przekracza średnią krajową;
- g) gospodarka regionu charakteryzuje się dużymi dysproporcjami rozwojowymi w przestrzennym rozmieszczeniu aktywności gospodarczej;
- h) konieczność pogodzenia wymogów ochrony obszarów Natura 2000 z gospodarczym rozwojem regionu;
- i) popyt generowany w regionie jest niski, a brak produktów markowych ogranicza zdolności eksportowe poza granice regionu;
- j) brak przedsiębiorstw w branżach rozwojowych innowacyjnych oraz tradycji w tym zakresie nie służy przyciąganiu inwestorów krajowych i kapitału zagranicznego;
- k) brak w regionie rozwiniętej sfery B+R i słaba współpraca uczelni wyższych z gospodarką ograniczają możliwości jej rozwoju opartego na wiedzy i absorpcji tak zwanych e-programów.
- l) region leży na uboczu w stosunku do planowanego rozwoju sieci autostrad, co przy braku wsparcia na szczeblu rządowym nie sprzyja przyciąganiu znaczących inwestorów.

Przedstawione ograniczenia będą powodować utrzymywanie się niekorzystnych tendencji w najbliższych latach, nawet po uzyskaniu przez region znaczącego wsparcia krajowego lub z Unii Europejskiej. Uznaje się za niezbędne opracowanie dokumentu strategicznego dla gospodarki morskiej, co jak się oczekuje pozwoli zmniejszyć tempo marginalizacji regionu, a w nim ośrodka metropolitalnego Szczecina – w stosunku do regionów i metropolii o wyraźnie zarysowanej dynamice rozwoju. Ocenia się, że coraz większe otwarcie gospodarki na konkurencję europejską i globalną diametralnie zmieni krajobraz gospodarczy województwa. W najbliższym czasie obniży się konkurencyjność sektorów gospodarki charakteryzujących się wysokim stopniem koncentracji i dużą kapitałochłonnością (głównie przemysł stoczniowy i branże morskie uzależnione od koniunktury światowej). Powinno to stymulować przekształcenia struktury gospodarczej w kierunku rozwoju turystyki i szeroko pojmowanych usług, a w sferze produkcji do zwiększenia udziału zaawansowanych technologii. Zakłada się przy tym utrzymanie tradycji morskich i gospodarki morskiej dzięki nadaniu im nowego wymiaru poprzez wprowadzenie nowych rodzajów działalności w obszarach portowych, specjalizację, wysokie standardy jakościowe i wydajność pracy (Szczecin–Świnoujście, Police). Przewiduje się zwiększenie znaczenia różnych form turystyki aktywnej i obsługi tego rodzaju działalności. Obserwuje się ponowny wzrost znaczenia portów: Świnoujście, Kołobrzeg, Darłowo w realizacji funkcji turystyczno-logistycznych.

Na przykład żeglarstwo morskie wymaga reorganizacji i inwestycji. Ze względu na profil gospodarczy województwa i endogeniczne potencjały regionu, oferta inwestycyjna województwa powinna obejmować także transport i logistykę. Potencjał naukowy województwa pozwala na podjęcie działań umożliwiających lokowanie tu jednostek badawczo-rozwojowych i usług teleinformatycznych. Polityka Unii Europejskiej zakłada znaczny wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych, wykorzystując dużą wietrzność na obszarach przybrzeżnych. Na poziomie regionu należy technicznie rozwiązać problem odbioru energii elektrycznej i jej przesyłu w głąb łądu.

II.2.4. Uwarunkowania społeczne

Analiza uwarunkowań wskazuje na znaczne zróżnicowanie zjawisk społecznych na terenie województwa. Jedne z nich (na przykład bezrobocie) wyraźnie różnicują województwo na dwie części, wschodnią i zachodnią, inne (na przykład patologie społeczne) wiążą się z większymi ośrodkami miejskimi, niezależnie od ich geograficznego usytuowania w regionie, jeszcze inne (na przykład wzrost zagrożenia bezpieczeństwa) występują w całym regionie. Województwo zachodniopomorskie ma warunki do zwiększenia zatrudnienia. Ma temu służyć aktywizacja terenów wiejskich, których wszechstronny rozwój zapewni wzrost zatrudnienia we wszystkich działach gospodarki. Możliwy jest też wzrost zatrudnienia w miastach, zwłaszcza w sferze usług, budownictwie, drobnym przemyśle, a także z tytułu pełnienia funkcji ośrodków obsługi i produkcji dla otaczających je terenów. Ponadto podregiony koszaliński i słupski zostały uznane w *Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju* za jeden z trzech problemowych obszarów Polski. Skutkuje to możliwością uzyskania dotacji centralnych i unijnych na wsparcie inicjatyw pozwalających osiągnąć wzrost zatrudnienia na tych obszarach. Sytuacja na rynku pracy w województwie będzie się poprawiać dzięki spadkowi liczby ludności w wieku produkcyjnym po 2008 roku, wydłużaniu się okresu edukacyjnego ludności i stale rosnącemu stopniowi scholaryzacji, zwłaszcza na poziomie pomaturalnym i wyższym.

W kontekście przemian demograficznych liczba domów i oddziałów placówek stacjonarnej pomocy społecznej jest niewystarczająca. Udzielanie pomocy społecznej stacjonarnej i doraźnej musi ulec wzmocnieniu i uzyskać wsparcie. Dopasowanie zadań i możliwości pomocy społecznej do rosnących potrzeb jest wyzwaniem dla samorządów wszystkich szczebli co najmniej na najbliższą dekadę.

Upowszechnienia i zwiększonego wsparcia wymagają programy rewitalizacyjne (dla poprawy stanu przestrzeni obszarów zurbanizowanych oraz dla podniesienia standardów zamieszkiwania oraz dla

przeciwdziałania alienacji społecznej)), dotyczące, ogólnie ujmując, zabudowy mieszkaniowej oraz programy poprawy bezpieczeństwa osiedli, terenów zabaw i terenów zieleni. Rewitalizacja powinna objąć również tereny wiejskie z uwzględnieniem placów zabaw, terenów zieleni, rewitalizacji starych układów ruralistycznych.

Tworzenie nowych miejsc pracy, może być związane z restrukturyzacją terenów przemysłowych, które staną się wówczas atrakcyjne dla lokalizacji nowych inwestycji gospodarczych, co w rezultacie wpłynie na poprawę warunków zamieszkiwania. Programy wyrównywania poziomu życia w województwie zachodniopomorskim powinny być dostosowane do obszarów występowania najwyższego odsetka ludności ubogiej. Należy również rozpocząć aktywizację zawodową kobiet i osób niepełnosprawnych na obszarach wiejskich. W starzejącym się społeczeństwie coraz większe znaczenie mają programy ukierunkowane na wydłużenie okresu świadczenia pracy, okresu aktywności społecznej i uczestnictwa w życiu społecznym osób starszych.

Wyzwaniem dla regionu jest doprowadzenie do znacznej poprawy wskaźników kontynuacji kształcenia dzieci z terenów wiejskich. Przewiduje się zmniejszenie liczby studentów, co powinno wpłynąć na podniesienie jakości kształcenia w szkołach wyższych i lepsze dostosowanie kierunków studiów do potrzeb społecznych. Od szkół wyższych oczekuje się większej aktywności w sferze wdrożeń oraz badań i rozwoju. Ze względu na zły stan substancji mieszkaniowej, bardzo ważne jest uruchomienie budownictwa dla osób, których nie stać na własne mieszkanie, ponadto sytuację mieszkaniową pogorszy z pewnością urynkwienie czynszów. Gminy nie są jednak w stanie wyasygnować środków na rewitalizację starej zabudowy czynszowej.

W sferze ochrony zdrowia należy dążyć do poprawy dostępności usług medycznych, przede wszystkim specjalistycznych i wysoko specjalistycznych, przez ustabilizowanie poziomu ich finansowania. Należy wspierać funkcjonowanie i rozwój lecznictwa uzdrowiskowego. Warunki udzielania świadczeń i przyjęte standardy medyczne powinny odpowiadać normom i wymogom unijnym. W zintegrowanym ratownictwie medycznym powinny już być uruchomione oddziały ratunkowe, centra powiadamiania ratunkowego i wyjazdowe zespoły ratownicze. Liczba łóżek w szpitalach wymaga ciągłego i systematycznego dostosowywania do rzeczywistych potrzeb zdrowotnych. Ważne jest dalsze zmniejszanie liczby łóżek opieki krótkoterminowej na rzecz opieki długoterminowej i psychiatrycznej. Zmiany w ochronie zdrowia powinny przebiegać według regionalnych programów restrukturyzacji. Należy również kontynuować tworzenie alternatywnej opieki stacjonarnej, jak opieka dzienna, opieka domowa, chirurgia jednego dnia. Celowe jest rozwijanie opieki pozaszpitalnej nad przewlekłe chorymi i osobami starszymi. Konieczne jest opracowanie planu rozmieszczenia szpitali publicznych i aparatury wysoko specjalistycznej. Priorytetowym zadaniem jest instytucjonalizacja profilaktyki i promocji zdrowia. Należy uruchomić mechanizmy i programy wyzwalające aktywność kulturalną lokalnych środowisk, a także zmniejszyć dysproporcje między miastem i wsią w dostępie do kultury. Konieczne jest zwiększenie nakładów na renowację zabytków i ochronę dziedzictwa kulturowego. Uznaje się, że promocja zdrowia i zdrowego stylu życia oraz uczestnictwo w kulturze fizycznej jest jednym z najważniejszych zadań województwa. Należy rozbudować bazę, na której opierałby się rozwój kultury fizycznej i sportu. Obecnie nie ma programów ukierunkowanych na znajdowanie i wspieranie rozwoju talentów sportowych oraz promocję postaw i zachowań, dla których wzorcem są lokalni liderzy. Jednym z ważnych zadań powinno być poszerzenie istniejącej bazy umożliwiającej rehabilitację, rekreację i turystykę dzieci i młodzieży oraz osób w wieku poprodukcyjnym. Wynika to z jednej strony ze spadku aktywności i zdrowotności młodzieży, a z drugiej strony ze wzrostu przeciętnej długości życia. Czynniki te wyznaczają kierunki najpilniejszych działań, dla których dobrym punktem wyjścia może być istniejąca baza uzdrowiskowa. Konsekwencją istniejących warunków i poziomu życia społeczeństwa w regionie jest występowanie typowych zagrożeń bezpieczeństwa oraz różnego rodzaju patologii. Należy zatem podjąć działania na rzecz wzmocnienia roli rodziny i więzi rodzinnych. Samopomoc społeczna, wychowawcza rola szkoły oraz stopniowa poprawa warunków życia i mniejsze bezrobocie powinny znacznie osłabić niekorzystne zjawiska. Realizacja zadań w sferze społecznej

w znacznej części należy do gmin (jest ich zadaniem własnym). Połączenie ich wysiłków z horyzontalnymi i wertykalnymi programami regionalnymi i aktywnością środowisk lokalnych powinny zapewnić sukces w realizacji strategii.

II.3. Analiza SWOT

Przedstawiona poniżej analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (ang. *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats* – SWOT) została oparta na zapisach dotychczasowej strategii, w znacznej części zachowujących swoją aktualność, założeń aktualizacji tej strategii, analizy jej części diagnostycznej oraz innych dokumentów dostępnych na szczeblu regionalnym i ponadregionalnym. Analiza SWOT jest wypadkową (słabych i mocnych stron regionu) wiedzy o stanie i potrzebach województwa w trzech odrębnych sferach:

- a) gospodarce – konkurencyjność, sytuacja makroekonomiczna, innowacyjność i inne ekonomiczne uwarunkowania, (tabela 2.2);
- b) społeczeństwie – zasoby ludzkie, równość szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy, (tabela 2.3);
- c) przestrzeni i środowisku przyrodniczym (tabela 2.4).

SŁABE I MOCNE STRONY

Segment I. Gospodarka – konkurencyjność, sytuacja makroekonomiczna, innowacyjność i inne ekonomiczne uwarunkowania

Tabela 2.2.

Słabe strony 1	Mocne strony 2
Nieefektywna struktura sektorowa gospodarki	Względnie wysoki udział usług w tworzeniu PKB
Oslabienie pozycji przemysłu stoczniowego i żeglugowego jako gałęzi tradycyjnie określających specjalizację regionu	Korzystne warunki rozwoju turystyki zarówno w sensie przestrzennym jak i jakościowym
Silne dysproporcje rozwojowe wewnątrz województwa na poziomie NUTS3, NUTS4, NUTS5	Zapoczątkowanie tworzenia klastrów przemysłowych ¹⁴
Relatywnie niski poziom inwestycji krajowych i zagranicznych w regionie	Korzystne warunki do dobrego wykształcenia bazy przemysłowej
Wysoki stopień dekapitalizacji majątku trwałego	Dobrze rozwinięta baza materialna portów morskich
Niewystarczająco rozwinięty system wspierania przedsiębiorczości	Duża powierzchnia obszarów rolnych (do zalesień) i leśnych o znacznym potencjale gospodarczym w dziedzinie przetwórstwa drewna
Niski stopień bezpieczeństwa w obrocie gospodarczym	Rozwój sektora prywatnego

¹⁴ Klaster – „grona” przedsiębiorstw, forma integracji działalności przedsiębiorstw z tej samej branży; zgrupowanie firm wykorzystujące efekt synergii przez kooperację technologiczną, marketingową itp.

Słabe strony	Mocne strony
Słabe więzi nauki z praktyką	Dostępność różnorodnych nośników energii, ze szczególnym uwzględnieniem źródeł odnawialnych
Niezadowalający rozwój otoczenia i ekonomicznego wsparcia biznesu	Dobre warunki glebowe do rozwoju funkcji rolniczej
Niedostateczne mechanizmy wsparcia i stwarzania dogodnych warunków dla inwestorów	Otwartość regionu na przyjmowanie inwestycji zagranicznych
Niski udział nakładów na prace badawczo-rozwojowe (B+R)	Korzystna struktura zatrudnienia, zbliżona do struktury nowoczesnych gospodarek i państw UE
Słaby potencjał ekonomiczny MŚP	Wysoki udział kapitału zagranicznego w spółkach prawa handlowego
Nie w pełni wykorzystany potencjał rozwojowy bazy endogenicznej zasobów regionu (w tym w zakresie turystyki oraz rolnictwa i przetwórstwa rolnego)	Rozwój sektora IT ¹⁵ i sektorów przetwórstwa rolnego – spożywczego
Mała liczba zgłoszeń patentowych, znaków ochronnych i wzorów użytkowych	Wysoka produktywność gospodarki rybackiej
Niewielka liczba markowych produktów regionalnych	Dobre warunki dla produkcji biopaliw, jako źródeł ekologicznej i odnawialnej energii
Niedostateczna liczba inwestorów i mechanizmów długoterminowego wsparcia rozwoju budownictwa mieszkaniowego	Dobre warunki produkcji żywności w tym ekologicznej żywności
Niskie nakłady finansowe samorządów na budownictwo mieszkaniowe	Korzystne zmiany w strukturze gospodarstw
Słabe wykorzystanie małych portów i przystani rybackich, w tym do rozwoju turystyki	Duża aktywność gospodarcza mieszkańców województwa
Brak skutecznych środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji i restrukturyzacji zabudowy mieszkaniowej, przemysłowej i powojennej	Duży potencjał istniejący i rozwojowy bazy leczniczej i sanatoryjnej w oparciu o występujące w regionie wody lecznicze i borowiny
Słaby rozwój centrów logistycznych i infrastruktury okołoporтовой	
Wolny rozwój grup producenckich w rolnictwie	
Niski standard bazy turystycznej i infrastruktury turystycznej	
Niewystarczająca promocja gospodarcza regionu	
Niezadowalający poziom bezpieczeństwa i przygotowania dla obsługi ruchu turystycznego	
Niewykorzystane możliwości rozwoju turystyki aktywnej, w tym turystyki wodnej rozwijanej na rzekach i jeziorach	

¹⁵ IT– rozwój sektora teleinformatycznego zob. Strategię Budowy Społeczeństwa Informatycznego w Województwie Zachodniopomorskim na lata 2006 – 2015.

Słabe strony	Mocne strony
Znaczna liczba małych i średnich miast, które nie potrafią stworzyć wystarczająco silnych i stabilnych rynków pracy	
Słabość zdolność regionalnych podmiotów do absorpcji środków wsparcia na szczeblu krajowym	

Źródło: opracowanie własne

Segment II. Społeczeństwo – zasoby ludzkie, wykształcenie i kompetencje, zatrudnienie i aktywność społeczna

Tabela 2.3.

Słabe strony	Mocne strony
Głęboko niezrównoważony rynek pracy pod względem rozmieszczenia i struktury siły roboczej	Rosnący wskaźnik skolaryzacji w regionie
Słabsza pozycja zawodowa kobiet na rynku pracy	Rosnący odsetek studentów studiujących za granicą
Niska mobilność zawodowa kadr pracowniczych	Duży odsetek uczących się i studiujących
Wysokie, trwałe i strukturalne bezrobocie	Dobrze wykształcone i przygotowane kadry pracowników
Spadek liczby kobiet na obszarach wiejskich	Dobrze rozwinięta baza szkolnictwa wyższego i nauki
Przewaga ujemnego salda migracji zewnętrznej nad dodatnim przyrostem naturalnym	Różnorodność kulturowa społeczeństwa
Niedobór kadr w zakresie nowoczesnych technik, technologii i informatyki	Dynamicznie rozwijająca się współpraca transregionalna i transgraniczna, w tym w dziedzinie projektów społecznych i kulturowych
Słaba znajomość języków obcych	Brak przeludnienia wsi i konieczności odpływu do miast
Niedostosowana do potrzeb rynku pracy struktura wykształcenia młodzieży	Współpraca międzynarodowa województwa, w tym współpraca w regionie Morza Bałtyckiego
Niski wskaźnik przystosowania szkół do wymogów współczesnych rynków pracy	Rola Euroregionu „Pomerania” we współpracy transgranicznej województwa
Słaba współpraca uczelni regionu z uczelniami zagranicznymi	Większa mobilność przestrzenna kobiet niż mężczyzn
Małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na kulturę, oświatę i ochronę dziedzictwa narodowego	Znaczna liczba ośrodków kultury na terenach wiejskich
Niski poziom wydawanych książek i czytelnictwa	
Niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego	
Niewystarczające działania w sferze kultury fizycznej	
Nierównomierne rozmieszczenie i wykorzystanie łóżek szpitalnych na terenie województwa, zbyt mała liczba łóżek w opiece długoterminowej i psychiatrycznej	

Słabe strony	Mocne strony
Nasilająca się migracja kadry medycznej za pracą poza granice regionu	
Niezadawalające przygotowanie do obsługi i zapewnienia standardów rosnącego ruchu turystów zagranicznych w regionie	
Niski stan bezpieczeństwa publicznego	
Przewaga osłonowego charakteru znacznej części środków wsparcia	
Znaczne różnice w poziomie życia ludności w zależności od miejsca zamieszkania	
Nienadążanie działań w zakresie pomocy społecznej za rosnącą liczbą beneficjentów	
Niskie poczucie potrzeby udzielania samopomocy społecznej	
słabe więzi rodzinne i oddziaływanie rodziny	
słabe oddziaływanie wychowawcze szkoły	
Powszechne patologie życia publicznego	
Zbyt mało w środowiskach lokalnych wzorców osobowych	
Niski poziom kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji	
Postępujące ubożenie społeczeństwa	
Rosnącą liczbę dzieci i młodzieży zażywających różne środki psychoaktywne (nikotyna, narkotyki, alkohol), co wiąże się z niebezpieczeństwem narastającej liczby patologii w tej grupie społecznej	
Słabo rozwinięty system wsparcia organizacji zajmujących się profilaktyką oraz pomocą i resocjalizacją dzieci i młodzieży uzależnionej (oraz ich rodzicom)	
Słabo rozwinięty system wsparcia rodziców, młodzieży i dzieci z zaburzeniami zachowania, niepełnosprawnej	
Narastające zjawiska patologiczne, przemoc w rodzinie, narastające uzależnienia od alkoholu, postępująca demoralizacja rodziny	
Narastające zjawisko bezdomności i wykluczenia społecznego	
Narastająca destrukcja rodziny, rozpad więzi rodzinnych, brak autorytetów	

Segment III. Infrastruktura, aspekty przestrzenne i środowisko przyrodnicze

Tabela 2.4.

Słabe strony	Mocne strony
Jakość dróg	Położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków transportowych o znaczeniu międzynarodowym w układzie północ-południe i wschód-zachód
Niewystarczająca w stosunku do standardów europejskich baza i poziom usług telekomunikacyjnych	Duże możliwości przestrzenne lokalizacji nowych obiektów przemysłowych i usługowych
Deficyt w wyposażeniu w infrastrukturę inżynierię, szczególnie na obszarach wiejskich	Dobre warunki środowiskowe i przestrzenne do rozwoju funkcji turystycznej
Zbyt mała liczba obwodnic miejscowości, w tym kluczowych miast: Koszalina i Szczecina	Duża atrakcyjność turystyczna województwa
Deficyt mieszkaniowy, zwłaszcza w dużych miastach; niezadowalająca jakość i stan techniczny budynków mieszkalnych	Duża różnorodność przyrodniczo-krajobrazowa
Zły stan techniczny liniowej infrastruktury kolejowej	Przygraniczne i nadmorskie położenie
Niewystarczający poziom ochrony brzegu morskiego i plaż przed erozją	Wysoki poziom urbanizacji województwa
Nieodpowiednie parametry drogi wodnej Odry i ochrony przed powodzią oraz zły stan ochrony przeciwpowodziowej w województwie	Dobra drogowo-kolejowa komunikacja z Berlinem
Niedostateczne skomunikowanie Koszalina i Szczecina z resztą kraju	Możliwość korzystania z lotnisk Berlina z racji bliskości położenia regionu
Brak środków na kolejowe przewozy regionalne	Występowanie najcenniejszych przyrodniczo nadmorskich biotopów
Niewykorzystanie zasobów energii odnawialnej: geotermalnej, wiatrowej i biopaliw	Wysoki potencjał źródeł energii odnawialnej
Deficyt wody, szczególnie na obszarach nadmorskich	
Kolizja między rozwojem energetyki wiatrowej a rozwojem turystyki nadmorskiej	
Niedostateczny stopień oczyszczania ścieków, szczególnie w Szczecinie – stolicy regionu; zagrożenie czystości wód ściekami socjalno-bytowymi	
Nierozwiązany problem gospodarki odpadami komunalnymi, przemysłowymi, portowymi, weterynaryjnymi i niebezpiecznymi	
Nadmierne zanieczyszczenia komunikacyjne hałasem i emisją spalin w dużych miastach	
Nadmierne zanieczyszczenie wód powierzchniowych i zaawansowane procesy eutrofizacji jezior	
Degradacja środowiska na terenach powojсковych	

Słabe strony	Mocne strony
Słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego	

Źródło: opracowanie własne

Szanse i zagrożenia

Segment I. Gospodarka–konkurencyjność, sytuacja makroekonomiczna, innowacyjność i inne ekonomiczne uwarunkowania

Tabela 2.5.

Szanse	Zagrożenia
Poprawa koniunktury gospodarczej w ramach UE	Wrażliwość światowych rynków okrętowego i żeglugowego na recesję, decydująca o podatności gospodarki regionu na dekonunkturę
Rozwój współpracy gospodarczej i politycznej państw i regionów w obszarze Morza Bałtyckiego	Niedostrzeganie w ponadregionalnych działaniach inwestycyjnych możliwości przechwycenia rosnącego strumienia ładunków w osi Północ – Południe i preferowanie budowy autostrady A1
Rozwój gospodarki opartej na wiedzy przez wzrost innowacyjności, badań i rozwoju oraz transferu technologii	Zagrożenie marginalizacją powodowane większym potencjałem gospodarczym sąsiadujących regionów
Stanowienie podstaw prawno–administracyjnych wspierających rozwój małych i średnich przedsiębiorstw	Niewystarczające wsparcie przez państwo w dziedzinie gospodarki morskiej
Budowa systemu wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem technologii innowacyjnych	Zbyt mała liczba instytucji finansowych oferujących instrumenty przeznaczone dla finansowania innowacji (na przykład <i>venture capital</i> , <i>seed capital</i>)
Wspieranie ponadregionalnych produktów turystycznych w województwach o wybitnych walorach turystycznych (pasma województw nadmorskich)	Utrzymywanie się niskiej wartości krajowego wskaźnika innowacyjności w sektorze usług rynkowych w Polsce
Wzmacnianie trwałego ekonomicznie i przyjaznego środowisku sektora rolniczego i wspieranie wielofunkcyjności obszarów wiejskich	Bariery wejścia na rynki europejskie produkcji ekologicznej
Eliminacja barier dla swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału i ludzi w ramach jednolitego rynku UE	Przewaga potencjału techniczno–ekonomicznego, innowacyjności i zdolności dostosowawczych europejskich MŚP w stosunku do podmiotów działających w regionie
Rozwój nauki i wdrożeń rozwiązań innowacyjnych do praktyki gospodarczej	Niski odsetek powstających w regionie przedsiębiorstw, opartych na zaawansowanych technologiach
Rozwój przedsiębiorczości (łatwiejszy dostęp do informacji, doradztwa kapitału i technologii)	Upadek tradycyjnych gałęzi przemysłu
Wzrastający napływ kapitału zagranicznego i inwestycji bezpośrednich	Brak umiejętności łagodzenia skutków globalizacji gospodarki i liberalizacji handlu światowego

Szanse	Zagrożenia
Przystąpienie Polski do Europejskiej Unii Monetarnej	Niskie nakłady finansowe na prace badawcze i rozwojowe w PKB
Wzrost znaczenia sektora usług w rozwoju gospodarczym	Rosnąca rola ograniczeń związanych z ochroną środowiska
Geograficzna bliskość dużych i nowo powstających rynków europejskich	Nadmierna koncentracja kapitału (w produkcji, finansach, handlu i usługach)
Wzrost znaczenia małych portów środkowego wybrzeża	Rosnąca konkurencyjność regionów po stronie niemieckiej
Rewolucja informatyczna, w tym wykorzystanie Internetu szerokopasmowego	
Rosnące znaczenie kapitału ludzkiego i wartości niematerialnych w gospodarce, rosnąca mobilność kapitału i ludzi	Rosnąca konkurencyjność portów morskich po stronie niemieckiej
Przenoszenie produkcji oraz instytucji otoczenia i obsługi biznesu w ramach tak zwanego <i>outsourcingu</i> do nowych krajów członkowskich UE	Zagrożenie marginalizacją regionu będące skutkiem zbyt małych nakładów na realizację zadań Państwa w regionie

Źródło: opracowanie własne

Segment II. Społeczeństwo - zasoby ludzkie, równość szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy

Tabela 2.6.

Szanse	Zagrożenia
Regionalizacja jako priorytet rozwojowy polityki UE i NPR – rosnący strumień funduszy unijnych skierowanych na rozwój regionalny	Pogłębiające się dysproporcje w poziomie dochodów poszczególnych grup społecznych (zawodowych)
Wspieranie programów edukacyjnych przez Unię Europejską i Radę Europy	Postępująca migracja kadr z regionu do innych części Polski i za granicę
Możliwość rozwoju zasobów ludzkich w ramach współpracy międzynarodowej (w tym euroregionalnej)	Niski poziom finansowania świadczeń zdrowotnych i odpływ wykształconych pracowników medycznych do pracy za granicę
Rosnąca mobilność kapitału i ludzi	Pogłębianie się trudności w dostępie do publicznych świadczeń zdrowotnych
Wzrost świadomości społecznej i edukacyjnej społeczeństwa	Zagrożenie marginalizacją powodowane zbyt niską oceną strategicznej roli regionu w Polsce i Europie
Uruchomienie na poziomie krajowym specjalnych programów, ukierunkowanych na aktywizację zawodową kobiet i osób niepełnosprawnych na obszarach wiejskich	Rywalizacja regionalna o środki redystrybuowane w ramach budżetu Unii Europejskiej i o inwestorów
	Brak narzędzi prawnych do prowadzenia spójnej polityki transportu publicznego w regionie
	Trudności w dostępie do publicznych świadczeń zdrowotnych

Źródło: opracowanie własne

Segment III. Infrastruktura, aspekty przestrzenne i środowisko przyrodnicze

Tabela 2.7.

Szanse	Zagrożenia
Zakwalifikowanie Szczecina do miast metropolitalnych	Silna konkurencja ościennych województw i regionów państw przygranicznych
Możliwość wykorzystania szlaku wodnego Odry oraz połączenia z systemem śródlądowych dróg wodnych Berlina i Europy Zachodniej	Pogłębiająca się dysproporcja między dochodami budżetów gmin a ich zadaniami
Działania na rzecz ustanowienie Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego i wpisanie go do sieci TEN-T i stworzenie podstaw do funkcjonowania obszaru intensywnego rozwoju	Małe poparcie dla utworzenia Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego
Decentralizacja finansów publicznych oraz wzmocnienie samorządności lokalnej i regionalnej	Zobowiązania wynikające z przepisów UE w dziedzinie kształtowania i ochrony środowiska naturalnego
Podejmowanie działań prorozwojowych w województwach zachodnich i południowych, opartych na projektowanym Środkowoeuropejskim Korytarzu Transportowym	Słabe powiązania infrastrukturalne łączące Polskę przez województwo zachodniopomorskie z systemami infrastrukturalnymi Europy, oraz samo województwo z systemami krajowymi
Rozwój obszaru funkcjonalnego wybrzeża Morza Bałtyckiego; zintegrowane zarządzanie strefą brzegową	Zbyt wolna realizacja inwestycji transportowych poprawiających dostępność województwa (droga krajowa S3 po nowym śladzie, przebudowa i modernizacja dróg krajowych nr 6 i 11, nieprzyjęcie aneksu do <i>Programu dla Odry 2006</i>)
Wsparcie przekształcania zdegradowanych obszarów powojсковych	Brak wsparcia rozwoju funkcji metropolitalnych dużych ośrodków miejskich
Rozwiązanie problemów strukturalnych na obszarach popegeerowskich	Brak dostatecznych środków dla działań na rewitalizację: terenów konwersji, obszarów miejskich i wiejskich
Rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność województw	
Zacieśnienie integracji europejskiej przez granicę zachodnią; wspieranie współpracy transgranicznej; otwarcie na morze i współpraca bałtycka	
Upowszechnienie i zwiększone wsparcie programów rewitalizacyjnych zabudowy historycznej	
Wsparcie programów restrukturyzacji terenów przemysłowych i powojсковych	
Uznanie podregionu koszalińskiego w <i>Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju</i> za jeden z trzech problemowych obszarów Polski (możliwość uzyskania dotacji centralnych i unijnych)	
Nowe możliwości finansowania rozwoju ze środków funduszy strukturalnych w obszarze celu 1	

Źródło: opracowanie własne

Rozdział III

STRATEGIA ROZWOJU DO 2020 ROKU – oczekiwane kierunki zmian zewnętrznych

III.1. Trendy globalne i wyzwania przyszłości

Współczesny świat cechuje sieć wzajemnych powiązań i zależności. Można to dostrzec w sferze polityki, ekonomii, ochrony środowiska, kulturze i w szeroko rozumianych stosunkach społecznych. Podlegają im nie tylko całe państwa, ale i pojedyncze regiony. Polska wkraczając na drogę gospodarki rynkowej i wstępując do Unii Europejskiej, znalazła się w kręgu oddziaływania globalnej gospodarki. Celem Unii jest również integracja wewnętrzna obszaru 25 krajów członków Wspólnoty. Siłą napędową procesów globalizacji jest coraz szybszy postęp techniczno-technologiczny i sprzyjająca mu koncentracja kapitału.

Poniżej przedstawiono zachodzące zmiany, które najsilniej oddziałują na warunki funkcjonowania regionu i jego relacje z otoczeniem:

- rewolucja informacyjna – rozwój *e-commerce*,
- załamanie idei państwa opiekuńczego i odwrót państwa od świadczeń społecznych,
- rosnące znaczenie kapitału ludzkiego i wartości niematerialnych w gospodarce,
- rozwój nowoczesnych sektorów gospodarki i wzrost znaczenia sektora usług, w tym również usług niematerialnych,
- powstawanie nowego rynku pracy – rosnąca specjalizacja pracy, rosnąca mobilność kapitału i ludzi,
- wzrost znaczenia ekonomii społecznej i gospodarki społecznej,
- towarzyszący rozwojowi gospodarczemu i wzrostowi świadomości społecznej wzrost zagrożeń i znaczenia ochrony środowiska,
- koncentracja kapitału (produkcji, finansach, handlu i usługach),
- globalizacja gospodarki i liberalizacja handlu światowego,
- rosnąca rola rynków papierów wartościowych w gospodarce,
- rosnąca rola badań naukowych i zdolności do przekształcania ich w innowacje technologiczne oraz nowoczesne rodzaje usług,
- marginalizacja w przyszłości tradycyjnych sektorów gospodarki i tradycyjnych usług na korzyść nowoczesnych rodzajów produktów, technologii i usług, które obecnie nie weszły jeszcze w etap badań rozwojowych, lub są na etapie wstępnym badań podstawowych,
- spadek znaczenia tradycyjnych sektorów gospodarki (w tym występujących w regionie) powodujący powstawanie napięć społecznych i stanowiący czynnik utrudniający rozwój,
- wzrost roli organizacji pozarządowych – dużego i silnego sektora będącego obecnie w fazie stałego rozwoju, organizacje te, obok przedsiębiorstw, stają się istotnym graczem w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych.

Jak się ocenia, w okresie realizacji strategii, największe znaczenie dla regionu (poza trendami światowymi), będzie miało otwarcie przestrzeni UE na wolny przepływ dóbr, usług, siły roboczej i kapitału. Drugim czynnikiem o kapitalnym znaczeniu będzie rywalizacja regionalna o środki redystrybuowane w ramach budżetu Unii Europejskiej oraz o inwestorów. Do istotnych czynników należy też zaliczyć przenoszenie produkcji i instytucji otoczenia i obsługi biznesu, w ramach tak zwanego *out sourcingu* do nowych krajów członkowskich UE oraz jakość i mobilność siły roboczej.

III.2. Scenariusze rozwoju otoczenia

W najbardziej prawdopodobnym scenariuszu rozwoju otoczenia założono, że w okresie realizacji strategii wprawdzie będą narastać dysproporcje między najbogatszymi i najbiedniejszymi krajami oraz napięcia powstające na tym tle, ale będą także rosnąć ceny energii, wymuszając pojawianie się coraz nowszych technologii energooszczędnych. Będą się utrzymywać zagrożenia typowe dla końca XX i początku XXI wieku. Na obszarze Unii Europejskiej można oczekiwać stabilnego wzrostu na poziomie do 3% PKB. Wzmocni się pozycja Berlina jako głównej aglomeracji UE. Rozwój infrastruktury, w tym szczególnie korytarzy transportowych, wyzwoli nowe impulsy integracyjne i rozwojowe, jednak, pomimo znaczących nakładów na sferę B+R, tempo obserwowanych przemian nie pozwoli zmniejszyć dystansu między gospodarkami UE oraz USA i Japonii. Można zatem przyjąć, że oczekiwane tempo wzrostu gospodarczego w Polsce, wyższe przeciętnie o 2–3% PKB od rejestrowanego w bardziej rozwiniętych krajach UE, pozwoli się zbliżyć naszemu krajowi do wiodących gospodarek krajów UE. Do roku 2010 ma być wprowadzona w Polsce wspólna waluta UE, a poziom życia zacznie się poprawiać w bardziej widoczny sposób. Przyczynią się do tego, poza rozwojem gospodarki przemiany demograficzne i ostateczne otwarcie rynku UE dla siły roboczej z Polski. W kraju najszybciej będą się rozwijać obecne aglomeracje liczące powyżej 500 tys. osób oraz obszary położone przy korytarzach wyznaczonych przez planowaną budowę sieci autostrad. Stopniowo zyska na znaczeniu basen Morza Bałtyckiego. Ponieważ obecny i kolejny okres programowania (2007-2013) będą służyć raczej usuwaniu zapóźnień rozwojowych i reorientacji gospodarki, to istotny wzrost jakości życia zostanie zaobserwowany dopiero w drugiej dekadzie XXI wieku. Region zachodniopomorski znajduje się w o tyle trudnej sytuacji, że wysiłkom społeczności regionu nie będzie towarzyszyło wsparcie państwa, polegające na wybudowaniu autostrad. Należy jednak stwierdzić, że dzięki wykorzystaniu bliskości Berlina oraz położenia w basenie Morza Bałtyckiego szybciej będą zachodzić przemiany społeczne, a większa mobilność i aktywność mieszkańców na rynku pracy, w połączeniu z procesami demograficznymi (ubytek osób w wieku produkcyjnym) pozwolą zniwelować obecny dystans regionu zachodniopomorskiego do regionów pomorskiego i wielkopolskiego. Istniejąca struktura gospodarki, dalszy rozwój usług i budownictwa mieszkaniowego pozwolą złagodzić istniejące napięcia i potrzeby społeczne w regionie.

Scenariusz optymistyczny zakłada korzystne dla Polski przyspieszenie otwarcia rynków pracy UE (w tym szczególnie rynku niemieckiego), wzrost konkurencyjności i mobilności siły roboczej. Zwiększony napływ inwestycji i środków wsparcia przyspieszy rozwój kraju i rozwój podstawowej infrastruktury technicznej i komunikacyjnej. Dostęp do kapitału zapewni istotny wzrost miejsc pracy oraz przyspieszony rozwój budownictwa mieszkaniowego i wzrost jakości życia. Otwarcie rynków pracy przyspieszy jednak migrację za pracę i może stanowić zagrożenie z powodu braku specjalistów na lokalnych rynkach pracy, szczególnie w zawodach o wysokich wymaganiach kwalifikacyjnych i nakładach na kształcenie. Przy trendzie spadkowym liczby osób w grupie wiekowej 19 – 24 lata stanowić to będzie wyzwanie dla regionalnych uczelni wyższych.

Scenariusz pesymistyczny zakłada stagnację gospodarczą w UE, w tym gospodarki niemieckiej. Dla Polski i regionu oznacza to wydłużenie okresów przejściowych w zakresie swobody wymiany usług i otwarcia rynków pracy. Tempo przemian wyznaczać będą rozwój rynku krajowego oraz dostępność środków wsparcia z UE z towarzyszącymi im przemianami demograficznymi obciążającymi budżet Państwa. Umiarkowany napływ kapitału nie pozwoli rozwiązać podstawowych problemów społecznych. Postępująca marginalizacja regionu powodowana ograniczeniami w rozwoju infrastruktury transportowej i relatywnie niższym w stosunku do innych regionów napływem inwestycji osłabi jego pozycję konkurencyjną i może przyczynić się do nasilenia procesów migracyjnych, szczególnie ludzi młodych.

Omówione scenariusze rozwoju otoczenia wskazują na konieczność wspierania :

- wzrostu gospodarczego, w tym rozwoju usług i nowoczesnych przemysłów, sektora badań i rozwoju oraz wzrostu innowacyjności,
- rozwoju nauki i kształcenia w zawodach potencjalnego zagrożenia brakiem specjalistów jak i w dziedzinach związanych ze specyfiką regionu oraz wspierania rozwoju przedsiębiorczości, pobudzania aktywności społecznej i samoorganizacji środowisk lokalnych.

Rozdział IV

WIZJA I MISJA ROZWOJU REGIONU

IV.1. Wizja regionu w 2020 roku

Wizja województwa zachodniopomorskiego to opis aspiracji rozwoju regionu do 2020 roku. Dzięki swojemu korzystnemu położeniu, województwo odgrywać będzie rolę ważnego ośrodka wymiany gospodarczej, kulturalnej i naukowej o dobrej dostępności komunikacyjnej. Dzięki integracji systemu transportowego województwa z systemami transportowymi krajów Unii Europejskiej oraz basenu Morza Bałtyckiego mocną i ugruntowaną pozycję w gospodarce kraju będzie miał zespół portowy Szczecin–Świnoujście, w pełni dyskontując dogodne położenie w regionie bałtyckim. Wzrastać będzie znaczenie portów środkowego wybrzeża w gospodarce województwa i umocni się ich regionalny charakter. Nowy wizerunek regionu wykształci wzrost znaczenia nowoczesnych sektorów gospodarki oraz dynamicznie rozwijających się sektorów usług komercyjnych.

Szczecin dzięki swojemu potencjałowi intelektualnemu, kulturalnemu i gospodarczemu stanie się ważnym partnerem dla Berlina, a w systemie europejskim stanie się metropolią ponadregionalną. Województwo zachodniopomorskie stanie się regionem ludzi uczących się. Ośrodki akademickie Szczecina i Koszalina nie tylko umożliwiać będą stałe podnoszenie kwalifikacji, ale także uczestniczyć będą w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego oraz transformacji i wzrostu innowacyjności gospodarki. Zniwelowane zostaną bariery w dostępie do edukacji na obszarach wiejskich, dzięki temu uda się zmniejszyć różnice w poziomie wykształcenia i jakości kształcenia dzieci i młodzieży. Działać będą ośrodki i mechanizmy umożliwiające reorientację zawodową, edukację ciągłą oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży.

Zachodniopomorskie zaliczane będzie do terenów umiejętnie wykorzystujących osiągnięcia cywilizacji informacyjnej. Rozwój nauki, rozbudowa sieci teleinformatycznych i upowszechnienie nowoczesnych technik informacyjnych, sprzyjać będą innowacyjności gospodarki. W województwie zostaną zlokalizowane inwestycje związane z dziedzinami wysokiej techniki; procesom tym będzie towarzyszyć rozwój usług komercyjnych i ogólny wzrost wydajności, mobilności siły roboczej i kultury organizacyjnej, co utrwali wzrost gospodarczy regionu i zwiększy liczbę miejsc pracy. Zachodniopomorskie produkty rolno–spożywcze z powodzeniem konkuruwać będą na rynku krajowym i międzynarodowym, a obszary wiejskie, dzięki skutecznie zrealizowanemu programowi wielofunkcyjnego rozwoju, staną się miejscem produktywności, atrakcyjnego zamieszkania i wypoczynku dla mieszkańców większych miast. Rozwinie się turystyka. Dobra dostępność i walory przyrodniczo – krajobrazowe sprawią, że województwo stanie się zapleczem weekendowym dla Berlina i sąsiednich regionów. Pojezierza wykorzystają swoją szansę i staną się doskonałym miejscem uprawiania turystyki kwalifikowanej i ekoturystyki. Rozwinięta będzie infrastruktura techniczna a nowoczesne rozwiązania w dziedzinie transportu skutecznie będą chronić przed nadmierną antropopresją i pozwolą zachować zdolność środowiska do jego odnowy.

Znacznie wzrośnie poziom i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców i turystów, natomiast jakość życia pozwoli zahamować migrację poza województwo. Obserwować się będzie wzrost integracji lokalnych społeczności i kształtowanie nowej świadomości regionalnej. Dotyczyć to będzie zwłaszcza ludzi młodych, napływających i urodzonych w regionie, dla których region stanie się „małą ojczyzną”, z którą warto się identyfikować i wiązać z nią swoją przyszłość.

Dominujące funkcje stanowiące podstawę i siłę napędową rozwoju regionu, to:

- gospodarka morska,
- gospodarka żywnościowa,

- turystyka bazująca na istniejących i odnowionych zasobach regionu,
- rozwinięte usługi komercyjne,
- regionalne ośrodki naukowe – uczelnie wyższe oraz ośrodki badawczo rozwojowe i wdrożeniowe,
- współpraca międzynarodowa małych i średnich przedsiębiorstw,
- aktywność społeczna i przedsiębiorczość mieszkańców.

IV.2. Misja rozwoju województwa

Uwzględniając nową sytuację w otoczeniu, wzrost możliwości rozwojowych i oczekiwań mieszkańców regionu, sformułowano następującą misję dla województwa zachodniopomorskiego:

Stworzenie warunków do stabilnego i zrównoważonego rozwoju województwa zachodniopomorskiego opartego na konkurencyjnej gospodarce i przedsiębiorczości mieszkańców oraz aktywności społecznej przy optymalnym wykorzystaniu istniejących zasobów.

Przez postulat zrównoważonego i trwałego rozwoju rozumie się:

- a) aktywizację gospodarczą województwa z zachowaniem zasad zrównoważonego wzrostu ekonomicznego, z uwzględnieniem czynników ekologicznych i obecnych gospodarczych funkcji województwa (gospodarka morska, turystyka, transport, przemysł, rolnictwo), oraz lepszego wykorzystania endogenicznych zasobów i potencjałów będących podstawą do transformacji i budowania przewagi strategicznej regionu;
- b) poprawę dostępności ekonomicznej i komunikacyjnej regionu oraz rozbudowę jego infrastruktury technicznej i ekonomicznej;
- c) rozwój nauki i budowanie więzi strukturalnych między praktyką a nauką;
- d) aktywizację obszarów wiejskich na rzecz ich wielofunkcyjnego rozwoju oraz wzrostu efektywności i konkurencyjności rolnictwa;
- e) wspieranie rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości;
- f) wdrożenie regionalnej polityki równowagi rynku pracy;
- g) działanie na rzecz polepszenia warunków życia społeczności lokalnych w zakresie edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, kultury, kultury fizycznej i polityki społecznej;
- h) podejmowanie inicjatyw gospodarczych i społecznych na rzecz pełnej integracji województwa i wyrównania szans rozwoju poszczególnych jego obszarów;
- i) rozwój współpracy międzyregionalnej, międzynarodowej i transgranicznej;
- j) wspieranie rozwoju demokracji lokalnej i społeczeństwa obywatelskiego;
- k) wsparcie, rozwój i aktywizacja MŚP;
- l) budowanie tożsamości i marki regionu.

Standardy Unii Europejskiej, w znaczeniu użytym w dokumencie strategii, odnoszą się do wielu obszarów aktywności. W dziedzinie kontaktów międzyludzkich, postępowaniu administracyjnym, życiu politycznym czy gospodarce standardy te określa *acquis communautaire*, czyli dorobek prawny Unii Europejskiej. W pojęciu tym mieszczą się także standardy funkcjonalne uprawniające do uzyskiwania subwencji unijnych (na przykład stopień zróżnicowania wewnętrznego regionu, poziom dochodu narodowego w odniesieniu do średniej krajów Unii).

Przyjęta deklaracja misji pozwala osiągnąć niezbędny kompromis między sferą gospodarczą i społeczną – zgodny z konstytucyjnymi założeniami modelu społecznej gospodarki rynkowej oraz zasadami ochrony i zachowania istniejących zasobów i dziedzictwa dla następnych pokoleń.

Dużą wagę przywiązuje się do wszystkich działań związanych z budowaniem konkurencyjności gospodarki i przedsiębiorczości mieszkańców, opartych na endogenicznych zasobach i potencjale

regionu. Oczekuje się, że wewnętrzna konwergencja ekonomiczna, wsparta regionalnym programem operacyjnym, pozwoli zdecydowanie zmniejszyć dysproporcje rozwojowe poszczególnych części województwa. Strategia rozwoju oparta na powyższej deklaracji misji ma z założenia przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności województwa w skali krajowej i międzynarodowej, a w przyszłości do wzmocnienia jego strategicznej pozycji.

Rozdział V

CELE STRATEGICZNE I KIERUNKOWE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

Z przeprowadzonej oceny zgodności dotychczasowych celów z postulowanymi i formułowanymi w różnych dokumentach o randze krajowej i regionalnej wynika, że cele strategiczne oraz cele pośrednie i operacyjne zawarte w dotychczasowej strategii w większości korespondują z aktualnymi kluczowymi problemami rozwoju regionu. Stwierdzono też, że dotychczasowa strategia nie konkretyzowała wszystkich celów lub niedostatecznie eksponowała ich znaczenie. Są to:

- a) wzrost znaczenia gospodarki opartej na wiedzy i przedsięwzięć e-biznesu – niezależnie od działań związanych z poprawą stanu infrastruktury informacyjnej; obecnie wskazuje się także na konieczność rozbudowy instytucji e-gospodarki;
- b) wzmocnienie siły ekonomicznej małych miast i miejscowości – przyjmując za cel ograniczanie dysproporcji rozwojowych wewnątrz województwa, nie podkreślano wystarczająco mocno roli małych miast jako ośrodków rozwoju lokalnego oraz konieczności zmniejszenia dysproporcji w poziomie rozwoju między nimi, a największymi zespołami miejskimi regionu;
- c) poprawa stanu rynku pracy przez tworzenie warunków do wzrostu zatrudnienia – duże bezrobocie zarejestrowane w ostatnich latach w województwie jest jego najważniejszym problemem; występuje ogromne zróżnicowanie skali bezrobocia na rynkach lokalnych, pogłębiające marginalizację obszarów już zdegradowanych ekonomicznie, a wzrostowi gospodarczemu nie towarzyszy wzrost zatrudnienia; w konsekwencji zdecydowano, że działania na rzecz równoważenia rynku pracy zostaną wyeksponowane na poziomie celów strategii;
- d) poprawa stanu sieci dróg wewnątrz województwa – oprócz niekwestionowanej potrzeby integracji systemu transportowego województwa z otoczeniem, w tym również integracji intermodalnej i multimodalnej, większy nacisk zostanie położony na poprawę stanu sieci dróg wewnętrznych;
- e) poprawa sprawności administracji i samorządu terytorialnego – nie formułuje się wprowadzenia celów dotyczących efektywności i jakości pracy administracji i samorządu terytorialnego, jednak bez poprawy jakości pracy struktur samorządowych nie będzie można mówić o poprawie atrakcyjności inwestycyjnej regionu, jego konkurencyjności i skutecznej realizacji zadań polityki społecznej;
- f) racjonalna gospodarka mieszkaniowa – chociaż należy do zadań własnych gminy, to wspieranie rozwoju budownictwa mieszkaniowego i rynku mieszkaniowego zostało podniesione do rangi celów zdefiniowanych w *Narodowym planie rozwoju*; uwzględniając potrzeby w tym zakresie, zdecydowano o sformułowaniu celu kierunkowego umożliwiającego podejmowanie inicjatyw w tej dziedzinie;
- g) rozwój współpracy międzyregionalnej, transgranicznej i międzynarodowej – polityka spójności Unii Europejskiej może być podstawą do realizacji wielu projektów wspierających rozwój społeczno-gospodarczy w układzie transgranicznym i regionie Morza Bałtyckiego, a zwłaszcza współpraca z regionami o podobnej strukturze społeczno-gospodarczej i warunkach geograficznych.

Prezentowane cele strategiczne zdefiniowano na podstawie:

- analizy realizacji *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015*,
- prospektywnej analizy rozwoju regionu do 2020 roku,
- ustalenia najważniejszych problemów województwa i oczekiwanych kierunków działań wynikających z członkostwa w Unii Europejskiej.

Punktem odniesienia przy wyborze celów strategicznych były także podstawowe dokumenty unijne, w tym Strategia Lizbońska oraz obowiązujące i opracowywane dokumenty krajowe, takie jak projekt *Narodowego planu rozwoju na lata 2007-2013* oraz projekt *Narodowej strategii rozwoju regionalnego na lata 2007-2013*.

Kompleksowość działań kierunkowych ujętych w NPR i ich zgodność ze zidentyfikowanymi potrzebami regionu zapewniają spójność obu dokumentów. Ostatecznie sformułowano sześć celów strategicznych, z tego dwa odnoszące się do sfery gospodarczej, dwa do sfery przestrzennej i środowiska oraz dwa do sfery społecznej, są to:

1. Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania.
2. Wzmacnianie mechanizmów rynkowych i otoczenia gospodarczego.
3. Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu.
4. Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka zasobami.
5. Budowanie otwartej i konkurencyjnej społeczności.
6. Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu.

W porównaniu z poprzednią strategią zrezygnowano z trójstopniowego układu celów na rzecz wprowadzenia dwóch poziomów, w celu uzyskania większej przejrzystości i łatwości posługiwania się strategią na etapie jej wdrażania (rezygnację z jednego poziomu rekompensuje opis ważniejszych działań). Taki układ celów pozwala najbardziej efektywnie realizować postulat zrównoważonego i trwałego rozwoju, mający swój praktyczny wymiar w regionie zachodniopomorskim dzięki wyjątkowemu układowi i systemowi sprzężeń zwrotnych między gospodarką, sferą społeczną i środowiskiem. Szansę trwałego i stabilnego wzrostu gospodarczego daje rozwój wiodących funkcji gospodarki morskiej, turystyki, gospodarki żywnościowej, korzystających z przemysłu pod warunkiem zachowania równowagi w sferze przyrodniczej. Podobna zależność występuje między sferą społeczną i środowiskiem. Związki z regionem i jakość życia społeczności lokalnych wyznacza potencjał do odnowy opartej na zasobach środowiska przyrodniczego regionu. Zasoby te są ważnym źródłem utrzymania na obszarach wiejskich, a jednocześnie dają mieszkańcom miast warunki do wypoczynku i rekreacji oraz dostęp do ekologicznie czystej żywności mogącej konkurować na rynkach światowych. Naruszenie równowagi w sferze przyrodniczej osłabi więzi społeczne, identyfikację ze swoją małą ojczyzną i atrakcyjność zamieszkiwania w regionie. Utrzymanie gospodarki na ścieżce wysokiego wzrostu gospodarczego będzie wymagać realizacji sześciu celów strategicznych województwa zachodniopomorskiego.

Za celowe uznaje się konieczność opracowania jako dokumentu wykonawczego strategii „Katalogu działań kierunkowych” ułatwiającego z jednej strony operacyjne zarządzanie wdrażaniem strategii, a z drugiej strony dającego korzystającym i wdrażającym strategię większą łatwość w doborze odpowiednich celów do planowanych działań. Uwzględniając opracowanie w/w katalogu przedstawiono poniżej matryce celów bez opisywania ich zakresu merytorycznego.

Realizacja celu numer 1. „Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania” wspierana przez przedstawione w matrycy cele kierunkowe.

- 1.1. Wzrost innowacyjności gospodarki
- 1.2. Rozwój i promocja produktów turystycznych regionu
- 1.3. Wspieranie współpracy i rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości
- 1.4. Wspieranie wzrostu eksportu
- 1.5. Zrównoważony rozwój gospodarki morskiej
- 1.6. Restrukturyzacja i wspieranie prorynkowych form produkcji rolnej i rybołówstwa

Realizacja celu numer 2. „Wzmacnianie mechanizmów rynkowych i otoczenia gospodarczego” wspierana przez przedstawione w matrycy cele kierunkowe:

- 2.1. Podnoszenie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego
- 2.2. Popieranie rozwoju lokalnych produktów i usług
- 2.3. Podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu
- 2.4. Wspieranie rozwoju instytucjonalnego, finansowego i usługowego otoczenia biznesu

Realizacja celu numer 3. „Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu” wspierana przez przedstawione w matrycy cele kierunkowe:

- 3.1. Wzmocnienie roli Szczecina – stolicy regionu oraz Koszalina – krajowego ośrodka równoważenia rozwoju¹⁶
- 3.2. Wspieranie rozwoju struktur funkcjonalno-przestrzennych
- 3.3. Aktywizacja regionalnych ośrodków rozwoju liczących od 20 do 100 tys. mieszkańców
- 3.4. Rozwój małych miast (do 20 tys. mieszkańców), rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich
- 3.5. Stworzenie efektywnego, dostępnego i zintegrowanego systemu transportowego
- 3.6. Wspieranie rozwoju budownictwa mieszkaniowego i rynku mieszkaniowego

Realizacja celu numer 4. „Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka zasobami” – wspierana przez przedstawione w matrycy cele kierunkowe:

- 4.1. Usuwanie skutków i przeciwdziałanie degradacji środowiska
- 4.2. Zachowanie, ochrona i odtwarzanie walorów i zasobów środowiska naturalnego
- 4.3. Racjonalna gospodarka zasobami naturalnymi regionu, efektywne wykorzystanie zasobów i odnawialnych źródeł energii
- 4.4. Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych

Realizacja celu numer 5. „Budowanie otwartej i konkurencyjnej społeczności” wspierana przez przedstawione w matrycy cele kierunkowe:

- 5.1. Rozwój infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich
- 5.2. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych, innowacyjnych i proekologicznych
- 5.3. Budowanie społeczeństwa uczącego się

¹⁶ Wzmocnienie pozycji Koszalina i przyspieszenie jego rozwoju powinno uwzględniać Rezolucję Senatu Rz.P. z dnia 3 czerwca 2005 (M.P. nr 5 poz.469) w sprawie postulatów dotyczących NPR na lata 2007 – 2013, mającej na względzie zrównoważony rozwój Kraju, dla uniknięcia pogłębienia dysproporcji ekonomicznych i społecznych – zalecających uwzględnienie w dokumentach programowych działania zmierzające do redukcji barier rozwoju i przyjęcia takiego algorytmu podziału środków na rozwój, który będzie sprzyjał rozwojowi”.

- 5.4. Wzmacnianie środowiskowej roli systemu edukacyjnego i europejskiej współpracy w edukacji
- 5.5. Budowanie społeczeństwa informacyjnego
- 5.6. Poprawa przestrzennej i zawodowej struktury rynku pracy, wzrost mobilności zawodowej ludności
- 5.7. Podnoszenie jakości kształcenia oraz dostępności i jakości programów edukacyjnych
- 5.8. Współpraca międzynarodowa, transgraniczna i regionalna

Realizacja celu numer 6. „Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu” wspierana przez przedstawione w matrycy cele kierunkowe:

- 6.1. Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnych
- 6.2. Wspieranie rozwoju demokracji lokalnej i społeczeństwa obywatelskiego
- 6.3. Wzmacnianie więzi i warunków funkcjonowania rodziny
- 6.4. Zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego – zwiększenie poczucia bezpieczeństwa ludności
- 6.5. Opieka i wspieranie aktywności osób w wieku poprodukcyjnym
- 6.6. Rozwój sportu i rekreacji, promocja zdrowego stylu życia
- 6.7. Stworzenie spójnego systemu realizacji zadań ochrony zdrowia i bezpieczeństwa zdrowotnego
- 6.8. Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy
- 6.9. Przeciwdziałanie procesom marginalizacji społecznej
- 6.10. Stworzenie systemu realizacji zadań polityki socjalnej

Rozdział VI.

PRIORYTETY STRATEGII ROZWOJU I UZASADNIENIE ICH WYBORU

Priorytet oznacza pierwszeństwo, preferencję lub przywilej korzystania w większym zakresie z dostępnych narzędzi, struktur lub środków finansowych przy wyborze konkurujących ze sobą programów, projektów lub zadań realizowanych w ramach strategii rozwoju. Preferencja ma charakter względny, gdyż uwarunkowania życia społeczno-gospodarczego nie pozwalają na przeznaczanie posiadanych środków tylko na jeden cel kosztem innych celów. Oznacza to, że wskazanie priorytetów nie przesądza jeszcze o ich randze. Dopiero na etapie wdrażania strategii, po określeniu zasad stosowanych preferencji, tak aby stały się one czytelne dla wszystkich członków społeczności regionu, priorytet uzyska właściwą rangę. Dzięki temu możliwe będzie także przypisanie priorytetom wskaźników pozwalających monitorować przebieg realizacji strategii.

Priorytety nie są powieleniem celów kierunkowych. Wskazują na obszary koncentracji działań w ramach celów strategicznych. Na obszarach objętych priorytetami można realizować równolegle wiele celów kierunkowych. Wypadkową wszystkich działań w danym obszarze i oceną ich skuteczności jest poprawa wskaźnika osiągnięcia priorytetu.

Do wyboru priorytetów zastosowano podejście pragmatyczne kierując się: priorytetami zaproponowanymi w NPR oraz wynikami zidentyfikowanymi w diagnozie stanu i z analizy trendów w otoczeniu. Po zbadaniu spójności z celami przyjętymi w strategii uznano, że w każdym z obszarów realizowanych przez cele strategiczne wystarczające jest sformułowanie jednego priorytetu. Każdemu priorytetowi przyporządkowano po trzy wskaźniki pozwalające dokonywać oceny „skumulowanych” efektów realizacji celów kierunkowych, Indywidualne opisy priorytetów i definicje wskaźników przedstawiono w tabelach 6.1. – 6.6.

Priorytet celu pierwszego. Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania

Tabela 6.1.

Konkurencyjność gospodarki	
Zgodnie z zapisami celu o konkurencyjności gospodarki decyduje kilka czynników. Są to wszystkie działania podejmowane przez podmioty gospodarcze związane z innowacyjnością. Należy przez to rozumieć przedsięwzięcia inwestycyjne w grupie maszyn i urządzeń, które prowadzą do zmniejszenia stopnia dekapitalizacji majątku trwałego. Kolejną miarą konkurencyjności gospodarki jest wolumen eksportu realizowany przez firmy zachodniopomorskie. Pomiar eksportu może być prowadzony w kilku grupach towarowych, w tym w grupie produktów rolnych. O konkurencyjności gospodarki świadczy też wskaźnik ogólny wydajności pracy. Ważną i niedocenianą w Polsce miarą konkurencyjności jest liczba zgłoszeń patentowych, rejestracji znaków ochronnych i wzorów użytkowych. Jest to prosty wskaźnik, ilustrujący z jednej strony zdolność podmiotów do samodzielnego wdrażania nowych produktów i technologii, a z drugiej strony stan współpracy z jednostkami działającymi w sferze B+R oraz uczelniami wyższymi. Brak wdrożeń do praktyki nowych produktów i rozwiązań innowacyjnych oznacza niską konkurencyjność gospodarki. Zapropionowane wskaźniki charakteryzuje prostota pomiaru, dostępność danych oraz syntetyczne podejście do pomiaru konkurencyjności. Łatwo można wykazać, że pojawienie się parków technologicznych, stref przemysłowych i parków naukowo-technologicznych musi znaleźć odzwierciedlenie chociażby w jednym z wybranych wskaźników, a odnowa majątku bardzo często skutkuje wzrostem wydajności pracy i zdolnością do eksportu. Wzrost aktywności wyższych uczelni w zakresie współpracy z podmiotami gospodarczymi oznacza wyższą jakość kształcenia oraz ochronę patentową wdrożeń. Studenci z uczelni współpracujących z podmiotami gospodarczymi są lepiej przygotowani do pracy zawodowej, a same uczelnie potrafią się lepiej dostosowywać do potrzeb profilu kształcenia studentów.	

Wskaźniki priorytetu	
Wolumen eksportu Wydajność pracy	Udział eksportu produkcji i usług do przychodów ze sprzedaży ogółem Wydajność pracy na jednego zatrudnionego w wybranych branżach w sferze produkcji
Liczba patentów	Liczba patentów, wzorów użytkowych i znaków ochronnych zarejestrowanych w województwie

Źródło: opracowanie własne.

Priorytet celu drugiego. Wzmacnianie mechanizmów rynkowych i otoczenia gospodarczego

Tabela 6.2.

Aktywność gospodarcza
Sprawne mechanizmy rynkowe i przyjazne otoczenie gospodarcze sprzyjać będą wzrostowi aktywności gospodarczej regionu. Jej najprostszą miarą jest zdolność do przyciągania inwestycji wyrażana przez liczbę podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego i firm zagranicznych posiadających na terenie regionu filie lub oddziały prowadzące samodzielnie sprawozdawczość finansową. Trudniej jest mierzyć nakłady inwestycyjne ponoszone przez te firmy oraz badać, jaka część ich produkcji jest eksportowana. Bardzo ważną miarą są bezpośrednie inwestycje zagraniczne (z podziałem na branże), w tym inwestycje duże, powyżej 1 mln euro (rejestrowane przez Państwową Agencję Inwestycji Zagranicznych). Obok liczby nowych miejsc pracy aktywność gospodarczą może ilustrować także liczba zarejestrowanych podmiotów w systemie Regon, osiągane przychody ze sprzedaży i rentowność firm, można też analizować strukturę branżową podmiotów, śledząc zmiany w branżach strategicznych: gospodarce morskiej i turystyce.

Wskaźniki priorytetu	
Kapitał portfelowy	Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i zainwestowane kwoty (mln euro)
Spółki zagraniczne	Liczba podmiotów zagranicznych lub z udziałem kapitału zagranicznego
Liczba nowych miejsc pracy	Liczba nowo utworzonych miejsc pracy lub spadek stopy bezrobocia

Źródło: opracowanie własne.

Priorytet celu trzeciego: Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu

Tabela 6.3.

Rozwój infrastruktury	
Inwestycje, zarówno prywatne jak i realizowane ze środków publicznych, podnoszą jakość przestrzeni, a przez to tworzą warunki do wzrostu gospodarczego i poprawy jakości życia społecznego. Poziom inwestycji jest jednym z podstawowych wskaźników makroekonomicznych służących do oceny stanu gospodarki i jej perspektyw rozwojowych, są priorytetem w każdej gospodarce. Z punktu widzenia regionu należy wyróżnić inwestycje: a) odtworzeniowe, służące odtworzeniu niezbędnej infrastruktury technicznej, komunikacyjnej i społecznej zniszczonej lub niewłaściwie wykonanej w poprzednim okresie ustrojowym b) restrukturyzacyjne, związane ze zmianą struktury sieci oraz modernizacji wynikających ze zmian systemowych lub wymuszonych długookresowymi trendami na przykład demograficznymi, gospodarczymi, społecznymi, prawnymi c) prorozwojowe, związane z uruchamianiem (uzbrajaniem) nowych terenów inwestycyjnych, budową nowych dróg (obwodnice itp.), budynków i budowli służących poprawie funkcjonowania gospodarki, wykorzystaniu nowych odnawialnych lub efektywniejszych źródeł energii, poprawie jakości i funkcjonowania instytucji życia społecznego itp. Z punktu widzenia strategii najważniejsze są inwestycje prorozwojowe, gdyż one wraz z inwestycjami realizowanymi ze środków podmiotów gospodarczych i inwestycjami zagranicznymi będą decydowały o tempie rozwoju i konkurencyjności regionu. Z punktu widzenia gospodarzy regionu i oczekiwań społecznych wynika, że co najmniej do 2010 roku bardzo duży udział będą miały inwestycje odtworzeniowe i restrukturyzacyjne, które znacznie obciążą budżet województwa, lecz zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju uwzględniane będą we wszystkich programach realizowanych w województwie. Ważnym czynnikiem pobudzającym rozwój gospodarczy jest rozwój budownictwa mieszkaniowego aktywizującego rynek nieruchomości i uruchamiające łańcuch firm usługowo – produkcyjnych obsługujących proces budowy mieszkań i ich fazę eksploatacyjną. Rozwój budownictwa mieszkaniowego stwarza także szansę pobudzenia produkcji lokalnych materiałów budowlanych oraz uruchomienia mechanizmów długoterminowego finansowania budownictwa mieszkaniowego z wykorzystaniem zewnętrznego kapitału inwestycyjnego. Mówiąc o inwestycjach należy podkreślić znaczenie partnerstwa publiczno-prywatnego oraz konieczność przyciągania nowych inwestycji i inwestorów, tak aby dzięki tym inwestycjom uzyskać efekty mnożnikowe i zmniejszyć dystans w stosunku do bogatszych regionów otoczenia.	

Wskaźniki priorytetu	
Stan sanitarny	Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej i sieci wodociągowej
Długość wybudowanych i wyremontowanych dróg	Długość dróg w zależności od klasy (ekspresowe itp.), liczba miejscowości posiadających obwodnice (w stosunku do wymaganych)
Uzbrojone tereny inwestycyjne	Powierzchnia uzbrojonych terenów inwestycyjnych w ofercie gmin

Źródło: opracowanie własne.

Priorytet celu czwartego: Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka zasobami

Tabela 6.4.

Ochrona środowiska i gospodarka zasobami
Ochrona środowiska i gospodarka zasobami przyrody świadczy o poziomie rozwoju cywilizacyjnego i świadomości społecznej. Dla podniesienia konkurencyjności regionu i nadrobienia zapóźnień w tej dziedzinie nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska będą pochłaniać istotną część dostępnych środków wsparcia i środków własnych gmin. Ocenia się, że największe znaczenie w ochronie środowiska ma rozwiązanie problemów związanych z gospodarką ściekową (szczególnie w sferze turystyki). Syntetyczną miarą będzie stan czystości wód powierzchniowych, ujmuje bowiem wszystkie oddziaływania począwszy od spływów powierzchniowych, do oczyszczania ścieków włącznie. Drugą dziedziną w budowaniu konkurencyjności i rozwoju turystyki jest stopień korzystania z tak zwanej czystej energii i energii odnawialnej (wiatrowej, wodnej, bioenergii, geotermii, spalania odpadów, a także wykorzystania nowoczesnych technologii: pomp ciepła, ogniw słonecznych itp.). Trzecią dziedziną jest stopień zagospodarowania i ograniczanie ilości odpadów. Miarą skuteczności w tym zakresie może być ilość odzyskanych odpadów. Jest to syntetyczna miara edukacji środowiskowej, świadomości ekologicznej i systemowych działań podejmowanych przez społeczności lokalne. Jako efekt towarzyszący oczekuje się poprawy stanu sanitarnego miejscowości (w tym turystycznych). Pomiar ograniczania oddziaływania w zakresie pozostałych aspektów korzystania ze środowiska i jego ochrony (emisja zanieczyszczeń, hałasu itp.) chociaż jest niemniej ważny, wskazywałby na mniejsze skumulowanie od wynikającego przyjętego wskaźnika. Uzyskanie poprawy zaproponowanych wskaźników zwiększa zdolność środowiska do samoregulacji i odnowy.

Wskaźniki priorytetu	
Czystość wód	Długość rzek w I i II klasie czystości (liczba jezior o powierzchni >1ha)
Udział energii odnawialnej	Moc wytworzona z udziałem energii odnawialnej
Odzysk odpadów	Ilość odzyskanych, utylizowanych i unieszkodliwionych odpadów/ilości zdeponowanych odpadów

Źródło: opracowanie własne

Priorytet celu piątego: Budowanie otwartej i konkurencyjnej społeczności

Tabela 6.5.

Wiedza i kompetencje
Wiedza i kompetencje to oczywisty priorytet; aczkolwiek bardzo często tylko w sferze werbalnej. Podnoszenie wiedzy i umiejętności nie przekłada się w sposób prosty i mierzalny na wzrost gospodarczy. Znacznie łatwiej jest przekazywać środki na zaspokajanie bieżących potrzeb społecznych, szczególnie wobec ich permanentnego niedoboru i konkurowania o te środki różnych grup beneficjentów. Podnoszenie wiedzy i kompetencji jest jednak inwestycją przyszłościową, najszybciej przynoszącą efekty. Wybór tak określonego priorytetu oznacza determinację samorządu w budowaniu konkurencyjności regionu nie tylko w sferze tak zwanych inwestycji twardych, ale także miękkich przez inwestowanie w rozwój osobowy obywateli. Jest to ważne także z powodów demograficznych. Obecnie jest 180 tys. studentów, a w 2020 roku będzie ich tylko około 100 tys. Po pełnym otwarciu unijnego rynku pracy i atrakcyjności dużych aglomeracji w otoczeniu, regionowi, zagraża wzrost emigracji ludzi młodych i wykształconych. Duże znaczenie ma zatem podnoszenie wiedzy i kompetencji całej społeczności regionu

Wskaźniki priorytetu	
Kompetencja młodego pokolenia	Testy kompetencji w gimnazjach i szkołach średnich, wskaźniki kontynuacji kształcenia w szkołach wyższych
Kompetencja dorosłych	Średni poziom wykształcenia społeczeństwa, procent bezrobotnych absolwentów uczelni wyższych
Kompetencja struktur samorządowych	Średni czas załatwiania typowych spraw w urzędach gminnych, procent spraw załatwianych drogą elektroniczną, stopień informatyzacji urzędów

Źródło: opracowanie własne

Priorytet celu szóstego: Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu

Tabela 6.6.

Integracja społeczna
Integracja społeczna jako priorytet ma kilka wymiarów. Podstawowy, to integracja społeczności lokalnych prowadząca do umiejętności wyboru, współpracy i gospodarowania na własnym terenie oraz stosowania zasady solidaryzmu społecznego wobec najbiedniejszych grup. Drugi to integracja społeczności regionu powstałego w wyniku łączenia „starych” województw, których społeczności oczekiwały na ogół utrzymania własnej samodzielności. Obecne województwo zachodniopomorskie znalazło się w niekorzystnej sytuacji. Omijają je główne korytarze transportowe ze wschodu na zachód, a odległość od stolicy powoduje, że bardzo istotne stają się obecnie relacje z Berlinem i niemieckimi landami przygranicznymi oraz krajami nadbałtyckimi. Trzeci i najważniejszy wymiar to integracja w ramach kraju i Wspólnoty Europejskiej. Umiejętność współpracy na tym poziomie będzie decydować o tempie rozwoju całej unii i konkurencyjności jej gospodarki wobec innych gospodarek, a zatem także o jakości i poziomie życia w naszym regionie. Unia Europejska jest nie tylko unią państw, ale także unią regionów, dlatego integracja społeczna na poziomie regionu ma coraz większe znaczenie w kontekście regionalnej polityki państwa. Miarą zdolności do tej współpracy, identyfikacji z regionem i spójności społecznej na tym poziomie będzie liczba przedsięwzięć i inicjatyw w skali regionalnej.

Wskaźniki priorytetu	
Na poziomie lokalnym	Liczba zrealizowanych inicjatyw społeczności lokalnych
Na poziomie regionalnym	Liczba przedsięwzięć integracyjnych i inicjatyw na poziomie regionalnym
Na poziomie Unii Europejskiej	Efekty współpracy transgranicznej i międzynarodowej

Źródło: opracowanie własne.

Oczekuje się, że na etapie wdrażania strategii dokumenty regionalne będą bardziej spójne z dokumentami krajowymi. Sporządzanie aplikacji o przyznanie środków bezzwrotnych powinno być łatwiejsze zarówno dla sporządzających jak i oceniających wnioski. Wybór priorytetów nie prowadzi do konfliktu interesów, pozwala też łatwiej śledzić realizację strategii za pomocą wskaźników ich realizacji. Celowo zaproponowano ograniczoną liczbę wskaźników zakładając, że w ramach opracowywania dokumentów realizacyjnych wybrane zostaną dodatkowe lub nowe wskaźniki lepiej charakteryzujące przyjęte metody realizacji strategii.

Rozdział VII.

REALIZACJA STRATEGII

Podmiotem programowania strategicznego na poziomie regionalnym jest społeczność województwa, a sama strategia rozwoju województwa to rodzaj umowy społeczno-instytucjonalnej, zatem, w jej realizację będą zaangażowane prawie wszystkie instytucje, urzędy administracji rządowej i samorządowej wszystkich szczebli, agencje i fundacje, duże, średnie i małe podmioty gospodarcze, uczelnie wyższe i ośrodki naukowo-badawcze, instytucje oświaty, kultury, zdrowia i opieki społecznej, a także poszczególni obywatele. Proces realizacji strategii obejmie wszystkich, którzy w województwie zachodniopomorskim żyją lub prowadzą w nim i z nim szeroko pojęte interesy.

W praktyce realizacja strategii w latach 2001-2004 (wdrażanie poszczególnych działań i projektów) była oparta na dokumentach programowych województwa, takich jak strategię sektorowe i programy wojewódzkie oraz kontrakt wojewódzki. Obecny etap programowania będzie związany z realizacją jednego – regionalnego programu operacyjnego, w którego ramach będą wdrażane programy realizacyjne oraz poszczególne projekty i zadania. Równolegle będą realizowane różnego rodzaju programy horyzontalne finansowane wprost ze środków Unii Europejskiej na podstawie indywidualnych aplikacji osób, podmiotów i organizacji. Realizacji strategii służyć będzie także aktywność własna podmiotów gospodarczych oraz bezpośrednie inwestycje zagraniczne.

Przyjęta misja wskazuje cele, których osiągnięcie zapewni szybszy rozwój regionu i wzrost jego konkurencyjności w otoczeniu. Ukierunkowanie strategii na wspieranie aktywności własnej mieszkańców, ich przedsiębiorczości i mobilności na rynku pracy, wzrost innowacyjności i kompetencji w sferze gospodarczej i społecznej oraz wyrównywanie dysproporcji rozwojowych ma na celu stwarzanie warunków do rozwoju.

Brak aktywności własnej, inicjatyw lokalnych oraz umiejętności współpracy na wszystkich szczeblach i we wszystkich obszarach podejmowanych działań uniemożliwia osiągnięcie założonych celów. Samorząd województwa oczekuje, że wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej mechanizmy wsparcia oraz swoboda przepływu dóbr, usług, siły roboczej i kapitału przy racjonalnym wykorzystaniu ednogenicznych potencjałów regionu oraz aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców staną się źródłem stabilnego i trwałego wzrostu gospodarczego, a w efekcie poprawy poziomu i jakości życia mieszkańców regionu.

VII.1. Zasady wdrażania strategii

VII.1.1. Program wdrażania

Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego pokazuje i syntetycznie opisuje strategiczne cele rozwoju i przypisane im cele kierunkowe. Z celów tych w następnym okresie programowania zostaną wyprowadzone programy operacyjne, określające poszczególne działania (zadania, projekty i przedsięwzięcia) ze wskazaniem podmiotów, organizacji i osób odpowiedzialnych za ich realizację, a także zakładane efekty, niezbędne nakłady rzeczowe i finansowe, źródła finansowania i harmonogram realizacji. Poszczególne działania będą się składać na realizację celów kierunkowych z uwzględnieniem przyjętych priorytetów, a te – na realizację celów strategicznych, co w przyjętym horyzoncie strategii powinno pozwolić spełnić misję województwa zachodniopomorskiego. Przyjęcie przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, w drodze uchwały, dokumentu *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego* uruchomi proces opracowania programów operacyjnych, które po

uzyskaniu aprobaty radnych województwa staną się narzędziem realizacji strategii między innymi w ramach regionalnego programu operacyjnego. Nad prawidłową implementacją programów, zarówno krajowych jak i unijnych, będzie czuwać jeden lub kilka komitetów sterujących. Zasady powoływania i pracy tych komitetów określi Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w drodze uchwały, która będzie musiała uwzględniać obowiązujące w tej mierze dyspozycje i przepisy wynikające z dokumentów wyższej rangi (strategie i programy krajowe, dyrektywy Unii Europejskiej itp.).

Zarówno działania inwestycyjne jak i bezinwestycyjne wymagają odpowiedniego zaplecza instytucjonalnego, zdolnego do ich implementacji i sprawnej obsługi. Rolę taką powinny odegrać w naszym województwie – oprócz odpowiednich służb Zarządu Województwa – agencje rozwoju regionalnego i regionalne agencje promocji turystyki oraz inne organizacje społeczno-gospodarcze, jak fundacje, stowarzyszenia organizacje przedsiębiorców itp. Jednostki te należy wzmocnić odpowiednio przygotowaną merytorycznie kadrami, tak by oprócz realizacji przypisanych im zadań mogły także wykształcić odpowiednią liczbę fachowców w każdej gminie. Naturalnym partnerem samorządu województwa w realizacji strategii są samorządy gminne i samorządy powiatowe oraz instytucje i organizacje pozarządowe.

Wiodącą rolę we wdrażaniu strategii, realizacji programów i podejmowaniu inicjatyw w sferze społeczno-gospodarczej, adresowanych nie tylko do własnych społeczności, ale także mieszkańców obszaru wpływu i regionu, przypisuje się aglomeracji szczecińskiej i koszalińskiemu obszarowi węzłowemu oraz ośrodkom regionalnym: Świnoujście, Kołobrzeg, Wałcz i Szczecinek. Klimat inwestycyjny, społeczny i gospodarczy kształtować będą Szczecin i Koszalin, których współpraca powinna służyć zmniejszaniu dysproporcji rozwojowych w ramach podregionów oraz promocji regionu. Zakłada się, że realizacja strategii będzie się toczyć dwoma zasadniczymi nurtami. Pierwszy z nich to obszar gospodarki i szeroko rozumianej infrastruktury, drugi zaś – szeroko rozumianych działań społecznych. Coroczna alokacja środków do obu tych nurtów zapewni przejrzystość podejmowanych decyzji finansowych.

Dobór projektów w ramach realizowanych programów będzie miał zasadniczy wpływ na realizację celów *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego*. Biorąc pod uwagę również praktykę stosowaną w tej mierze przez Unię Europejską, w niniejszym dokumencie wystarczające jest sprecyzowanie ogólnych zasad doboru projektów. Istotne jest, że kwestie te są w podobny sposób ujmowane w przepisach ogólnych funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Istnieje wiele kryteriów ogólnych, które powinny być rozważone podczas doboru projektów przez wszystkich uczestników procesu wdrażania strategii (odpowiedzialnych za sterowanie tym procesem, a także wszystkie organy wdrażające projekty wspierane środkami Unii Europejskiej), wynikających bezpośrednio z celów i zapisów strategii. Są to:

- a) zgodność celów projektu z celami strategii i realizowanych programów oraz oczekiwaniami instytucji i podmiotów udzielających wsparcia finansowego ze środków zwrotnych i bezzwrotnych;
- b) potencjalne skutki gospodarcze (skwantyfikowane na podstawie odpowiednio dobranych kryteriów określających wzrost produktywności działalności gospodarczej i zatrudnienia), z uwzględnieniem endogenicznych potencjałów występujących w danym miejscu oraz skutki ewentualnego przenoszenia działalności gospodarczej;
- c) własne zdolności finansowe (w przypadku projektów sektora produkcji i projektów związanych z parytetem siły nabywczej);
- d) finansowa i ekonomiczna efektywność inwestycji (ogólne korzyści, wyrażone w powyższych kryteriach, w relacji do kosztu projektu);
- e) wpływ na środowisko;
- f) wpływ na równość szans, w szczególności równość płci;
- g) wpływ na likwidację dysproporcji rozwojowych o charakterze społecznym i przestrzennym;
- h) wpływ na rozwój i aktywizację obszarów wiejskich;
- i) wzrost innowacyjności i konkurencyjności;
- j) wzrost przedsiębiorczości i mobilności siły roboczej.

Oczekuje się, że przy przenoszeniu tych kryteriów na grunt poszczególnych programów może być konieczna pewna elastyczność, a waga przykładana do każdego z nich będzie różna w zależności od rodzaju programu lub stosowanego środka wsparcia (*terms of references* Unii Europejskiej). Dla zapewnienia obiektywności i jawności w uzupełnieniach do poszczególnych programów znajdują się specyficzne kryteria stosowane w danym przypadku, wskazujące właściwe priorytety.

Należy wprowadzić duży stopień konkurencyjności, decydujący o doborze projektów w ramach programów operacyjnych, szczególnie w przypadkach umożliwiających dostęp sektora prywatnego do grantów. System akceptacji grantów opierający się na kolejce oczekujących nie ma na ogół racji bytu i jest zastępowany procedurą opartą na konkurencji, poza przypadkami, w których byłoby to wyrażnie niewłaściwe. Załączniki do programów określają szczegółowo, jak ta ogólna zasada będzie stosowana. Do dużych projektów infrastrukturalnych lub projektów związanych z sektorem produkcji, które będą oceniane na podstawie analizy kosztów i zysków, konieczne jest stosowanie podejścia i parametrów określonych w odpowiednich dokumentach Unii Europejskiej. W przypadku projektów jednorazowych (*once-off projects*) lub tam, gdzie wymagana jest analiza kosztów i zysków, komitet sterujący może przeprowadzić lub zlecić odpowiednie studia i analizy. Oprócz ustalenia zasad kwalifikacji projektów, określone zostaną także zasady montażu instytucjonalnego i finansowego oraz prowadzenia monitoringu i ewaluacji postępów w realizacji strategii.

VII.1.2. Strategia a plan zagospodarowania przestrzennego województwa

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest oprócz strategii drugim podstawowym dokumentem uchwalanym przez Sejmik Województwa, decydującym o rozwoju regionu. Plan zagospodarowania przestrzennego jest przeniesieniem zapisów strategii w sferę gospodarowania przestrzenią i tworzenia warunków do realizacji ponadlokalnych zamierzeń inwestycyjnych. Plan ten nie ma charakteru przepisu gminnego, nie jest podstawą do wydawania decyzji administracyjnych, ale określa kierunki racjonalnego wykorzystania przestrzeni województwa. Jest podstawą do wprowadzania zadań rządowych i wojewódzkich, służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych, do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i dalej do planów miejscowych (przy zastosowaniu procedury uzgodnień i opiniowania). Zadania te muszą być także ujęte w programach wojewódzkich oraz uzyskać odpowiedni status prawny przez wpisanie ich do rejestru wojewódzkiego zatwierdzanego zarządzeniem wojewody. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest poprzedzony pakietem pogłębionych studiów oraz analiz określających zasady oraz warunki wdrażania i realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Jest to zatem jeden z dokumentów wykonawczych strategii. Ważną częścią składową tego planu jest plan zagospodarowania obszaru metropolitalnego Szczecina. Wzrost znaczenia metropolii regionalnej na mapie kraju i Europy ma kluczowe znaczenia dla pozycji całego regionu, dlatego plan rozwoju obszaru metropolitalnego stanie się w najbliższym okresie jednym z najważniejszych dokumentów operacyjnych, gdyż umożliwi realizowanie bardzo dużych projektów infrastrukturalnych przy znacznym wsparciu finansowym ze środków unijnych i krajowych. W planie zagospodarowania województwa zostaną zweryfikowane pod względem funkcjonalnym i przestrzennym wszelkiego rodzaju polityki, na przykład ochrony środowiska naturalnego, rozwoju transportu, energetyki. Oznacza to, że na tym etapie skonkretyzują się lokalizacje inwestycji ponadlokalnych. Na przykład w odniesieniu do polityki ochrony środowiska przyrodniczego po zakończeniu waloryzacji przyrodniczej gmin oraz opracowaniu planów ochrony parków narodowych i krajobrazowych zostanie zweryfikowany zasięg terytorialny obszarów prawnie chronionych i forma ochrony przez jednostki różnego szczebla. W uproszczeniu można stwierdzić, że strategia rozwoju województwa i strategie gminne są dokumentami politycznymi. Poprzez zapisy w studium uwarunkowań zostają usankcjonowane jako prawo lokalne w planach zagospodarowania przestrzennego gmin, będące podstawą do wydawania decyzji administracyjnych. Finansowanie i realizacja poszczególnych zadań dopuszczonych do realizacji w

planach miejscowych są dostosowane do alokacji środków i kompetencji poszczególnych jednostek samorządowych.

VII.1.3. Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa

W ramach współpracy międzyregionalnej przewiduje się między innymi:

1. Kontynuację wspólnych prac uwzględniających zasady ładu przestrzennego oraz wzajemne wspieranie się na poziomie krajowym i transgranicznym w zakresie układu przestrzennego.
2. Wspólne uzgodnienia prac nad planami zagospodarowania przestrzennego dotyczące sąsiadujących ze sobą obszarów naszych regionów.
3. Współpracę w ramach udrożnienia połączenia transportowo-komunikacyjnego na linii północ-południe (woj. zachodniopomorskie, lubuskie, dolnośląskie i głębiej na południe kraju – autostrada A-2 i Europy, jak również na osi wzdłuż drogi S-11) oraz wschód-zachód – wzdłuż dróg S-6 i S-10
4. Koordynację modernizacji i budowy dróg wojewódzkich i powiatowych, a także wspieranie się w podejmowaniu działań na rzecz rozwoju sieci dróg krajowych.
5. Wspólne działania w zakresie efektywności ekonomicznej i organizacji infrastruktury transportowej.
6. Kontynuację prac związanych z rozwojem transportu lotniczego, kolejowego i rzeczno.
7. Współpracę nad systemem bezpieczeństwa energetycznego regionów.
8. Koordynację w zakresie racjonalnej i spójnej gospodarki wodnej ze szczególnym uwzględnieniem działań proekologicznych oraz małej retencji.
9. Wspieranie i inicjowanie porozumień gospodarczych na obszarze regionów – wspieranie tworzenia ponadregionalnych branżowych klastrów.
10. Wspieranie działalności badawczej i technologicznej w obszarach powiązania sfery B+R z gospodarką oraz inspirowanie przedsiębiorców do inwestowania w B+R..
11. Współpraca w zakresie kreowania ponadregionalnych produktów turystycznych, np. szlaki rowerowe, konne, pola golfowe przy jednoczesnym zapewnieniu realizacji kompleksowych programów ochrony środowiska..
12. Inicjowanie i poparcie dla sąsiadujących ze sobą JST naszych regionów w realizacji wspólnych przedsięwzięć oraz strategii kierunkowych.
13. Współpraca w zakresie opracowywania i aktualizacji regionalnych strategii budowy społeczeństwa informacyjnego.
14. Szeroko rozumiana współpraca międzyregionalna, zbieżna polityka w zakresie kontaktów ze wspólnymi sąsiadami zagranicznymi.

Kształt, wymiar i zakres współpracy międzynarodowej określać będą:

- uczestnictwo w programach i projektach międzynarodowych UE,
- własne inicjatywy w ramach współpracy regionów granicznych i nadbałtyckich,
- kontakty z regionami partnerskimi i współpraca z Euroregionem Pomerania,
- indywidualne kontakty miast i gmin regionu,
- indywidualne inicjatywy w zakresie współpracy gospodarczej, społecznej, a w tym: kulturalnej i naukowej, sportowej oraz młodzieżowej.

VII.2. Zasady finansowania i operacyjne instrumenty realizacji Strategii

Finansowaniu strategii w latach 2000–2004, służyły głównie krajowe i zagraniczne środki publiczne w wysokości 4,328 mld zł. (94%), przy czym ciężar finansowania spoczywał głównie na źródłach krajowych (60% ogółu środków zaangażowanych w strategię). Uzupełnieniem źródeł publicznych były środki prywatne – zaledwie 6% ogółu, czyli około 270 mln zł. Wśród krajowych środków publicznych największy udział w finansowaniu rozwoju województwa miał budżet państwa (21%), pozostałe krajowe środki publiczne funduszy i agencji celowych (20%) oraz gminy

i powiaty z terenu województwa (16%). Na tym tle niekorzystnie przedstawia się zaangażowane środków z budżetu województwa, które wyniosło zaledwie niecałe 3%. Wynika to z braku instrumentów finansowych i budżetu własnego, za którego pomocą samorząd województwa mógłby realizować ustawowe zobowiązania do kreowania i prowadzenia polityki rozwoju województwa. Nowe podejście do polityki regionalnej świadczy o woli umocnienia samorządów regionalnych i przyznania im poza nowymi zadaniami także większego wpływu na alokację i kierunki wydatkowania pozyskanych środków w ramach funduszy centralnych i wsparcia Unii Europejskiej. Środki pozyskane z Unii Europejskiej i środki krajowe zdecydowanie zwiększą budżet województwa. Alokacja środków będzie jednak możliwa tylko w ramach działań odpowiadających polityce Unii Europejskiej i preferencjom krajowym. Działaniom tym będzie towarzyszyć polityka regionalna, polegająca na koncentracji środków na przedsięwzięciach zapewniających najszybsze efekty wzrostu gospodarczego lub poprawę jakości życia społecznego, a także obejmowaniu przez przedsięwzięcia możliwie największych grup beneficjentów. Finansowanie zadań i przedsięwzięć realizowanych w ramach strategii będzie podlegać zasadom montażu finansowego środków:

- własnych samorządu terytorialnego,
- dostępnych w ramach kontraktów regionalnych,
- funduszy celowych,
- pomocowych z zagranicy,
- udziału funduszy prywatnych.

W nowej perspektywie czasowej nie nastąpią zasadnicze zmiany w tak skonstruowanym systemie finansowania rozwoju regionalnego. Zmieni się jednak ich struktura oraz udział poszczególnych źródeł w budżecie realizacji strategii. Najistotniejsze zmiany w tym zakresie są następujące:

- a) zgodnie z NPR na lata 2007–2013, podstawą finansowania rozwoju regionalnego będzie zdecentralizowany system finansów publicznych dopuszczający wieloletnie planowanie finansowe (trzy lata), co jest zgodne z warunkami członkostwa Polski w UE; oznacza to istotną zmianę roli kontraktu wojewódzkiego w finansowaniu rozwoju regionalnego¹⁷;
- b) zgodnie z NPR, podstawą finansowania rozwoju regionalnego będzie wsparcie ze środków zewnętrznych, przede wszystkim z funduszy UE, na zasadach ustalonych dla kolejnego okresu budżetowego, przy czym województwa będą opracowywać samodzielne programy operacyjne rozwoju regionalnego;
- c) zakończy się finansowanie ze źródeł funduszy przedakcesyjnych (PHARE, ISPA, SAPARD);
- d) zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącym ogólnych zasad działania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz rozporządzeniem dotyczącym Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, wymienione fundusze będą podstawą europejskiej polityki spójności w latach 2007-2013.

Podstawowymi obszarami interwencji dla poszczególnych funduszy będą:

- a) dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego:
 - modernizacja i dywersyfikacja struktur gospodarczych w państwach członkowskich i regionach, ze szczególnym uwzględnieniem priorytetów Strategii Lizbońskiej,
 - rozwijanie i ulepszanie infrastruktury podstawowej,
 - ochrona środowiska,
 - wzmocnienie zdolności instytucjonalnej krajowej i regionalnej administracji zarządzającej funduszami europejskimi;

¹⁷ Kontrakt wojewódzki to umowa między stroną rządową i samorządową. Kontrakt wojewódzki stanie się podstawowym instrumentem wspierania rozwoju regionalnego. Określa on zakres, tryb i warunki realizacji zadań wynikających z programów wojewódzkich, które uzyskały wsparcie rządu, oraz zadań należących do spraw nadzorowanych przez ministrów właściwych, które były wspierane przez jednostki samorządu terytorialnego i inne uprawnione podmioty.

b) dla Europejskiego Funduszu Społecznego:

- poprawa funkcjonowania instytucji rynku pracy, systemów kształcenia i szkolenia oraz polityki społecznej,
- inwestycje w kapitał ludzki (wzrost poziomu wykształcenia, przystosowanie umiejętności pracowników do nowych wyzwań, zapewnienie wszystkim dostępu do rynku pracy),
- wspieranie administracji publicznej w budowaniu zdolności administracyjnej;

c) Fundusz Spójności będzie interweniował w następujących obszarach:

- transeuropejskie sieci transportowe, ze szczególnym uwzględnieniem projektów o zasięgu europejskim,
- infrastruktura środowiskowa,
- połączenia kolejowe, morskie, śródlądowe,
- programy transportu multimodalnego poza sieciami transeuropejskimi,
- zrównoważony rozwój transportu miejskiego, inwestycje środowiskowe (projekty energooszczędne oraz w zakresie źródeł energii odnawialnej).

Pozostałe dotychczasowe fundusze strukturalne, czyli Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej – Sekcja Orientacji oraz Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa, finansujące rozwój obszarów wiejskich oraz rybołówstwo, zostaną, po 2007 roku wyłączone z polityki strukturalnej i włączone w postaci nowych funduszy w obszar Wspólnej Polityki Rolnej UE. Zlikwidowane zostaną również Inicjatywy Wspólnoty (INTERREG III, EQUAL, Leader + oraz Urban II). Jednocześnie wzrośnie ranga współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i międzynarodowej finansowana obecnie w ramach Inicjatywy INTERREG. Będzie ona stanowić cel 3 polityki spójności UE, ukierunkowany na współpracę terytorialną.

Zakres instrumentów polityki strukturalnej i regionalnej UE przewidziany na lata 2007–2013 będzie podstawą do prac nad przygotowaniem programów operacyjnych w ramach realizacji NPR na te lata. Uzupełnieniem środków strukturalnych UE na realizację NPR 2007-2013 będą instrumenty krajowe (zarówno już funkcjonujące, jak i projektowane), które z jednej strony będą wkładem krajowym w realizację programów współfinansowanych ze środków funduszy strukturalnych i funduszu spójności, a z drugiej sfinansują te priorytety NPR, które pozostaną poza interwencją polityki spójności UE.

Na decyzje dotyczące sposobów wdrażania zaktualizowanej strategii największy wpływ będzie miało zapowiadane przekształcenie jednego Zintegrowanego Programu Rozwoju Regionalnego w regionalne programy operacyjne. Oznacza to, że w latach 2007–2013 samorząd województwa będzie odpowiedzialny za przygotowanie programu operacyjnego rozwoju regionalnego, a także wdrażanie tego programu i absorpcję środków strukturalnych na jego finansowanie.

Identyfikację wielkości środków finansowych na realizację zadań należy przeprowadzić w odniesieniu do lat 2005–2006, czyli dla aktualnego okresu programowania Unii Europejskiej oraz kolejnego okresu programowania (2007–2013), z symulacją do 2020 roku. Podstawowym ograniczeniem w finansowaniu rozwoju regionalnego województwa jest niewielka dostępność środków własnych. W budżetach większości gmin brakuje wolnych środków na inwestycje, a mechanizmy finansowania wymagają wyłożenia w pierwszym okresie środków własnych, które po rozliczeniu poszczególnych zadań są w części refundowane ze środków bezzwrotnych. Zdolność kredytowa gmin jest ograniczona ustawą o finansach publicznych. Brak odpowiednich gwarancji państwa oraz kredytów pomostowych, to istotne ograniczenie w korzystaniu z dostępnych środków wsparcia. W tej sytuacji zdolność do przygotowywania dobrych projektów oraz umiejętność i skuteczność pozyskiwania środków pochodzących bezpośrednio z Unii Europejskiej będą decydować o sumarycznej absorpcji środków finansowych i tempie rozwoju województwa.

W latach 2007-2013 programy operacyjne mają być sfinansowane wyłącznie z jednego funduszu. W regulacjach obowiązujących w latach 2000–2006 zawarto możliwość podwyższenia, w szczególnych przypadkach, poziomu współfinansowania przez Unię Europejską działań finansowanych z funduszy strukturalnych do 80%. W projekcie nowych regulacji prawnych wyeliminowano taką możliwość w odniesieniu do klasycznych obszarów celu 1, przyjmując za uniwersalny poziom współfinansowania unijnego 75% nakładów, natomiast w przypadku

regionów ultraperyferyjnych dopuszczono możliwość zwiększenia dofinansowania do 85%. Przewidywane wsparcie finansowe dla Polski wynika z przyjętego w Trzecim Raporcie Kohezyjnym założenia, że średnioroczne transfery na rzecz państw beneficjentów nie powinny przekraczać ekwiwalentu 4% produktu krajowego brutto. Nadal będą rozwijane instrumenty wspomagające realizację programów współfinansowanych ze środków wspólnotowych:

- środki na prefinansowanie (Bank Gospodarstwa Krajowego, banki komercyjne – kredyty pomostowe częściowo refundowane ze środków budżetu UE),
- środki budżetowe, rezerwy celowe i fundusze celowe,
- poręczenia i gwarancje skarbu państwa,
- Fundusz Poręczeń Unijnych,
- Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych,
- fundusze poręczeniowe i pożyczkowe dla MŚP;
- Krajowy Fundusz Drogowy,
- Krajowy Fundusz Kapitałowy;
- finansowe wsparcie dla inwestycji wieloletnich o dużym znaczeniu dla gospodarki.

Bezpośrednim beneficjentem środków finansowych Unii Europejskiej są samorządy terytorialne i samorząd wojewódzki. Dotyczy to zarówno funduszy strukturalnych jak i funduszu kohezji. Za ich pośrednictwem o wsparcie ubiegać się mogą inne instytucje i podmioty gospodarcze. Część programów wsparcia jest adresowana jednak bezpośrednio do określonych instytucji (na przykład kultury, oświaty, zdrowia czy nauki), a także podmiotów gospodarczych, jeśli spełniają określone kryteria. Tak skonstruowane horyzontalne programy wsparcia są nakierowane na wyrównywanie wewnątrzregionalnych, a przede wszystkim międzyregionalnych różnic. Pomoc Unii Europejskiej jest udzielana w postaci tak zwanych grantów, czyli bezzwrotnych dotacji. Beneficjent musi jednak zaangażować w realizację projektu swoje środki finansowe w wysokości co najmniej 25% wartości projektu. Środki finansowe pochodzące z międzynarodowych instytucji finansowych, takich jak na przykład Bank Światowy (BS) czy Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOiR), mogą być przyznane zarówno instytucjom rządowym jak i samorządowym. Jednym z najważniejszych warunków dla poszczególnych linii kredytowych, jest kryterium efektywności angażowania środków. W odróżnieniu od bezzwrotnych środków Unii Europejskiej są to kredyty, które trzeba spłacić. Międzynarodowe instytucje finansowe wymagają przy udzielaniu kredytów, gwarancji rządowych, które przy znacznym obciążeniu budżetu państwa (w okresie programowania, czyli do 2020 roku, nie przewiduje się tu znaczących zmian) nie będą łatwe do uzyskania. Samorząd wojewódzki i jednostki samorządu terytorialnego dysponują ponadto środkami finansowymi pochodzącymi z dotacji i subwencji, a także z dochodów własnych. Duża część tych środków jest przeznaczana również na szeroko rozumiany rozwój regionalny.

W wykonanie niektórych zadań będą angażowane również prywatne środki finansowe w ramach tak zwanego partnerstwa publiczno–prywatnego.

Jak z powyższego wynika, na realizację zadań pozwalających osiągnąć cele wskazane w strategii rozwoju województwa istnieje możliwość pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł. Każdorazowo jednak jest to związane ze wskazaniem beneficjenta uprawnionego do ubiegania się o pieniądze. Skuteczną realizację *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego* należy oprzeć na montażu instytucjonalnym i uruchamianym na jego podstawie montażu finansowym. Ponieważ za opracowanie, uchwalenie i późniejsze wdrażanie strategii odpowiada, zgodnie z ustawą, samorząd województwa – on właśnie powinien odgrywać rolę inicjatora i koordynatora montażu instytucjonalnego służącego realizacji przedsięwzięć (działań, zadań) dotyczących różnorodnych podmiotów.

Mechanizm udzielania wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego

Projekty trafiają do Zespołu selekcji i wdrażania Projektów, a po ich naborze do jednostki finansującej. Cały proces nadzorowany jest przez Zespół Monitoringu. Podział zadań:

1. Etap I: Selekcja Projektów – realizuje zespół odpowiedzialny za organizacyjną stronę poszczególnych naborów projektów, weryfikację formalną projektów, organizację posiedzeń paneli ekspertów, obsługę posiedzeń Regionalnego Komitetu Sterującego.
2. Etap II: Wdrażanie Projektów – realizuje zespół dla potrzeb Regionalnego Programu Operacyjnego – odpowiedzialny za projekty po ich wyborze do dofinansowania, za ocenę formalno – prawną projektów, przygotowanie umów o dofinansowanie projektów oraz rozliczanie dotacji. Wiąże się to z wprowadzeniem indywidualnej odpowiedzialności pracownika za konkretne projekty przez niego prowadzone, począwszy od momentu oceny formalno – prawnej, poprzez podpisanie umowy o dofinansowanie, aż po ostateczne rozliczenie.
3. Etap III: Monitorowanie Realizacji Projektów – realizuje zespół odpowiedzialny za nadzór nad harmonogramami realizacyjnymi i ocenę postępu prac, odpowiedzialny za kontrolę prawidłowości wydatkowania środków w momencie całkowitego rozliczenia projektów (kontrolę bezpośrednio u beneficjentów pomocy pod kątem zachowania celów zrealizowanych projektów).

VII.3. Zasady monitorowania strategii i oceny realizacji celów

Podstawą skutecznego wdrażania *Strategii rozwoju* jest reagowanie na ujawniające się różnice między jej założeniami a efektami realizacji działań cząstkowych. Wymaga to zbudowania z jednej strony sprawnego systemu monitorowania, pozwalającego na szybki wgląd w postępy prowadzonych działań, z drugiej zaś – systemu obiektywnej oceny (ewaluacji) wyników podjętych działań. Skutecznie działające systemy monitoringu i ewaluacji pozwalają na prawidłową alokację środków finansowych kierowanych na poszczególne zadania, co ma istotne znaczenie w sytuacji ograniczonej wielkości tych środków.

Przyjmuje się, że podstawą przeprowadzania oceny postępu realizacji poszczególnych działań służących realizacji *Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego* będzie zestaw wskaźników rozwoju dostosowanych do struktury celów i przyjętych priorytetów. Dotychczasowa strategia zawierała opis zasad monitorowania i ewaluacji przebiegu jej realizacji. Ogólne reguły systemu monitoringu i oceny skuteczności podejmowanych działań i przedsięwzięć wydają się nadal aktualne. Za słuszną uznać należy również ideę trzypoziomowego systemu monitoringu, w tym:

- monitoring rozwoju sytuacji społeczno–gospodarczej,
- monitoring realizacji celów strategii,
- monitoring realizacji i finansowania konkretnych programów, projektów i przedsięwzięć.

Największą wadą dotychczasowego systemu monitoringu i ewaluacji był brak odniesień stanu realizacji strategii do pożądaných rezultatów. Wynikało to z niemierzalności zadeklarowanych celów strategicznych pośrednich i operacyjnych oraz braku katalogu wskaźników i mierników stosowanych w monitoringu. W dokumencie niniejszej strategii proponuje się przyjęcie trzech grup wskaźników, ze wskazaniem wybranych wskaźników podstawowych. Zakłada się, że na etapie wdrażania strategii zostanie opracowany dokument wykonawczy, w którym zostaną określone szczegółowe zasady kwantyfikacji i pomiaru poszczególnych celów (zostanie skonstruowany kompleksowy zestaw wskaźników stosowanych w monitoringu).

Zestawienie podstawowych wskaźników realizacji strategii

A. Wskaźniki globalne (syntetyczne) jako generalna miara postępów w realizacji strategii (pozwalające porównywać stan poprzedni i osiągnięty, pomiar na przykład co 2 lata)

1. PKB na poziomie regionu, podregionu.
2. Podstawowe wskaźniki demograficzne (liczba ludności, struktura wiekowa itp.).
3. Uzupełniające wskaźniki osiągnięcia priorytetów.
 - P.1. Inwestycje: nakłady inwestycyjne (ogółem, w tym nakłady na maszyny i urządzenia).

- P.2. Zatrudnienie: poziom bezrobocia, udział bezrobotnych absolwentów.
 - P.3. Eksport: wielkość eksportu (produkcji sprzedanej przemysłu, eksport usług itp.).
 - P.4. Przedsiębiorczość: liczba podmiotów gospodarczych na 1000 os.
 - P.5. Innowacyjność: liczba udzielonych patentów i znaków ochronnych, nakłady na badania i rozwój.
 - P.6. Ochrona rynku: liczba prowadzonych postępowań karnych, liczba wydanych decyzji administracyjnych jako nakaz zaprzestania lub zakaz prowadzenia działań niezgodnych z prawem, udział szarej strefy itp.
 - P.7. Integracja społeczna: liczba organizacji społecznych (stowarzyszenia, fundacje itp.), wartość wsparcia udzielonego tym organizacjom.
 - P.8. Wiedza i kompetencje: średni poziom wykształcenia społeczeństwa i udział osób z wyższym wykształceniem, udział osób z wyższym wykształceniem w grupie osób w wieku produkcyjnym, przeciętny okres załatwiania spraw w urzędach gminnych – czas niezbędny do rozpoczęcia działalności gospodarczej, wydania pozwolenia na budowę itp.
 - P.9. Aktywizacja i mobilność: migracja wewnętrzna, emigracja (na stałe, czasowa – na przykład praca za granicą).
 - P.10. Gospodarowanie przestrzenią: procent pokrycia gmin ważnymi planami miejscowymi, nakłady na infrastrukturę komunikacyjną (ponadlokalną i lokalną).
 - B. Wskaźniki wyprzedzające jako podstawa do modyfikacji i wcześniejszego przygotowania działań osłonowych lub wspierających (pozwalające analizować trendy i przewidywać stany przyszłe ważne z punktu widzenia realizacji strategii, pomiar na przykład co 2 lata)
 - 1. Liczba urodzeń (przyrost naturalny).
 - 2. Liczba dzieci w szkołach podstawowych i gimnazjach.
 - 3. Liczba studentów (w tym z obszarów wiejskich).
 - 4. Wskaźniki kontynuacji kształcenia.
 - 5. Przyrost inwestycji w grupie maszyn i urządzeń.
 - 6. Wzrost wydajności pracy.
 - 7. Nakłady na badania i rozwój.
 - C. Wskaźniki analityczne służące do kwantyfikacji celów kierunkowych i oceny wybranych obszarów, (na przykład obciążonych strukturalnym bezrobociem) oraz pozwalające analizować zjawiska szczegółowe i realizację poszczególnych celów kierunkowych, pomiar co 2 lata (na przykład ocena stanu sanitarnego i bezpieczeństwa sanitarnego województwa przekazywanych systematycznie przez Państwową Inspekcję Sanitarną)
- Wskaźniki te zostaną opracowane w dokumencie: „*Zasady kwantyfikacji i oceny realizacji celów Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2020*”, który na podstawie uchwały Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego stanie się podstawą do okresowej ewaluacji postępów we wdrażaniu strategii.

VII.4. Zasady koordynacji i współpracy na różnych szczeblach realizacji strategii

Samorząd województwa realizując *Strategię rozwoju województwa zachodniopomorskiego*, będzie się kierować ogólnymi zasadami programowania obowiązującymi w Unii Europejskiej, wytycznymi i dyspozycjami wynikającymi z dokumentów krajowych rangi ponadregionalnej oraz wypracowanymi w ramach regionu zasadami jawności i uczestnictwa, mającymi zapewnić przejrzystość i efektywność podejmowanych działań. Zakłada się, że dzięki temu możliwe będzie uzyskanie synergii i komplementarności w realizacji zadań lokalnych, ponadlokalnych, współpracy między województwami, międzynarodowej i transgranicznej. Za podstawowe przyjmuje się następujące zasady:

1. Dostęp do informacji (zapewniony przez stronę www i narzędzia informatyczne oraz inne materiały Urzędu Marszałkowskiego).

2. Uczestnictwo (zapewnione przez okresowe konsultacje, spotkania informacyjne, sprawozdawcze i wizyty w jednostkach samorządowych przedstawicieli samorządu regionu).
3. Zbieranie opinii (okresowe ankietowanie, konsultacje i spotkania).
4. Jawność procesu alokacji środków (zapewniona w ramach obowiązujących procedur Unii Europejskiej oraz regulaminów i procedur wewnętrznych).
5. Nadrzędność efektywności przyznawanych środków nad ich redystrybucją (kierowanie się w procesie alokacji środków zasadą ich przyznawania dla projektów o największej liczbie beneficjentów i najkorzystniejszych wskaźnikach techniczno-ekonomicznych).
6. Preferowanie partnerstwa międzygminnego, międzyregionalnego i instytucjonalnego (preferencje dla wspólnych projektów kompleksowo rozwiązujących lokalne problemy infrastrukturalne, środowiskowe, społeczne, aktywizacji rynku pracy itp.).
7. Preferowanie inicjatyw społeczności lokalnych (preferencje dla projektów powstających na podstawie oddolnych inicjatyw społeczności lokalnych, grup mieszkańców, stowarzyszeń, fundacji itp.).
8. Preferowanie zadań o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym (konkurencyjność regionu wiąże się z jego włączeniem w struktury krajowe i unijne).
9. Preferencje dla projektów wzmacniających siły własne szczecińskiego obszaru metropolitalnego i Szczecina – jako stolicy regionu, Koszalina i regionalnych ośrodków wzrostu i koncentracji kapitału (rozwój społeczno-gospodarczy jest realizowany głównie w ośrodkach wzrostu gospodarczego, wzmacnianie ich sił własnych ma kluczowe znaczenie dla powodzenia realizacji strategii).
10. Wspieranie podmiotów ubiegających się o przyznanie środków bezzwrotnych poprzez informacje, konsultacje, szkolenia.

VII.5. Kompetencje i odpowiedzialność

Odpowiedzialność za realizację strategii spoczywa wprawdzie na samorządzie regionu, jednak sukces w jej wdrażaniu powinien być udziałem wszystkich mieszkańców regionu. Od ich aktywności i postaw obywatelskich oraz identyfikacji z regionem zależy zdolność regionu do wykorzystania szans w otoczeniu i jego przyszła pozycja w kraju i Europie. Podstawowe kompetencje samorządów wynikają z zapisów ustawowych i organizacji funkcjonowania państwa, nie zastąpią one jednak gospodarskiego podejścia, aktywności i zdolności do prowadzenia działań na rzecz rozwoju regionu.

Podstawową zasadą prawną jest samorządność gmin, w większości przypadków to one aplikują o środki pomocowe na realizację swoich zadań własnych, są więc odpowiedzialne za skuteczność pozyskiwania środków i ich prawidłowe wydatkowanie. Samorząd województwa stwarza warunki dla pozyskania środków i ich prawidłowej alokacji. Współdziałając z wojewodą, zapewnia umieszczenie w planach zagospodarowania przestrzennego gmin – zadań ponadlokalnych i współdziała przy ich realizacji.

W odniesieniu do Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego i Koszalińskiego Obszaru Węzłowego należy oczekiwać ścisłego współdziałania samorządów we wszystkich sferach z naciskiem na przyspieszoną realizację infrastruktury ponadlokalnej zapewniającej dostępność międzynarodową tych ośrodków (w zakresie infrastruktury drogowej, kolejowej wodnej i lotniczej). Przewiduje się powierzenie realizacji zadań i środków odpowiednim związkom gminnym, organizacjom i podmiotom realizującym zadania w Szczecińskim obszarze metropolitalnym i Koszalińskim obszarze węzłowym. Opracowanie odpowiednich strategii dla tych obszarów powierza się Prezydentom Szczecina i Koszalina jako partnerów wiodących w swoich obszarach. Oprócz samorządów o środki pomocowe mogą ubiegać się także organizacje społeczne i podmioty gospodarcze w tym także w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. Od ich inwencji i aktywności zależy zakres realizacji zadań wyznaczonych w strategii oraz wartość pozyskanych

i zainwestowanych środków. Z punktu widzenia rozwoju regionu ważne jest pozyskiwanie kapitału prywatnego z zewnątrz, przy czym samorząd województwa może tworzyć ogólnie ramy dla takiego inwestowania i przyczyniać się do promocji regionu (także przez strategię). Na samorządach gminnych i powiatowych spoczywa jednak ciężar negocjacji i stwarzania klimatu dla inwestowania przez przejrzyste i sprawne procedury oraz przygotowywanie atrakcyjnych terenów inwestycyjnych. Wprawdzie trudno jest wskazać osoby i instytucje odpowiedzialne za realizację strategii, jednak mieszkańcy regionu mogą wybierać i stawiać na ludzi, których cechuje kompetencja i odpowiedzialność, wpływając w ten sposób na skuteczność podejmowanych działań. Jeśli takim wyborem będzie towarzyszyć własna aktywność i postawa obywatelska, to region zyska na konkurencyjności i stanie się atrakcyjnym miejscem zamieszkiwania, pracy i wypoczynku.

VII.6. Harmonogram działań

Poniżej przedstawiono ramowy harmonogram działań związanych z realizacją strategii, w którym „odliczanie” rozpoczyna się z chwilą podjęcia uchwały o przyjęciu strategii przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego.

Harmonogram działań

Tabela 6.7

Lp.	Działanie	2005	2006	2007	2012	2013	2018	2020
1.	Uchwalenie strategii							
2.	Opracowanie matrycy wskaźników realizacji celów							
3.	Kluczowy okres programowania Unijnego							
4.	Aktualizacja strategii							

Źródło: opracowanie własne.

VII.7. Zasady aktualizacji strategii i doboru priorytetów

Do najważniejszych zasad aktualizacji strategii i doboru priorytetów zaliczono:

1. Zasada ciągłości – uzasadnia ją ciągłość procesów społeczno–gospodarczych. Każdy następny dokument strategii będzie odwoływał się do poprzedniej strategii. Kolejne okresy programowania pozwalają ujawnić sukcesy i niedostatki w realizacji strategii. Dzięki temu kolejna aktualizacja strategii może być lepiej dostosowana do potrzeb regionu i zmieniającego się otoczenia. Należy podkreślić, że obecnie obowiązująca strategia spełniła swoje zadanie, chociaż nie satysfakcjonowała wszystkich uczestników procesu jej tworzenia i wdrażania. Kolejny Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego przejmie tę strategię, a mając doświadczenie w jej realizacji i wiedzę o kolejnym okresie finansowania przygotowuje w 2012 roku kolejną jej aktualizację. Następny samorząd dokona tego samego w 2018 roku.

2. Zasada stabilności i trwałości rozwoju – każdy samorząd kieruje się zasadą stabilności i trwałości rozwoju będącej elementem zrównoważonego rozwoju. Oznacza to, że niezależnie od aktualnej koniunktury politycznej, samorządy wszystkich szczebli będą współpracować ze sobą dla pozyskania największej sumy środków wspierających rozwój, akceptując zasady ich przydziału zapisane w tym dokumencie i wynikające z zasad programowania unijnego.

3. Przejrzystość i efektywność działań – dla zapewnienia akceptacji podejmowanych działań i wyzwania oddolnej aktywności społecznej niezbędna jest przejrzystość działań i oparcie ich na wcześniej znanych metodach oceny efektywności podejmowanych działań. Tylko wtedy będzie możliwe wykorzystanie procesu wdrażania strategii do wzmocnienia spójności regionalnej, przestrzennej i identyfikacji mieszkańców ze swoim regionem.

VII.8. Promocja regionu i praca z inwestorami

Dokument strategii jest doskonałym narzędziem służącym promocji regionu. Dzięki niemu inwestor może lepiej zrozumieć potrzeby regionu i zyskać niezbędną wiedzę o endogenicznych potencjałach regionu i oczekiwaniach jego mieszkańców. Ważna jest też wiedza o strategicznych inwestycjach infrastrukturalnych budujących konkurencyjność regionu i wspieranych w ramach strategii ośrodków wzrostu. Mając tę wiedzę, lepiej może dostosować inwestycje do sytuacji na lokalnym rynku pracy, i w ten sposób odnieść sukces. Promocja regionu poprzez strategię ma także znaczenie dla budowania ogólnego wizerunku regionu i przyciągania tu turystów z kraju i zagranicy. Przewiduje się wydanie popularyzatorskiej wersji strategii będącej przewodnikiem i kompendium wiedzy o regionie.